

Рецензенти

І. І. МОЙСІЄНКО, д-р біол. наук, проф.,
Херсонський державний університет

О. Є. ХОДОСОВЦЕВ, д-р біол. наук, проф.,
Херсонський державний університет

Рекомендовано до друку вченими радами

*Інституту ботаніки ім. М. Г. Холодного НАН України
(протокол № 16 від 08.12.2020)*

*Інституту зоології ім. І. І. Шмальгаузена НАН України
(протокол № 9 від 22.12.2020)*

Видання здійснено за підтримки
БО «Фонд захисту біорізноманіття України»

Наукові праці Екологічної дослідницької станції «Глибокі
Н34 Балики». Біорізноманіття Ржищівської міської об'єднаної тер-
иторіальної громади / за ред. А. Куземко, Ю. Куцоконь,
О. Василюка. — Вип. 1. — Чернівці : Друк Арт, 2021. — 364 с.

ISBN 978-617-7849-67-3 (серія)

ISBN 978-617-7849-66-6 (вип. 1)

Перший випуск цієї серії містить результати ботанічних, мікологічних та зоологічних досліджень, що здійснювалися на території Ржищівської міської об'єднаної територіальної громади на базі Екологічної дослідницької станції «Глибокі Балики» у перший рік її функціонування. Одним із ключових завдань цієї роботи є створення прецеденту ґрунтової інвентаризації біорізноманіття окремо взятої адміністративної одиниці. Для цієї роботи було задіяно 38 дослідників, а також долучено матеріали, зібрані аматорами через інструменти «citizen science».

Для професійних біологів, студентів, природоохоронців, краєзнавців, органів місцевого самоврядування.

УДК 502.7

ISBN 978-617-7849-67-3 (серія)
ISBN 978-617-7849-66-6 (вип. 1)

© БО «Фонд захисту біорізноманіття
України», 2021

© Колектив авторів, 2021

О.І. ШИНДЕР

E-mail: shinderoleksandr@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0003-1146-0873>
Національний ботанічний сад імені М.М. Гришка НАН України,
01014, вул. Тимірязєвська, 1, Київ, Україна

О.О. БЕЗСМЕРТНА

E-mail: olesya.bezsmertna@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0001-8764-8878>
Київський національний університет імені Тараса Шевченка,
01601, вул. Володимирська, 64/13, Київ, Україна

О.О. КУЧЕР

E-mail: kucher.oksana29@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0002-5665-288X>
Інститут ботаніки ім. М.Г. Холодного НАН України,
01004, вул. Терещенківська, 2, Київ, Україна

Флора Ржищівської МОТГ: структура, регіональні особливості, синантропна та раритетна фракції

Наведено підсумки дослідження флори Ржищівської міської територіальної громади, про яку перші відомості відомі із праць Р. Траутфеттера (1852—1854). У конспект флори внесено 894 таксони рослин (зі 101 родини), із яких 653 — аборигенні, а 241 є адвентивними. Проаналізовано систематичну, географічну, біоморфологічну і ценотичну структури флори. Загалом флора Ржищівської МОТГ є типовою лісостеповою флорою, в якій переважають багаторічні трави і висока частка степових, лучних та лісових видів рослин. Флора околиць Ржищева має порівняно молодий геологічний вік, але включає ряд видів рослин, які залишилися тут із попередніх епох: *Cephalanthera damasonium*, *Cypripedium calceolus*, *Equisetum telmateia*, *Lonicera xylosteum*, *Polystichum aculeatum* тощо. Із вузькоареальних видів (субендемів) представлені: *Dianthus membranaceus*, *Jacobaea borysthenica*, *Jurinea salicifolia*, *Salvia dumetorum*, *Tragopogon ucrainicus*. За походженням серед адвентивних видів рослин 133 — ксенофіти, а 108 — втікачі з культури. На території Ржищівської МОТГ зафіксовано 46 рідкісних видів рослин, із яких 20 — із Червоної книги України. Наведено їх категорії рідкісності та відомі місцезнаходження. Синантропна фракція флори включає 439 видів, серед яких є інвазійно-активні, зокрема: *Asclepias syriaca*, *Acer negundo*, *Parthenocissus inserta* та ін.

Ключові слова: **флора, фракції флори, аборигенні рослини, адвентивні рослини, рідкісні рослини, синантропна фракція флори.**

ІСТОРІЯ ДОСЛІДЖЕННЯ

Флора території Ржищівської МОТГ до останнього часу залишалася вивченою лише фрагментарно, хоча окремі флористичні відомості з околиць Ржищева та інших пунктів зустрічаються у багатьох джерелах. Перші вказівки для Ржищева навів Р. Траутфеттер у кількох своїх критико-систематичних публікаціях (Trautvetter, 1852-1854). Серед небагатьох видів автор вказав і не підтверджений з того часу *Blysmus compressus*. Дещо пізніше невелику кількість видів із околиць Ржищева та деяких інших пунктів навели П.С. Рогович (1855, 1869), В. Монтрезор (1886-1891) та І.Ф. Шмальгаузен (1886, 1895, 1897). У працях вказаних авторів є цінні вказівки на зростання деяких видів, які також не були пізніше підтверджені, зокрема наведений Роговичем *Astragalus galegiformis* з околиць с. Дударі.

У першій половині ХХ ст. Д.К. Зеров навів з околиць Ржищева реліктовий вид *Equisetum telmateia*, а В.А. Гойко опублікував відомості про деякі бур'яни на полях с. Великі Пріцьки. У середині ХХ ст., із 1936 по 1965 р. відбулося довготривале видання 12-томної фундаментальної «Флори УРСР», яка стала одним із важливих етапів у становленні вітчизняної флористики. На її сторінках подекуди зустрічаються розрізнені відомості про місцезнаходження деяких рослин у межах нинішньої території МОТГ. Втім, ці вказівки були дуже нечисленні. Поодинокі вказівки на основі гербарних зборів із даної території зустрічаються і в інших працях (Оляницкая, 1967; Омельчук, 1962).

У наступні роки відомості про рослинний покрив Ржищівської МОТГ було значно розширено і доповнено. Ф.О. Гринь описав лісорослинні умови ділянки грабового лісу на наддніпрянському схилі в околицях м. Ржищева (1971). М.М. Бортняк навів цілий ряд степових видів із кількох степових ділянок в околицях Ржищева та на високому березі Дніпра (1978), а пізніше у співавторстві з

В.М. Любченком (1987) доповнив ці відомості вказівкою про місцезнаходження *Crataegus pentagina*. В.М. Любченко в ході дослідження грабових лісів Середнього Придніпров'я виявив на території дослідження цінні місцезнаходження видів родини Orchidaceae, в т.ч. *Cypripedium calceolus* (1980). Варто відзначити, що у 50-80-х рр. минулого століття в межах сучасної Ржищівської МОТГ співробітниками і студентами Київського національного університету імені Тараса Шевченка проводилися активні гербарні збори, котрі були передані до гербарію KWU. На кількох сотнях зразків із цієї території найчастіше зустрічаються прізвища М.М. Бортняка, В.В. Протопопової та деяких інших колекторів. Поодинокі гербарні збори з даної території також зустрічаються і в гербаріях KW та, значно рідше, KWHA. Околиці Ржищева згадує Ю.Д. Клеопов на сторінках своєї ботаніко-географічної монографії, котра була написана ще в середині XIX ст., але видана значно пізніше (Клеопов, 1990). Серед видів флори МОТГ реліктові місцезнаходження *Equisetum telmateia* і *Viburnum lantana* відіграли роль у становленні авторської післяплейстоценової картини флорогенезу Середнього Придніпров'я у згаданій праці.

В останній період були опубліковані деякі відомості про рідкісні степові види на території дослідженої флори (Борейко та ін., 1998; Гриценко, 2007; Криворучко, 2008; Parnikova et al., 2009), лісові рідкісні види (Василюк та ін., 2012; Клеопов, 1990; Мельник, Діденко, 2013; Синько, Раков, 2003; Соломаха, 2019; Solomakha et al., 2020 та ін.), рідкісні лучні види (Шевчик та ін., 2019), рідкісні види РЛП «Трахтемирів» у межах території дослідження (Гелюта та ін., 2001), водну флору (Дубина, 2006; Прокопук, 2019; Ісайкіна, 2002, 2003), відомості про окремі адвентивні види рослин (Дубина, 2006; Норенко, 2016; Прокопук, 2019; Shynder & Negrash, 2020 та ін.). Але до цього часу відомості про рослинний покрив території Ржищівської МОТГ були розрізнені. Окремі аспекти флористики і ботанічної географії, що стосуються даної території, залишилися поза увагою дослідників. Не відомі і серійні гербарні збори та опис рослинного покриву затопленої долини Дніпра вздовж його правого берега. Отже, узагальнення існуючих відомостей про флору Ржищівської МОТГ і поглиблене її вивчення залишалися актуальним завданням.

КОНСПЕКТ ФЛОРИ ВИЩИХ СУДИННИХ РОСЛИН РЖИЩІВСЬКОЇ МОТГ

У Конспекті флори наведено перелік достовірно зафіксованих на території Ржищівської МОТГ всіх дикорослих видів, які складають спонтанний елемент флори: аборигенних, занесених і здичавілих. У ході інвентаризації були використані переважно фрагментарні, але подекуди надзвичайно цінні літературні відомості про флору і рослинний покрив території Ржищівської МОТГ, гербарні матеріали KW, KWHA і KWU, бази даних по біорізноманіттю в інтернеті і, насамперед, матеріали власних польових досліджень авторів, проведені впродовж останніх років.

Хвоці EQUISETOPHYTA
Родина EQUISETACEAE

1. *Equisetum arvense* L. — Хвоц польовий. — Долини, рудеральні ділянки, звичайно.
2. *Equisetum fluviatile* L. — Хвоц річковий. — Зрідка по берегах водотоків.
3. *Equisetum hyemale* L. — Хвоц зимуючий. — Вологі грабові ліси, місцями масово.
4. *Equisetum palustre* L. — Хвоц болотний. — Долини, розсіяно.
5. *Equisetum pratense* Ehrh. — Хвоц лучний. — Долини, прибережні ділянки; потребує підтвердження.
6. *Equisetum telmateia* Ehrh. — Хвоц великий. — Вологі лісові схили, зрідка.

Папороті
POLYPODIOPHYTA
Родина ASPLENIACEAE

7. *Asplenium trichomanes* L. — Аспленій волосовидний. — Тінисті схили, зрідка.

Родина ATHYRIACEAE

8. *Athyrium filix-femina* (L.) Roth. — Безщитник жіночий, жіноча папороть. — Вологі ліси, зрідка.

Родина
CYSTOPTERIDACEAE

9. *Cystopteris fragilis* (L.) Bernh. — Пухирник ламкий. — Тінисті ліси, часто.

Родина
DENNSTAEDTIACEAE

10. *Pteridium pinetorum* C. N. Page & R. R. Mill (*Pteridium aquilinum* non (L.) Kuhn). — Орляк боровий. — Соснові ліси, рідко.

Родина DRYOPTERIDACEAE

11. *Dryopteris carthusiana* (Vill.) H. P. Fuchs. — Щитник шартрський. — Ліси, розсіяно.
12. *Dryopteris filix-mas* (L.) Schott. — Щитник чоловічий, чоловіча папороть. — Ліси, часто.
13. *Polystichum aculeatum* (L.) Roth. — Багаторядник шипуватий. — Вологі листяні ліси, рідко.
14. *Polystichum braunii* (Spenn.) Fée. — Багаторядник Брауна. — Вологі листяні ліси, рідко.

Родина POLYPODIACEAE

15. *Polypodium vulgare* L. — Багатоніжка звичайна. — Лісові вологі схили, розсіяно.

Родина SALVINIACEAE

16. *Salvinia natans* (L.) All. — Сальвінія плаваюча. — Затоки Дніпра, часто.
17. *Azolla filiculoides* Lam. (incl. *Azolla caroliniana* Willd.). — Азола папоротева. — Мілководдя Канівського водосховища; адвентивний.

Родина
THELYPTERIDACEAE

18. *Thelypteris palustris* Schott. — Теліптерис болотяний. — Болота, береги, рідко.

ГОЛОНАСІННІ
(PINOPHYTA)
Родина PINACEAE

19. *Pinus sylvestris* L. — Сосна звичайна. — Лісові і лісомеліоративні насадження, по схилах, звичайно. [*Picea abies* (L.) H.Karst. — Ялина звичайна. — Лісові культури, рідко; інтродуцент.]

ПОКРИТОНАСІННІ
(MAGNOLIOPHYTA),
ОДНОДОЛЬНІ (LILIOPSIDA)
Родина ALISMATACEAE

20. *Alisma plantago-aquatica* L. — Частуха подорожникова. — Вологі місця, часто.
21. *Sagittaria sagittifolia* L. — Стрілолист стрілолистий. — Береги Дніпра.

Родина AMARYLLIDACEAE

22. *Allium angulosum* L. — Цибуля гранчаста. — Піщані луки, узлісся, рідко.
23. *Allium flavum* L. subsp. *tauricum* (Besser ex Rchb.) K. Richt. (*Allium raczoskianum* Tuzs.). — Цибуля Пачоського. — Лучні степи, нині потребує підтвердження.
24. *Allium oleraceum* L. — Цибуля овочева. — Ліси, узлісся, розсіяно.
25. *Allium podolicum* Blocki ex Racib. & Szafer. — Цибуля подільська. — Лучні степи, зрідка.
26. *Allium rotundum* L. — Цибуля округла. — Лучні степи, луки, розсіяно.
27. *Allium sativum* L. — Часник. — Перелоги, селитебні зони; адвентивний.
28. *Allium scorodoprasum* L. — Цибуля часникова. — Узлісся, рудеральні ділянки, рідко; адвентивний.
29. *Allium sphaerocephalon* L. — Цибуля круглоголова. — Степи, рідко.
30. *Allium ursinum* L. — Цибуля ведмежа. — Ржищівський заказник (Природно-заповідний..., 2009).
31. *Galanthus nivalis* L. — Підсніжник білосніжний. — Грабові ліси, спорадично.
32. *Asparagus officinalis* L. — Холодок лікарський. — Луки, узлісся, лучні степи.
33. *Convallaria majalis* L. — Конвалія травнева. — Ліси, часто.
34. *Hyacinthella leucophaea* (K. Koch) Schur. — Гіацинтик білуватий. — Верхівка корінного берега Дніпра, рідко.
35. *Muscari neglectum* Guss. ex Ten. — Мишачий гіацинт непомітний. — Лучні степи, рідко.
36. *Polygonatum multiflorum* (L.) All. — Купина багатоквіткова. — Грабові ліси, звичайно.
37. *Polygonatum odoratum* (Mill.) Druce. — Купина запашна. — Грабові ліси, звичайно.
38. *Scilla bifolia* L. — Проліска дволиста. — Ліси, часто.

РОДИНА BUTOMACEAE

39. *Butomus umbellatus* L. — Сусак зонтичний. — Береги Дніпра.

Родина CYPERACEAE

40. *Blasmus compressus* (L.) Link. — Блисмус стиснутий. — Береги Дніпра, рідко.
41. *Carex acuta* L. — Осока гостра. — Прибережні ділянки, береги, часто.

42. *Carex acutiformis* Ehrh. — Осока гостровидна. — Вологі луки, рідко.
43. *Carex caryophylla* Latourr. — Осока весняна. — Лучні степи, рідколісся, розсіяно.
44. *Carex digitata* L. — Осока пальчаста. — Грабові ліси, рідко.
45. *Carex distans* L. — Осока розсунута. — Луки, рідко.
46. *Carex echinata* Murray. — Осока їжакова. — Вологі луки, болота, рідко.
47. *Carex hirta* L. — Осока шершава. — Луки, звичайно.
48. *Carex michelii* Host. — Осока Мікелі. — Узлісся, луки, розсіяно.
49. *Carex muricata* L. — Осока щетиниста. — Ліси, зрідка.
50. *Carex pallescens* L. — Осока бліда. — Лісові луки, рідко.
51. *Carex pediformis* C. A. Mey. subsp. *rhizodes* (Meinsh.) N. Lindb. — Осока кореневищна. — Лісові болота, рідко.
52. *Carex pilosa* Scop. — Осока волосиста. — Грабові ліси, звичайно.
53. *Carex praecox* Schreb. — Осока рання. — Луки, лучні степи, звичайно.
54. *Carex remota* L. — Осока рідкоколоса. — Лісові болота.
55. *Carex riparia* Curtis. — Осока побережна. — Береги, звичайно.
56. *Carex spicata* Huds. — Осока сусідня. — Ліси, звичайно.
57. *Carex sylvatica* Huds. — Осока лісова. — Ліси, розсіяно.
58. *Carex vulpina* L. — Осока лисяча. — Луки, часто.
59. *Scyperus fuscus* L. — Смикавець бурий. — Береги Дніпра, рідко.
60. *Scyperus michelianus* (L.) Link. — Смикавець Мікелі. — Береги Дніпра, рідко.
61. *Eleocharis acicularis* (L.) Roem. & Schult. — Ситняг голчастий. — Вологі ділянки, рідко.
62. *Eleocharis palustris* (L.) R. Br. — Ситняг болотний. — Вологі ділянки, звичайно.
63. *Schoenoplectus lacustris* (L.) Palla. — Комиш озерний. — Водойми, звичайно.
64. *Schoenoplectus supinus* (L.) Palla. — Комиш чорнонасінний. — Берег Дніпра, рідко.
65. *Scirpus sylvaticus* L. — Комиш лісовий. — Долини, часто.

Родина
HYDROCHARITACEAE

66. *Elodea canadensis* Michx. — Елодея канадська. — Канівське водосховище, зрідка по мілководдях; адвентивний.
67. *Elodea nuttallii* (Planch.) H. St. John. — Елодея Наттолла. — Водосховище, рідко; адвентивний.
68. *Hydrocharis morsus-ranae* L. — Жабурник звичайний. — Затоки і мілководдя Дніпра, розсіяно.
69. *Najas marina* L. — Різуха морська. — Канівське водосховище, зрідка.
70. *Vallisneria spiralis* L. — Валіснерія спіральна. — Мілководдя і затоки Дніпра.

- Родина IRIDACEAE
71. *Iris aphylla* L. (incl. *Iris hungarica* Waldst. & Kit.). — Півники угорські. — Узлісся, рідко.
72. *Iris pseudacorus* L. — Півники болотні. — Береги, вологі луки, часто.
-
- Родина JUNCACEAE
73. *Juncus articulatus* L. — Ситник членистий. — Вологі ділянки, долини.
74. *Juncus bufonius* L. — Ситник жаб'ячий. — Вологі ділянки, долини, розсіяно.
75. *Juncus compressus* Jacq. — Ситник стиснутий. — Вологі ділянки, звичайно.
76. *Juncus effusus* L. — Ситник розлогий. — Вологі луки, зрідка.
77. *Juncus inflexus* L. — Ситник пониклий. — Вологі луки, зрідка.
78. *Juncus tenageia* Ehrh. ex L. f. — Ситник прирічковий. — Долини, рідко.
79. *Juncus tenuis* Willd. — Ситник тонкий. — Вологі ділянки, вздовж доріг, часто; адвентивний.
80. *Luzula campestris* (L.) DC. — Ожика лучна. — Луки, часто.
81. *Luzula multiflora* (Ehrh.) Lej. — Ожика багатоквіткова. — Зрідка на рідколіссях.
82. *Luzula pallescens* Sw. — Ожика бліда. — Березові рідколісся, луки, рідко.
-
- Родина LEMNACEAE
83. *Lemna minor* L. — Ряска мала. — Мілкі водойми, звичайно.
84. *Lemna trisulca* L. — Ряска трироздільна. — Водойми, зрідка.
85. *Spirodela polyrhiza* (L.) Schleid. — Спіродела багатокоренева. — Звичайно, водойми.
86. *Wolffia arrhiza* (L.) Wimm. — Вольфія безкоренева. — Зрідка, мілководдя.
-
- Родина LILIACEAE
87. *Gagea lutea* (L.) Ker Gawl. — Зірочки жовті. — Ліси, тіністі луки, звичайно.
88. *Gagea minima* (L.) Ker Gawl. — Зірочки маленькі. — Ліси, тіністі луки, звичайно.
89. *Gagea pusilla* (F. W. Schmidt) Sweet. — Зірочки низькі. — Лучні степи, зрідка.
90. *Gagea transversalis* (Pall.) Steven (*Gagea paczoskii* (Zaral.) Grossh.). — Зірочки Пачоського. — Лучні степи, узлісся, вздовж доріг, часто.
91. *Lilium martagon* L. — Лілія лісова. — Ліси, розсіяно.
-
- Родина MELANTHIACEAE
92. *Paris quadrifolia* L. — Вороняче око звичайне. — Грабові ліси, розсіяно.
-
- Родина ORCHIDACEAE
93. *Cephalanthera damasonium* (Mill.) Druce. — Булатка великоквіткова. — Ліси, часто.

94. *Cypripedium calceolus* L. — Зозулині черевички справжні. — Лісове болото на крутосхилі Дніпра, рідко.
95. *Dactylorhiza incarnata* (L.) Soó. — Зозульки м'ясочервоні. — Вологі луки, рідко.
96. *Dactylorhiza majalis* (Rchb.) P. F. Hunt & Summerh. — Зозульки травневі. — Лісові болота, рідко.
97. *Epipactis helleborine* (L.) Crantz. — Коручка широколиста. — Листяні ліси, розсіяно.
98. *Epipactis palustris* (L.) Crantz. — Коручка болотна. — Вологі луки, болота, рідко.
99. *Listera ovata* (L.) R. Br. — Зозулині сльози. — Грабові ліси, часто.
100. *Neottia nidus-avis* (L.) Rich. — Гніздівка звичайна. — Ліси, часто.
101. *Platanthera bifolia* (L.) Rich. — Любка дволиста. — Грабові ліси, зрідка.
102. *Platanthera chlorantha* (Custer) Rchb. — Любка зеленоцвіта. — Ліси, рідко.

Родина POACEAE

103. *Agropyron cristatum* (L.) Gaertn. subsp. *pectinatum* (M. Vieb.) Tzvelev. — Житняк гребінчастий. — Лучні степи, часто.
104. *Agrostis canina* L. — Мітлиця собача. — Ржищів (Рогович, 1855, 1869).
105. *Agrostis capillaris* L. — Мітлиця тонка. — Луки, лучні степи, звичайно.
106. *Agrostis gigantea* Roth. — Мітлиця велетенська. — Луки, перелоги, часто.
107. *Agrostis stolonifera* L. — Мітлиця повзуча. — Вологі луки, береги, звичайно.
108. *Agrostis vinealis* Schreb. — Мітлиця виноградолиста. — Вологі ділянки, розсіяно.
109. *Alopecurus aequalis* Sobol. — Китник рівний. — Вологі ділянки, розсіяно.
110. *Alopecurus pratensis* L. — Китник лучний. — Зрідка, свіжі луки.
111. *Anisantha tectorum* (L.) Nevski. — Анізанта покрівельна. — Рудеральні ділянки, звичайно; адвентивний.
112. *Anthoxanthum odoratum* L. — Пахуча трава звичайна. — Зрідка у трав'яних ценозах.
113. *Apera spica-venti* (L.) P. Beauv. — Метлюг звичайний. — Рудеральні ділянки, розсіяно; адвентивний.
114. *Arrhenatherum elatius* (L.) J. Presl & C. Presl. — Райграс високий. — Луки, вздовж доріг, звичайно.
115. *Avena fatua* L. — Овес звичайний. — На полях як бур'ян, часто; адвентивний.
116. *Beckmannia eruciformis* (L.) Host. — Бекманія звичайна. — Луки, рідко.
117. *Bothriochloa ischaetum* (L.) Keng. — Бородач звичайний. — Порушені лучні степи, часто.
118. *Brachypodium sylvaticum* (Huds.) P. Beauv. s.) Beauv. — Куцоніжка лісова. — Ліси, звичайно.

119. *Bromopsis inermis* (Leys.) Holub. — Кущоніжка безостий. — Лучні степи, луки, звичайно.
120. *Bromus arvensis* L. — Бромус польовий. — Рудеральні ділянки, на полях; адвентивний.
121. *Bromus commutatus* Schrad. — Бромус перемінливий. — Рудеральні ділянки, на полях; адвентивний.
122. *Bromus hordeaceus* L. — Бромус м'який. — На полях як бур'ян, часто; адвентивний.
123. *Bromus japonicus* Thunb. — Бромус японський. — Рудеральні ділянки, на полях; адвентивний.
124. *Bromus squarrosus* L. — Бромус розлогий. — На полях як бур'ян, звичайно.
125. *Calamagrostis canescens* (Weber) Roth. — Куничник сіруватий. — Вологі лісові ділянки, рідко.
126. *Calamagrostis epigejos* (L.) Roth. — Куничник наземний. — Луки, часто.
127. *Catabrosa aquatica* (L.) P. Beauv. — Катаброза водяна. — Зрідка на прибережних відкладах.
128. *Corynephorus canescens* (L.) P. Beauv. — Булавоносець сіруватий. — Піщаний берег водосховища, рідко.
129. *Dactylis glomerata* L. — Грястиця збірна. — Луки, вздовж доріг, звичайно.
130. *Deschampsia cespitosa* (L.) P. Beauv. — Щучник дернистий. — Луки, рідко.
131. *Digitaria ischaemum* (Schreb.) Muehl. — Пальчатка звичайна. — Рудеральні ділянки, звичайно; адвентивний.
132. *Digitaria sanguinalis* (L.) Scop. — Пальчатка криваво-червона. — Рудеральні ділянки, звичайно; адвентивний.
133. *Echinochloa crus-galli* (L.) P. Beauv. — Плоскуха звичайна. — Рудеральні ділянки, звичайно; адвентивний.
134. *Elymus caninus* (L.) L. — Колосняк собачий. — Зрідка, листяні ліси.
135. *Elytrigia intermedia* (Host) Nevski. — Пирій середній. — Лучні степи, сухі луки, звичайно.
136. *Elytrigia repens* (L.) Nevski. — Пирій повзучий. — Луки, лучні степи, перелоги, рудеральні ділянки, звичайно.
137. *Eragrostis minor* Host. — Гусятник малий. — Вздовж доріг, звичайно; адвентивний.
138. *Eragrostis pectinacea* (Michx.) Nees. — Гусятник гребінчастий. — Вздовж доріг, часто; адвентивний.
139. *Eragrostis pilosa* (L.) P. Beauv. — Гусятник волосистий. — Вздовж доріг, часто; адвентивний.
140. *Festuca stricta* Host subsp. *sulcata* (Hack.) Pils (*Festuca rupicola* Neuff.). — Костриця борозниста. — Лучні степи, часто.
141. *Festuca valesiaca* Gaudin. — Костриця валеська, типчак. — Лучні степи, перелоги, вздовж доріг, звичайно.
142. *Glyceria fluitans* (L.) R. Br. — Лепешняк плаваючий. — Береги, часто.
143. *Glyceria maxima* (C. Hartm.) Holmb. — Лепешняк великий. — Береги, звичайно; адвентивний.

144. *Glyceria notata* Chevall. — Лепешняк складчастий. — Береги, вологі ділянки, зрідка.
145. *Helictochloa praeusta* (Rchb.) Romero Zarco. — Вівсюнець лучний. — Лучні степи, зрідка.
146. *Hordeum murinum* L. subsp. *murinum*. — Ячмінь мишачий. — Вздовж доріг, звичайно; адвентивний.
147. *Hordeum murinum* subsp. *leporinum* (Link) Arcang. — Ячмінь заячий. — Вздовж доріг, рідко; адвентивний.
148. *Koeleria glauca* (Spreng.) DC. subsp. *sabuletorum* Czern. — Келерія сиза. — Піщані ділянки, рідко.
149. *Koeleria macrantha* (Ledeb.) Schult. — Келерія гребінчаста. — Лучні степи, часто.
150. *Leersia oryzoides* (L.) Sw. — Леєрсія рисовидна. — Рідко на вологих місцях.
151. *Lolium multiflorum* Lam. — Пажитниця рясноцвіта. — Урбанозона, розсіяно; адвентивний.
152. *Lolium perenne* L. — Пажитниця багаторічна. — Звичайно, луки.
153. *Melica altissima* L. — Перлівка висока. — Узлісся, зрідка.
154. *Melica nutans* L. — Перлівка поникла. — Ліси, звичайно.
155. *Milium effusum* L. — Просянка розлога. — Ліси, звичайно.
156. *Ochlopa annua* (L.) H. Scholz (*Poa annua* L.). — однорічний. — Вздовж доріг, звичайно.
157. *Panicum miliaceum* L. — Просо посівне. — На полях як бур'ян, ефемерофіт, часто; адвентивний.
158. *Phalaroides arundinacea* (L.) Rauschert. — Очеретянка звичайна. — Береги, розсіяно.
159. *Phleum phleoides* (L.) H. Karst. — Тимофіївка степова. — Зрідка на лучних степах.
160. *Phleum pratense* L. — Тимофіївка лучна. — Луки, розсіяно.
161. *Phragmites australis* (Cav.) Trin. ex Steud. — Очерет звичайний. — Береги, луки, рудеральні ділянки, звичайно.
162. *Poa angustifolia* L. — Тонконіг вузьколистий. — Лучні степи, звичайно.
163. *Poa bulbosa* L. — Тонконіг бульбистий. — Вздовж доріг, лучні степи, розсіяно.
164. *Poa compressa* L. — Тонконіг стиснутий. — Вздовж доріг, звичайно.
165. *Poa nemoralis* L. — Тонконіг дібровний. — Ліси, звичайно.
166. *Poa palustris* L. — Тонконіг болотяний. — Береги, часто.
167. *Poa pratensis* L. — Тонконіг лучний. — Луки, звичайно.
168. *Poa trivialis* L. — Тонконіг звичайний. — Ліси, тіністі ділянки, часто.
169. *Schedonorus arundinaceus* (Schreb.) Dumort. subsp. *orientalis* (Hack.) H. Scholz & Valdés (*Festuca orientalis* (Hack.) V. I. Krecz. & Bobrov). — Костриця східна. — Луки, вздовж доріг, звичайно.
170. *Schedonorus giganteus* (L.) Holub (*Festuca gigantea* (L.) Vill.). — Костриця велетенська. — Ліси, часто.

171. *Schedonorus pratensis* (Huds.) P. Beauv. (*Festuca pratensis* Huds.). — Костриця лучна. — Луки, звичайно.
172. *Sclerochloa dura* (L.) P. Beauv. — Твердоколос стиснутий. — Вздовж доріг, розсіяно; адвентивний.
173. *Secale cereale* L. — Жито посівне. — Ефемерофіт, часто розсівається; адвентивний.
174. *Secale sylvestre* Host. — Жито дике. — Піщаний берег водосховища, рідко.
175. *Setaria pumila* (Poir.) Roem. & Schult. (*Setaria glauca* (L.) P. Beauv.). — Мишій малорослий. — На полях як бур'ян, звичайно; адвентивний.
176. *Setaria viridis* (L.) P. Beauv. — Мишій кільчастий. — На полях як бур'ян, часто; адвентивний.
177. *Setaria viridis* (L.) P. Beauv. — Мишій зелений. — На полях як бур'ян, звичайно; адвентивний.
178. *Stipa capillata* L. — Ковила волосиста. — Лучні степи, часто.
179. *Stipa pennata* L. — Ковила периста. — Лучні степи, розсіяно.
180. *Zizania latifolia* (Griseb.) Stapf. — Цицанія широколиста. — Зрідка, береги і мілководдя; адвентивний.

Родина
ПОТАМОГЕТОНАСЕАЕ

181. *Potamogeton acutifolius* Link. — Рдесник гостролистий. — Рідко, мілководдя.
182. *Potamogeton crispus* L. — Рдесник кучерявий. — Водойми, звичайно.
183. *Potamogeton gramineus* L. — Рдесник злаковидний. — Зрідка, мілководдя.
184. *Potamogeton lucens* L. — Рдесник блискучий. — Мілководдя Дніпра.
185. *Potamogeton natans* L. — Рдесник плаваючий. — Мілководдя Дніпра.
186. *Potamogeton nodosus* Poir. — Рдесник вузлуватий. — Мілководдя Дніпра.
187. *Potamogeton obtusifolius* Mert. & W. D. J. Koch. — Рдесник туполистий. — Мілководдя Дніпра.
188. *Potamogeton perfoliatus* L. — Рдесник пронизанолистий. — Мілководдя Дніпра.
189. *Stuckenia pectinata* (L.) Börner (*Potamogeton pectinatus* L.). — Рдесник гребінчастий. — Мілководдя водосховища, зрідка.

Родина ТУРНАСЕАЕ

190. *Sparganium erectum* L. — Їжача голівка пряма. — Береги, звичайно.
191. *Typha angustifolia* L. — Рогіз вузьколистий. — Береги і мілководдя, звичайно.
192. *Typha latifolia* L. — Рогіз широколистий. — Береги і мілководдя, звичайно.
193. *Typha laxmannii* Lerech. — Рогіз Лаксманів. — Вологі пониження, рідко; адвентивний.

ДВОДОЛЬНІ (ROSOPSIDA)
Родина ACERACEAE

194. *Acer campestre* L. — Клен польовий. — Ліси, звичайно.
195. *Acer negundo* L. — Клен ясенolistий. — Часто, повсюдно; адвентивний.
196. *Acer platanoides* L. — Клен гостролистий. — Ліси, звичайно.
197. *Acer pseudoplatanus* L. — Клен явір. — У лісових культурах і лісонасадженнях, звідки розсівається; цілком натуралізувався; адвентивний.
198. *Acer saccharinum* L. — Клен сріблястий. — Штучні насадження, зрідка розсівається; адвентивний.
199. *Acer tataricum* L. — Клен татарський. — Узлісся, часто.

Родина AMARANTHACEAE

200. *Amaranthus albus* L. — Щириця біла. — Рудеральні ділянки; адвентивний.
201. *Amaranthus blitoides* S. Watson. — Щириця лободовидна. — Перелоги, поля, городи, часто; адвентивний.
202. *Amaranthus cruentus* L. — Щириця кривава. — Культивується і розсівається; адвентивний.
203. *Amaranthus powellii* S. Watson. — Щириця Повелла. — На полях як бур'ян, селитебні зони, розсіяно; адвентивний.
204. *Amaranthus retroflexus* L. — Щириця загнута. — Звичайно, рудеральні і культурні ділянки; адвентивний.

Родина ANACARDIACEAE

205. *Cotinus coggygria* Scop. — Скумпія звичайна. — Лісові насадження, чагарники, культивується і дичавіє, часто; адвентивний.

Родина APIACEAE

206. *Aegopodium podagraria* L. — Яглиця звичайна. — Ліси, звичайно.
207. *Anethum graveolens* L. — Кріп пахучий. — По городах, напівдичавіло; адвентивний.
208. *Angelica archangelica* L. — Дягіль лікарський. — Долини, узлісся, розсіяно.
209. *Angelica sylvestris* L. — Дудник лісовий. — Ліси, розсіяно.
210. *Anthriscus cerefolium* (L.) Hoffm. — Кервель. — Робінієві насадження, рідко, експансує; адвентивний.
211. *Anthriscus sylvestris* (L.) Hoffm. — Бугила лісова. — Ліси, звичайно.
212. *Verula erecta* (Huds.) Coville. — Берула прямостояча. — Долини, часто.
213. *Sium carvi* L. — Кмин звичайний. — Зрідка на луках.
214. *Chaerophyllum bulbosum* L. — Бутень бульбистий. — Узлісся, часто.
215. *Chaerophyllum temulum* L. — Бутень п'янкий. — Узлісся, ліси, часто.
216. *Conium maculatum* L. — Болиголов плямистий. — Рудеральні ділянки, смітники, часто; адвентивний.
217. *Daucus carota* L. — Морква дика. — Луки, звичайно.

218. *Eryngium campestre* L. — Миколайчики польові. — Рудеральні сухі ділянки, часто.
219. *Eryngium planum* L. — Миколайчики плоскі. — Луки, зрідка.
220. *Falcaria vulgaris* Bernh. — Різак звичайний. — Рудеральні ділянки, лучні степи.
221. *Heracleum sphondylium* L. subsp. *sibiricum* (L.) Simonk. — Борщівник сибірський. — Луки, звичайно.
222. *Levisticum officinale* W. D. J. Koch. — Любисток лікарський. — Присадибні ділянки, часто; адвентивний.
223. *Oenanthe aquatica* (L.) Poir. — Омег водяний. — Мілководдя, зрідка.
224. *Pastinaca sativa* L. (incl. *Pastinaca sylvestris* Garsault). — Пастернак посівний. — Луки, вздовж доріг, часто.
225. *Petroselinum crispum* (Mill.) Fuss. — Петрушка кучерява. — Присадибні ділянки, в культурі і спонтанно, звичайно; адвентивний.
226. *Peucedanum alsaticum* L. s.l. — Смовдь ельзаська. — Сухі луки, лучні степи, часто.
227. *Pimpinella nigra* Mill. — Бедринець чорний. — Лучні степи, часто.
228. *Pimpinella saxifraga* L. — Бедринець ломикаменевий. — Луки, розсіяно.
229. *Seseli annuum* L. — Жабриця однорічна. — Сухі луки, лучні степи, розсіяно.
230. *Seseli campestre* Besser. — Жабриця степова. — Лучні степи, вздовж доріг, звичайно.
231. *Seseli libanotis* (L.) W. D. J. Koch (incl. *Libanotis intermedia* Rupr.). — Жабриця порізнюкова. — Чагарники, узлісся, розсіяно.
232. *Seseli tortuosum* L. — Жабриця звивиста. — Лучні степи, рідко.
233. *Sium latifolium* L. — Вех широколистий. — Прибережні зарості, зрідка.
234. *Sium sisarum* L. (*Sium sisaroides* DC.). — Вех сизаровидний. — Долини, часто.
235. *Torilis japonica* (Houtt.) DC. — Ториліс японський. — Ліси, узлісся, звичайно.

Родина APOCYNACEAE

236. *Asclepias syriaca* L. — Ваточник сірійський. — Рудеральні ділянки, вздовж доріг, експанує; адвентивний.
237. *Vinca minor* L. — Барвінок малий. — Грабові ліси, часто; адвентивний?.
238. *Vincetoxicum hirundinaria* Medik. — Ластовень лікарський. — Узлісся, луки, часто.

Родина ARISTOLOCHIACEAE

239. *Aristolochia clematitis* L. — Хвилівник звичайний. — Рудеральні ділянки, зрідка.
240. *Asarum europaeum* L. — Копитняк європейський. — Ліси, звичайно.

241. *Achillea collina* (Wirtg.) Heimerl. — Деревій пагорбковий. — Луки, рудеральні ділянки, звичайно.
242. *Achillea pannonica* Scheele. — Деревій паннонський. — Рудеральні ділянки, луки, звичайно.
243. *Achillea setacea* Waldst. & Kit. — Деревій щетинистий. — Трав'яністі ценози, звичайно.
244. *Ambrosia artemisiifolia* L. — Амброзія полинолиста. — Вздовж доріг, на полях як бур'ян, звичайно; адвентивний.
245. *Anthemis arvensis* L. — Роман польовий. — Сухі відкриті ділянки, рідко; адвентивний.
246. *Anthemis ruthenica* M. Bieb. — Роман руський. — Сухі луки, вздовж доріг, часто.
247. *Arctium lappa* L. — Лопух справжній. — Рудеральні ділянки, часто.
248. *Arctium minus* (Hill) Bernh. — Лопух малий. — Рудеральні ділянки, часто.
249. *Arctium tomentosum* Mill. — Лопух павутинистий. — Рудеральні ділянки, часто.
[*Arctium ×ambiguum* Nyman. — Рудеральні ділянки, зрідка; спонтанний гібрид]
250. *Artemisia abrotanum* L. — Полин лікарський. — Берег водосховища, рідко.
251. *Artemisia absinthium* L. — Полин гіркий. — Рудеральні ділянки, звичайно; адвентивний.
252. *Artemisia annua* L. — Полин однорічний. — Рудеральні ділянки, перелоги, часто; адвентивний.
253. *Artemisia austriaca* Jacq. — Полин австрійський. — Сухі луки, леси, вздовж доріг, часто.
254. *Artemisia campestris* L. subsp. *inodora* Nyman (*Artemisia marschalliana* Spreng., incl. *A. dniproica* Klokov.). — Полин Маршаллів. — Лучні степи, сухі ділянки, часто.
255. *Artemisia scoparia* Waldst. & Kit. — Полин віниковий. — Лесові відслонення, спорадично.
256. *Artemisia vulgaris* L. — Полин звичайний. — Рудеральні ділянки, звичайно.
257. *Aster amellus* L. subsp. *bessarabicus* (Rchb.) Soó. — Айстра бессарабська. — Лучні степи, рідко.
258. *Bidens cernuus* L. — Череда поникла. — Береги, вологі ділянки, часто.
259. *Bidens frondosus* L. — Череда листяна. — Береги, вологі ділянки, часто; адвентивний.
260. *Bidens tripartitus* L. — Череда трироздільна. — Береги, вологі ділянки, звичайно.
261. *Calendula officinalis* L. — Нагідки лікарські. — Селитебні зони, смітники, часто; адвентивний.
262. *Callistephus chinensis* (L.) Nees. — Садова айстра китайська. — Присадибні ділянки і смітники; адвентивний.
263. *Carduus acanthoides* L. — Будяк колючий. — Рудеральні ділянки; адвентивний.
264. *Carduus crispus* L. — Будяк кучерявий. — Вологі рудеральні ділянки, звичайно.
265. *Carduus nutans* L. — Будяк пониклий. — Лучні степи, галявини, зрідка; адвентивний.

266. *Carlina biebersteinii* Hornem. — Відкасок Біберштейнів. — Лучні степи, часто.
267. *Centaurea borysthena* Gruner. — Волошка дніпровська. — На пісках вздовж берега, вздовж доріг на супіску, зрідка.
268. *Centaurea diffusa* Lam. — Волошка розлога. — Сухі рудеральні ділянки, часто.
269. *Centaurea jacea* L. subsp. *jacea*. — Волошка лучна. — Луки, звичайно.
270. *Centaurea jacea* subsp. *angustifolia* (DC.) Gremli (*Centaurea pannonica* (Heuff.) Simonk.). — Волошка паннонська. — Сухі луки, вздовж доріг, розсіяно.
271. *Centaurea jacea* subsp. *substituta* (Czerep.) Mikheev. — Волошка заміщуюча. — Луки, лучні степи, часто.
272. *Centaurea phrygia* L. subsp. *pseudophrygia* (C. A. Mey.) Gugler. — Волошка несправжньофрігійська. — Світлі ліси, узлісся, зрідка.
273. *Centaurea scabiosa* L. subsp. *apiculata* (Ledeb.) Mikheev. — Волошка гострокінцева. — Сухі луки, степи, звичайно.
274. *Centaurea stoebe* L. (incl. *Centaurea pseudomaculosa* Dobroc.) — Волошка рейнська. — Лучні степи, звичайно.
275. *Chondrilla juncea* L. — Хондрила ситникова. — Сухі трав'яні ділянки, розсіяно.
276. *Chondrilla latifolia* M. Bieb. — Хондрила широколиста. — Часто на лучних степах.
277. *Cichorium intybus* L. — Цикорій дикий. — Сухі трав'яні ділянки, звичайно; адвентивний.
278. *Cirsium arvense* (L.) Scop. (incl. *Cirsium setosum* (Willd.) M. Bieb., incl. *C. incanum* (S. G. Gmel.) Fisch.). — Осот польовий. — Звичайно, рудеральні ділянки, луки.
279. *Cirsium canum* (L.) All. — Осот сірий. — Луки, рідко.
280. *Cirsium decussatum* Janka. — Осот перехресний. — Рудеральні ділянки, рідко.
281. *Cirsium oleraceum* (L.) Scop. — Осот городній. — Лісові болота і долини, зрідка.
282. *Cirsium ukranicum* DC. — Осот український. — Рудеральні ділянки, часто; адвентивний.
283. *Cirsium vulgare* (Savi) Ten. — Осот звичайний. — Рудеральні ділянки, часто.
284. *Cosmos bipinnatus* Cav. — Космея двічі-периста. — Рудеральні, засмічені ділянки, рідко; адвентивний.
285. *Cota tinctoria* (L.) J. Gay (*Anthemis subtinctoria* Dobroc.). — Роман напівфарбувальний. — Леси, перелоги, розсіяно.
286. *Crepis biennis* L. — Скерета дворічна. — Часто повсюдно.
287. *Crepis foetida* L. subsp. *rhoeadifolia* (M. Bieb.) Čelak. — Скерета маколиста. — Рудеральні ділянки, вздовж доріг, зви.
288. *Crepis tectorum* L. — Скерета покрівельна. — Вздовж доріг.
289. *Cyanus segetum* Hill (*Centaurea cyanus* L.). — Волошка синя. — На полях як бур'ян, розсіяно; адвентивний.

290. *Echinops sphaerocephalus* L. — Головатень круглоголовий. — Лучні степи, чагарники, розсіяно.
291. *Erigeron acris* L. subsp. *podolicus* (Besser) Nyman. — Злинка гостра. — Лучні степи, сухі луки, зрідка.
292. *Erigeron annuus* (L.) Desf. (*Stenactis annua* (L.) Less.). — Стенактис однорічний. — Звичайно, рудеральні ділянки, луки; адвентивний.
293. *Erigeron canadensis* L. (*Conyza canadensis* (L.) Cronquist). — Злинка канадська. — Рудеральні ділянки, звичайно; адвентивний.
294. *Eupatorium cannabinum* L. — Сідач конопляний. — Вологі луки, береги, часто.
295. *Filago arvensis* L. — Жабник польовий. — Сухі луки, зрідка.
296. *Galatella linosyris* (L.) Rchb. f. — Солонечник звичайний. — Степові ділянки.
297. *Galatella villosa* (L.) Rchb. f. — Грудниця волохата. — Лучні степи, рідко.
298. *Galinsoga parviflora* Cav. — Галінсога дрібноцвіта. — Рудеральні ділянки, звичайно; адвентивний.
299. *Gnaphalium sylvaticum* L. — Сухоцвіт лісовий. — Зрідка на узліссях.
300. *Grindelia squarrosa* (Pursh) Dunal. — Гринделія розчепірена. — Вздовж доріг, часто; адвентивний.
301. *Helianthus annuus* L. — Соняшник однорічний. — Вздовж доріг, насівається із занесеного насіння; адвентивний.
302. *Helianthus subcanescens* (A. Gray) E. Watson. — Соняшник сивуватий. — Перелоги, вздовж доріг, зрідка; адвентивний.
303. *Helianthus tuberosus* L. — Топінамбур. — Перелоги, присадибні ділянки, вздовж доріг, часто; адвентивний.
304. *Helichrysum arenarium* (L.) Moench. — Цмин пісковий. — Лучні степи, обочини доріг, спорадично.
305. *Hieracium robustum* Fr. — Нечуйвітер могутній. — Лучні степи, луки, розсіяно.
306. *Hieracium umbellatum* L. — Нечуйвітер зонтичний. — Узлісся, лучні степи, часто.
307. *Hieracium virosum* Pall. — Нечуйвітер отруйний. — Узлісся, лучні степи, розсіяно.
308. *Hypochaeris radicata* L. — Поросинець укорінливий. — Зрідка на лучних степах.
309. *Inula britannica* L. — Оман британський. — Луки.
310. *Inula ensifolia* L. — Оман мечолистий. — Лучні степи, рідко.
311. *Inula helenium* L. — Оман високий. — Береги, луки, часто.
312. *Inula hirta* L. — Оман шершавий. — Лучні степи, рідко.
313. *Inula salicina* L. — Оман верболистий. — Лучні степи, зрідка.
314. *Iva xanthiifolia* Nutt. — Циклахена нетреболиста. — Рудеральні ділянки, часто; адвентивний.
315. *Jacobaea borysthena* (DC.) V. Nord. & Greuter (Sofieva) V. Nord. & Greuter (*Senecio borysthenicus* (DC.) Andz. ex Czern.). — Жовтозілля дніпровське. — Є дві старі вказівки; нині потребує підтвердження.

316. *Jacobaea vulgaris* Gaertn. (*Senecio jacobaea* L.). — Жовтозілля Якова. — Сухі трав'яні ділянки, звичайно.
317. *Jurinea salicifolia* Gruner. — Юринія верболиста. — Лучні степи, розсіяно.
318. *Lactuca muralis* (L.) Gaertn. — Міцеліс муровий. — Ліси, часто.
319. *Lactuca quercina* L. — Латук дібровний. — Узлісся, зрідка.
320. *Lactuca serriola* L. — Латук дикий. — Рудеральні ділянки, звичайно; адвентивний.
321. *Lactuca tatarica* (L.) С. А. Меу. — Латук татарський. — Берег водосховища, рідко; адвентивний.
322. *Lapsana communis* L. — Празелень звичайна. — Ліси, звичайно.
323. *Leucanthemum vulgare* Lam. — Королиця звичайна. — Луки, узлісся, зрідка.
324. *Matricaria chamomilla* L. — Ромашка лікарська. — Рудеральні ділянки, звичайно; адвентивний.
325. *Matricaria discoidea* DC. — Ромашка без'язичкова. — Рудеральні ділянки, вздовж доріг, зрідка; адвентивний.
326. *Onopordum acanthium* L. — Татарник звичайний. — Рудеральні ділянки, часто; адвентивний.
327. *Petasites spurius* (Retz.) Rchb. — Кремена несправжня. — Берег водосховища, рідко на пісках і супісках.
328. *Picris hieracioides* L. (incl. *Picris rigida* Ledeb. ex Spreng.). — Гіркуша нечуйвітрова. — Сухі трав'яні ділянки, звичайно.
329. *Pilosella xapatelia* (Nägeli & Peter) Soják. — Вітеринка збиваюча. — Лучні степи, зрідка між батьківських видів.
330. *Pilosella bauhini* (Schult.) Arv.-Touv. (*Hieracium hispidissimum* (Nägeli & Peter) Üksip). — Вітеринка густоволосиста. — Лучні степи, рідко; потребує підтвердження.
331. *Pilosella bauhini* subsp. *magyarica* (Peter) S. Bräut. (*Pilosella glaucescens* (Besser) Soják.). — Вітеринка сизувата. — Лучні степи, рідко.
332. *Pilosella caespitosa* (Dumort.) P. D. Sell & C. West. — Вітеринка дерниста. — Лучні степи, сухі луки, зрідка.
333. *Pilosella xcollina* (Gochnat) Soják. — Вітеринка пагорбкова. — Лучні степи, рідко.
334. *Pilosella cymosa* (L.) F. W. Schultz & Sch. Bip. — Вітеринка напівзонтична. — Лучні степи, сухі луки, рідко.
335. *Pilosella echioides* (Lum.) F. W. Schultz & Sch. Bip. — Вітеринка синяковидна. — Лучні степи.
336. *Pilosella xfloribunda* (Wimm. & Grab.) Fr. — Вітеринка рясноквітуча. — Сухі трав'яні ділянки, звичайно.
337. *Pilosella officinarum* Vaill. — Вітеринка лікарська. — Лучні степи, сухі луки, чагарники, звичайно.
338. *Pilosella xpiloselliflora* (Naeg. & Peter) Soják. — Вітеринка волосистоквіткова. — Лучні степи, зрідка між батьківських видів.

339. *Podospermum purpureum* (L.) W. D. J. Koch & Ziz (*Scorzonera purpurea* L.). — Скорзонера пурпурова. — Лучні степи, рідко.
340. *Ptarmica salicifolia* (Besser) Serg. — Чихавка верболиста. — Заплавні луки, рідко.
341. *Pyrethrum corymbosum* (L.) Scop. — Маруна щиткова. — Узлісся, чагарники.
342. *Rudbeckia hirta* L. — Рудбекія волосиста. — Культивується та дичавіє; адвентивний.
343. *Rudbeckia laciniata* L. — Рудбекія розсічена. — Культивується та дичавіє; адвентивний.
344. *Scorzoneroides autumnalis* (L.) Moench (*Leontodon autumnalis* L.). — Любочки осінні. — Луки, звичайно.
345. *Senecio vernalis* Waldst. & Kit. — Жовтозілля весняне. — Рудеральні ділянки, часто.
346. *Senecio vulgaris* L. — Жовтозілля звичайне. — Зрідка по вирубах та вздовж доріг; адвентивний.
347. *Serratula coronata* L. — Серпій увінчаний. — Узлісся, рідко.
348. *Solidago canadensis* L. — Золотушник канадський. — Луки, рудеральні ділянки, часто; адвентивний.
349. *Solidago virgaurea* L. — Золотушник звичайний. — Луки, узлісся, звичайно.
350. *Sonchus arvensis* L. subsp. *uliginosus* (M. Bieb.) Nyman. — Жовтий осот багновий. — Рудеральні ділянки, долини, звичайно.
351. *Sonchus asper* (L.) Hill. — Жовтий осот шорсткий. — Рудеральні ділянки, часто; адвентивний.
352. *Sonchus oleraceus* L. — Жовтий осот городній. — Селитебні ділянки, звичайно; адвентивний.
353. *Sonchus palustris* L. — Жовтий осот болотяний. — Вологі ділянки, звичайно.
354. *Symphyotrichum xversicolor* (Willd.) G. L. Nesom (*Aster versicolor* Willd.). — Американська айстра різноколірна. — По вологих рудеральних ділянках; адвентивний.
355. *Symphyotrichum novi-belgii* (L.) G. L. Nesom (*Aster novi-belgii* L.). — Американська айстра віргінська. — Вологі засмічені ділянки; адвентивний.
356. *Tanacetum balsamita* L. — Пижмо велике. — Ефемерофіт; адвентивний.
357. *Tanacetum vulgare* L. — Пижмо звичайне. — Узлісся, луки, звичайно.
358. *Taraxacum officinale* Wigg. s.l. — Кульбаба лікарська. — Луки, рудеральні ділянки, звичайно.
359. *Taraxacum proximum* (Dahlst.) Raunk. — Кульбаба найближча. — Лучні степи, вздовж доріг, звичайно.
360. *Taraxacum serotinum* (Waldst. & Kit.) Fisch. — Кульбаба пізня. — Леси, лучні степи, часто.
361. *Tragopogon dubius* Scop. subsp. *major* (Jacq.) Vollm. — Козельці великі. — Луки, вздовж доріг, перелоги, звичайно.
362. *Tragopogon podolicus* (DC.) S. A. Nikitin. — Козельці подільські. — Сухі луки, рідко, потребує нових пошуків.

363. *Tragopogon pratensis* subsp. *orientalis* (L.) Čelak. — Козельці східні. — Луки, перелоги, часто.
364. *Tragopogon ucrainicus* Artemczuk. — Козельці українські. — Піщаний берег водосховища, рідко.
365. *Tripleurospermum inodorum* (L.) Sch. Bip. (*Matricaria perforata* Mérat). — Ромашка непахуча. — Рудеральні ділянки, обочини доріг, часто; адвентивний.
366. *Tussilago farfara* L. — Мати-й-мачуха звичайна. — Вологі ділянки, звичайно.
367. *Xanthium orientale* L. subsp. *riparium* (Čelak.) Greuter (*Xanthium albinum* (Widder) H. Scholz). — Нетреба ельбінська. — Рудеральні ділянки, звичайно; адвентивний.
-
- Родина BALSAMINACEAE
368. *Impatiens noli-tangere* L. — Розрив-трава звичайна. — Вологі листяні ліси, часто.
369. *Impatiens parviflora* DC. — Розрив-трава дрібноквіткова. — Ліси, звичайно; адвентивний.
-
- Родина BERBERIDACEAE
370. *Berberis vulgaris* L. — Барбарис звичайний. — Галявини, чагарники, зрідка.
-
- Родина BETULACEAE
371. *Alnus glutinosa* (L.) Gaertn. — Вільха чорна. — Часто, вологі ліси, тальвеги балок.
372. *Betula pendula* Roth. — Береза повисла. — Ліси, спорадично.
373. *Carpinus betulus* L. — Граб звичайний. — Ліси, звичайно.
374. *Corylus avellana* L. — Ліщина звичайна. — Ліси, звичайно.
-
- Родина BORAGINACEAE
375. *Anchusa officinalis* L. — Воловик лікарський. — Вздовж доріг, на перелогах та луках, розсіяно; адвентивний.
376. *Asperugo procumbens* L. — Гостриця лежача. — Рудеральні ділянки, часто.
377. *Buglossoides arvensis* (L.) I. M. Johnst. — Горобейник польовий. — Рудеральні ділянки, часто; адвентивний.
378. *Cerinthe minor* L. — Вошанка мала. — Узлісся, луки, зрідка.
379. *Synoglossum officinale* L. — Чорнокорінь лікарський. — Селитебні зони і рудеральні ділянки; адвентивний.
380. *Echium vulgare* L. — Синяк звичайний. — Рудеральні ділянки, лучні степи, звичайно.
381. *Lappula squarrosa* (Retz.) Dumort. — Липучка звичайна. — На полях як бур'ян, звичайно; адвентивний.
382. *Lithospermum officinale* L. — Горобейник лікарський. — Узлісся, чагарники, розсіяно.
383. *Lycopsis arvensis* L. — Кривоцвіт польовий. — На полях, бур'ян; адвентивний.
384. *Myosotis arvensis* (L.) Hill. — Незабудка польова. — Рудеральні ділянки, вздовж доріг, часто; адвентивний.

385. *Myosotis stricta* Link ex Roem. & Schult. (*Myosotis micrantha* non Pall. ex Lehm.). — Незабудка дрібноцвіта. — Рудеральні ділянки, вздовж доріг, звичайно.
386. *Myosotis ramosissima* Rochel. — Незабудка галузиста. — На полях як бур'ян, розсіяно.
387. *Myosotis scorpioides* L. — Незабудка болотна. — Береги, зрідка.
388. *Myosotis sparsiflora* Pohl. — Незабудка рідкоцвіта. — Ліси, рудеральні ділянки, часто.
389. *Nonea pulla* DC. — Куряча сліпота звичайна. — Часто у трав'яних ценозах.
390. *Nonea rossica* Steven. — Куряча сліпота російська. — Лучні степи, узлісся, вздовж доріг, розсіяно.
391. *Omphalodes scorpioides* (Haenke) Schrank. Пупівник лісовий. — Зрідка у вологих лісах.
392. *Phacelia tanacetifolia* Benth. — Фацелія пижмолиста. — Культивується та дичавіє; адвентивний.
393. *Pulmonaria obscura* Dumort. — Медунка темна. — Ліси, звичайно.
394. *Symphytum asperum* Lepesch. — Живоцвіт жорсткий. — Рудеральні ділянки, рідко; адвентивний.
395. *Symphytum officinale* L. — Живокіст лікарський. — Долини, часто.

Родина BRASSICACEAE

396. *Alliaria petiolata* (M. Bieb.) Cavara & Grande. — Кінський часник черешковий. — Ліси, узлісся, рудеральні ділянки, звичайно.
397. *Alyssum alyssoides* (L.) L. (*Psilonema calycinum* (L.) C. A. Mey.). — Бурачок бурачковий. — Леси, вздовж доріг, розсіяно.
398. *Arabidopsis arenosa* (L.) Lawalrée. — Пізушка піскова. — Зрідка у трав'яних ценозах та світлих лісах.
399. *Arabidopsis thaliana* (L.) Heynh. — Пізушка Тяля. — Рудеральні ділянки, вздовж доріг, звичайно.
400. *Armoracia rusticana* P. Gaertn., V. Mey. & Scherb. — Хрін звичайний. — Селитебні зони, звичайно; адвентивний.
401. *Barbarea stricta* Andrz. — Суріпиця пряма. — Рудеральні ділянки.
402. *Berteroa incana* (L.) DC. — Гикавка сіра. — Відкриті ділянки, звичайно.
403. *Brassica napus* L. — Ріпак. — На полях, вздовж доріг, часто; адвентивний.
404. *Brassica rapa* (L.) L. subsp. *campestris* (L.) A. R. Clapham. — Капуста польова. — Обочини доріг, зрідка; адвентивний.
405. *Bunias orientalis* L. — Свербига східна. — На полях, вздовж доріг, часто; адвентивний.
406. *Camelina microcarpa* Andrz. ex DC. — Рижій дрібноплодий. — На полях, рудеральні ділянки, розсіяно; адвентивний.
407. *Capsella bursa-pastoris* (L.) Medik. — Грицики звичайні. — Рудеральні ділянки, звичайно; адвентивний.
408. *Cardamine amara* L. — Жеруха гірка. — Зрідка вздовж водотоків.

409. *Cardamine impatiens* L. — Жеруха недоторкана. — Зрідка, листяні ліси.
410. *Cardamine parviflora* L. — Жеруха дрібноцвіта. — Лісові болота, зрідка.
411. *Conringia orientalis* (L.) Dumort. — Конрингія східна. — Рудеральні ділянки; адвентивний.
[*Crambe tataria* Sebeók. — Катран татарський. — У РЛП «Трахтемирів» вид було інтродуковано *in situ*]
412. *Descurainia sophia* (L.) Webb ex Prantl. — Кудрявець Софії. — Рудеральні ділянки, звичайно; адвентивний.
413. *Diplotaxis tenuifolia* (L.) DC. — Дворяндик тонколистий. — Вздовж доріг, часто; адвентивний.
414. *Draba nemorosa* L. — Крупка дібровна. — Зрідка у трав'яних ценозах.
415. *Draba verna* L. (*Erophila verna* (L.) Chevall.). — Веснянка весняна. — Рудеральні ділянки, часто.
416. *Erysimum diffusum* Ehrh. — Жовтушник розлогий. — Рудеральні ділянки, розсіяно.
417. *Erysimum marschallianum* M. Bieb. — Жовтушник Маршаллів. — Узлісся, рідко.
418. *Lepidium campestre* (L.) W. T. Aiton. — Хрінниця польова. — Зрідка на полях; адвентивний.
419. *Lepidium densiflorum* Schrad. — Хрінниця густоцвіта. — Рудеральні ділянки, часто; адвентивний.
420. *Lepidium draba* L. — Хрінниця крупковидна. — Рудеральні ділянки, вздовж доріг, звичайно; адвентивний.
421. *Lepidium rudemale* L. — Хрінниця смердюча. — Рудеральні ділянки, звичайно; адвентивний.
422. *Raphanus raphanistrum* L. — Редька дика. — Рудеральні ділянки, рідко; адвентивний.
423. *Rapistrum perenne* (L.) All. — Ріпниця багаторічна. — Сухі відкриті ділянки, зрідка; адвентивний.
424. *Rorippa amphibia* (L.) Besser. — Водяний хрін земноводний. — Зрідка на мілководдях.
425. *Rorippa palustris* (L.) Besser. — Водяний хрін болотний. — Вологі ділянки, звичайно.
426. *Rorippa sylvestris* (L.) Besser. — Водяний хрін лісовий. — Вологі ділянки, часто.
427. *Sinapis alba* L. — Гірчиця біла. — На полях як бур'ян, рідко; адвентивний.
428. *Sinapis arvensis* L. — Гірчиця польова, свиріпа. — На полях як бур'ян, звичайно; адвентивний.
429. *Sisymbrium altissimum* L. — Сухоребрик високий. — Вздовж доріг, перелоги, розсіяно.
430. *Sisymbrium loeselii* L. — Сухоребрик Льозеліїв. — Рудеральні ділянки, звичайно; адвентивний.
431. *Sisymbrium officinale* (L.) Scop. — Сухоребрик лікарський. — Рудеральні ділянки, часто; адвентивний.
432. *Sisymbrium polymorphum* (Murray) Roth. — Сухоребрик мінливий. — Лучні степи, леси, часто; адвентивний.
433. *Thlaspi arvense* L. — Талабан польовий. — На полях, рудеральні ділянки, звичайно; адвентивний.
434. *Turritis glabra* L. — Пужник голий. — Узлісся, луки, рідко.

Родина CAMPANULACEAE

435. *Campanula bononiensis* L. — Дзвоники болонські. — Узлісся, чагарники.
 436. *Campanula glomerata* L. (incl. *Campanula farinosa* Andrz.). — Дзвоники мучнисті. — Узлісся, чагарники.
 437. *Campanula latifolia* L. — Дзвоники широколисті. — Ліси, зрідка.
 438. *Campanula persicifolia* L. — Дзвоники персиколісті. — Ліси, узлісся, спорадично.
 439. *Campanula rapunculooides* L. — Дзвоники ріпчастовидні. — Узлісся, чагарники.
 440. *Campanula rapunculus* L. — Дзвоники ріпчасті. — Лучні степи, зрідка.
 441. *Campanula sibirica* L. — Дзвоники сибірські. — Луки, лучні степи, часто.
 442. *Campanula trachelium* L. — Дзвоники кропиволисті. — Ліси, часто.

Родина CANNABACEAE

443. *Cannabis sativa* L. — Коноплі посівні. — Рудеральні і присадибні ділянки, смітники; адвентивний.
 444. *Humulus lupulus* L. — Хміль звичайний. — Рудеральні вологі ділянки.

Родина CAPRIFOLIACEAE

445. *Lonicera tatarica* L. — Жимолость татарська. — Лісонасадження, вздовж доріг, чагарники, часто; адвентивний.
 446. *Lonicera xylosteum* L. — Жимолость пухнаста. — Грабові ліси, розсіяно.

Родина CARYOPHYLLACEAE

447. *Arenaria serpyllifolia* L. — Піщанка клейка. — Сухі ділянки, вздовж доріг, звичайно.
 448. *Cerastium fontanum* Baumg. subsp. *vulgare* (Hartm.) Greuter & Burdet (*Cerastium caespitosum* Gilib.). — Роговик ланцетовидний. — Луки, рудеральні ділянки, звичайно.
 449. *Cerastium semidecandrum* L. — Роговик напівдесятитичинковий. — Рудеральні ділянки, вздовж доріг, звичайно.
 450. *Dianthus capitatus* DC. subsp. *andrzejowskianus* Zaral. — Гвоздика Анджейовського. — Лучні степи, розсіяно.
 451. *Dianthus armeria* L. — Гвоздика армерієвидна. — Луки, розсіяно.
 452. *Dianthus borbasii* Vandas. — Гвоздика Борбаша. — Зрідка на піщаних ділянках.
 453. *Dianthus deltooides* L. — Гвоздика дельтовидна. — Луки, зрідка.
 454. *Dianthus membranaceus* Borbás. — Гвоздика перетинчаста. — Лучні степи, звичайно.
 455. *Arenaria procera* Spreng. (*Eremogone micradenia* (P.A. Smirn.) Ikonn.). — Пустельниця дрібнозалозкова. — Зрідка на лучних степах.

456. *Gypsophila muralis* L. (*Psammophiliella muralis* (L.) Ikonn.). — Пісколюбочка мурова. — Лучні степи на супіску, перелоги.
457. *Gypsophila paniculata* L. — Лещиця волотиста. — Лучні степи, вздовж доріг, часто.
458. *Herniaria glabra* L. — Остудник голий. — Вздовж стежок та доріг, зрідка.
459. *Herniaria polygama* J. Gay. — Остудник багатозлюбний. — Лучні степи на супіску, перелоги, вздовж доріг, розсіяно.
460. *Holosteum umbellatum* L. — Костянець зонтичний. — Вздовж доріг, часто; адвентивний.
461. *Moehringia trinervia* (L.) Clairv. — Мерингія трижилкова. — Ліси, часто.
462. *Myosoton aquaticum* (L.) Moench. — Слабник водяний. — Вологі ділянки, звичайно.
463. *Sagina nodosa* (L.) Fenzl. — Моховинка вузлувата. — Зрідка на луках, вздовж доріг, стежок.
464. *Saponaria officinalis* L. — Мильнянка лікарська. — Луки, вздовж доріг, звичайно; адвентивний.
465. *Scleranthus annuus* L. — Червець однорічний. — Перелоги, сухі луки, лучні степи, розсіяно; адвентивний.
466. *Silene baccifera* (L.) Roth (*Cucubalus baccifer* L.). — Дутень ягідний. — Вологі ділянки, роозсіяно.
467. *Silene dichotoma* Ehrh. — Смілка вилчата. — Сухі луки, розсіяно.
468. *Silene flos-cuculi* (L.) Clairv. — Зозулин цвіт звичайний. — Луки, рідко.
469. *Silene latifolia* Poir. subsp. *alba* (Mill.) Greuter & Burdet (*Melandrium album* (Mill.) Garcke). — Куколиця біла. — Рудеральні місця, розсіяно.
470. *Silene noctiflora* L. — Елізанта ночецвіта. — Луки, потребує перепровірки.
471. *Silene nutans* L. — Смілка поникла. — Узлісся, луки, розсіяно.
472. *Silene tatarica* (L.) Pers. — Смілка татарська. — Зрідка біля побережжя.
473. *Silene viscosa* (L.) Pers. — Елізанта клейка. — Луки, потребує перепровірки.
474. *Silene vulgaris* (Moench) Garcke. — Смілка звичайна. — Луки, вздовж доріг, часто.
475. *Stellaria graminea* L. (incl. *Stellaria hippoctona* (Czern.) Klokov). — Зірочник злаковидний. — Луки, узлісся.
476. *Stellaria holostea* L. — Зірочник ланцетовидний. — Ліси, звичайно.
477. *Stellaria media* (L.) Cirillo. — Зірочник середній. — Ліси, вологі рудеральні ділянки, звичайно.
478. *Silene viscaria* (L.) Jess. (*Viscaria vulgaris* Röhl.). — Смолівка клейка. — Луки, узлісся, часто.

Родина CELASTRACEAE

479. *Euonymus europaea* L. — Бруслина європейська. — Ліси.
 480. *Euonymus verrucosa* Scop. — Бруслина бородавчаста. — Ліси.

Родина CERATOPHYLLACEAE

481. *Ceratophyllum demersum* L. — Кушир занурений. — Водойми, звичайно.
 482. *Ceratophyllum platyacanthum* Cham. — Кушир плоскошипуватий. — Канівське водосховище.

Родина CHENOPODIACEAE

483. *Atriplex micrantha* Ledeb. — Лутига дрібноквіткова. — Береги; адвентивний.
 484. *Atriplex oblongifolia* Waldst. & Kit. — Лутига видовженолиста. — Леси, обочини доріг.
 485. *Atriplex patula* L. — Лутига розлога. — Рудеральні ділянки.
 486. *Atriplex prostrata* DC. subsp. *latifolia* (Wahlenb.) Rauschert. — Лутига широколиста. — Береги, рідко.
 487. *Atriplex sagittata* Borkh. — Лутига стріловидна. — Смітники, рудеральні ділянки, вздовж доріг, зрідка; адвентивний.
 488. *Atriplex tatarica* L. — Лутига татарська. — Рудеральні ділянки, звичайно; адвентивний.
 489. *Bassia scoparia* (L.) A. J. Scott (*Kochia scoparia* (L.) Schrad.). — Віниччя віничне. — Селитебні території, часто; адвентивний.
 490. *Beta vulgaris* L. — Буряк звичайний. — Селитебні території, спорадично; адвентивний.
 491. *Chenopodium hybridum* (L.) S. Fuentes & al. (*Chenopodium hybridum* L.). — Лобода гібридна. — Рудеральні ділянки, розсіяно; адвентивний.
 492. *Chenopodium album* L. — Лобода біла. — Рудеральні ділянки, звичайно.
 493. *Chenopodium opulifolium* W. D. J. Koch & Ziz. — Лобода калинолиста. — Рудеральні ділянки; адвентивний.
 494. *Chenopodium strictum* Roth. — Лобода бурякова. — Рудеральні ділянки, звичайно; адвентивний.
 495. *Chenopodium suecicum* Murr. — Лобода шведська. — Рудеральні ділянки, звичайно; адвентивний.
 496. *Corispermum hyssopifolium* L. — Верблюдка гісополиста. — Піщаний берег водосховища, рідко.
 497. *Dysphania botrys* (L.) Mosyakin & Clemants. — Дісфанія клейка. — Рудеральні ділянки, ефемерофіт; адвентивний.
 498. *Salsola tragus* L. — Курай південний. — Піщані обочини доріг, рідко; адвентивний.

Родина CONVULVULACEAE

499. *Calystegia sepium* (L.) R. Br. — Плетуха звичайна. — Вологі ділянки.
500. *Convolvulus arvensis* L. — Березка польова. — Рудеральні ділянки, звичайно.
501. *Cuscuta approximata* Vab. — Повитиця зближена. — Луки, рідко; потребує підтвердження.
502. *Cuscuta epithymum* (L.) L. — Повитиця чебрецева. — Лучні степи, розсіяно.
503. *Cuscuta europaea* L. — Повитиця європейська. — Рудеральні ділянки, звичайно.
504. *Ipomoea purpurea* (L.) Roth. — Іпомея пурпурова. — Селитебні зони; адвентивний.

Родина CORNACEAE

505. *Cornus sanguinea* L. subsp. *sanguinea* (*Swida sanguinea* (L.) Opiz). — Свидина криваво-червона. — Грабові ліси, розсіяно.
506. *Cornus sanguinea* subsp. *australis* (C. A. Mey.) Jáv. (*Swida australis* (C. A. Mey.) Pojark. ex Grossh.). — Свидина південна. — Лісові насадження, рудеральні ділянки, часто; адвентивний.
507. *Cornus sanguinea* subsp. *hungarica* (Kárpáti) Soó (*Swida hungarica* (Karpáti) Soják). — Свидина угорська. — Лісові насадження, рідко; адвентивний.

Родина CRASSULACEAE

508. *Hylotelephium maximum* (L.) Holub subsp. *maximum*. — Заяча капуста велика. — Ліси, узлісся, часто.
509. *Hylotelephium maximum* subsp. *ruprechtii* (Jalas) Dostál. — Заяча капуста висхідна. — Лучні степи на супіску, соснові насадження, рідко.
510. *Sedum acre* L. — Очиток їдкий. — Вздовж доріг, рідко.
511. *Sedum album* L. — Очиток білий. — Здичавіло по газонах, рідко; адвентивний.
512. *Sedum pallidum* M. Vieb. — Очиток блідий. — Здичавіло по газонах, рідко; адвентивний.
513. *Sedum sexangulare* L. — Очиток шестириядний. — Рідко, на березі Дніпра; адвентивний.

Родина CUCURBITACEAE

514. *Bryonia alba* L. — Переступень білий. — Рудеральні ділянки; адвентивний.
515. *Echinocystis lobata* (Michx.) Torr. & A. Gray. — Ехіноцистис шипуватий. — Долини, засмічені ділянки, часто; адвентивний.
516. *Sicyos angulatus* L. — Сиціос кутастий. — Рудеральні ділянки, рідко; адвентивний.

Родина DIPSACACEAE

517. *Knautia arvensis* (L.) DC. — Свербіжниця польова. — Луки, обочини доріг, часто.

518. *Scabiosa ochroleuca* L. — Скабіоза блідно-жовта. — Луки, лучні степи, перелоги, часто.

Родина ELAEAGNACEAE

519. *Elaeagnus angustifolia* L. — Маслинка вузьколиста. — Лісомеліоративні насадження, вздовж доріг; адвентивний.

520. *Hippophae rhamnoides* L. — Обліпіха крушиновидна. — Меліоративні насадження, вздовж доріг, спорадично, формує колонії; адвентивний.

Родина ERICACEAE

521. *Pyrola rotundifolia* L. — Грушанка круглолиста. — Ржищів, Гринь (Флора..., 1957); місцезростання не зазначене.

Родина EUPHORBIACEAE

522. *Euphorbia cyparissias* L. — Молочай кипарисовидний. — Лучні степи, часто.

523. *Euphorbia helioscopia* L. — Молочай сонячний. — Селитебні зони, часто; адвентивний.

524. *Euphorbia semivillosa* (Prokh.) Krylov. — Молочай напівмохнатий. — Узлісся, луки.

525. *Euphorbia nicaeensis* All. subsp. *stepposa* (Zoz) Greuter & Burdet. — Молочай степовий. — Лучні степи, вздовж доріг, звичайно.

526. *Euphorbia esula* L. subsp. *esula* (incl. *Euphorbia kaleniczenkoi* Czern.). — Молочай гострий. — Лучні степи, часто.

527. *Euphorbia esula* subsp. *tommasiniana* (Bertol.) Kuzmanov (*Euphorbia virgata* Waldst. & Kit.). — Молочай лозяний. — Луки, вздовж доріг, рудеральні ділянки, звичайно.

528. *Mercurialis perennis* L. — Переліска багаторічна. — Ліси, часто.

Родина FABACEAE

529. *Amorpha fruticosa* L. — Аморфа кущова. — Береги водосховища і по долинах, рідше вздовж доріг; адвентивний.

530. *Anthyllis vulneraria* L. subsp. *polyphylla* (DC.) Nyman. — Заяча коноюшина багатоліста. — Сухі луки, лучні степи на супіску, рідко.

531. *Astragalus cicer* L. — Астрагал хлопунець. — Лучні степи, зрідка.

532. *Astragalus galegiformis* L. — Астрагал козлятикоподібний. — Луки, рідко; потребує підтвердження.

533. *Astragalus glycyphyllos* L. — Астрагал солодколистий. — Узлісся, у трав'яних ценозах, спорадично.

534. *Astragalus varius* S.G. Gmel. — Астрагал мінливий. — Лучні степи на супіску, рідко.

535. *Saragana arborescens* Lam. — Жовта акація деревовидна. — Лісові культури, часто; зрідка формує підріст; адвентивний.

536. *Cytisus austriacus* L. — Рокитник австрійський. — Лучні степи, рідко.
537. *Cytisus ruthenicus* Wol. — Рокитник руський. — Лучні степи, часто.
538. *Genista tinctoria* L. — Дрік фарбувальний. — Лучні степи, узлісся, часто.
539. *Gleditsia triacanthos* L. — Гледичія колюча. — Лісові насадження, розсівається і дичавіє, розсіяно; адвентивний.
540. *Lathyrus niger* (L.) Bernh. — Чина чорна. — Грабові ліси, часто.
541. *Lathyrus palustris* L. — Чина болотяна. — Глинисті вологі відслонення, рідко.
[*Lathyrus pisiformis* L. — Чина гороховидна. — /м. Ржищів, ліс Гримчилів (Каталог KWU N° 4870)/. — Прим. потребує підтвердження]
542. *Lathyrus pratensis* L. — Чина лучна. — Узлісся, вологі луки, розсіяно.
543. *Lathyrus sylvestris* L. — Чина лісова. — Узлісся, луки.
544. *Lathyrus tuberosus* L. — Чина бульбиста. — Вздовж доріг, узлісся, часто; адвентивний.
545. *Lathyrus vernus* (L.) Bernh. — Чина весняна. — Грабові ліси, часто.
546. *Lotus corniculatus* L. — Лядвенець український. — Відкриті трав'яні ділянки, звичайно.
547. *Lupinus polyphyllus* Lindl. — Люпин багатолістий. — Луки, зрідка; адвентивний.
548. *Medicago falcata* L. — Люцерна серповидна. — Сухі луки, лучні степи, звичайно.
549. *Medicago lupulina* L. — Люцерна хмелевидна. — Луки, вздовж доріг, звичайно.
550. *Medicago minima* (L.) Bartal. — Люцерна маленька. — Зрідка у трав'яних ценозах; адвентивний.
551. *Medicago sativa* L. — Люцерна посівна. — Вздовж доріг, рудеральні ділянки, звичайно; адвентивний.
552. *Melilotus albus* Medik. — Буркун білий. — Рудеральні ділянки, звичайно.
553. *Melilotus officinalis* (L.) Pall. — Буркун лікарський. — Рудеральні ділянки, звичайно.
554. *Onobrychis arenaria* (Kit.) DC. (incl. *Onobrychis viciifolia* auct. non Scop.). — Еспарцет піщаний. — Луки, лучні степи, звичайно.
555. *Ononis spinosa* L. subsp. *hircina* (Jacq.) Gams (*Ononis arvensis* L.). — Вовчуг польовий. — Сухі луки, леси, рідко.
556. *Robinia pseudoacacia* L. — Біла акація. — Лісові, придорожні насадження, колишні степові і лесові схили по балках і ярах, звичайно; адвентивний.
[*Robinia viscosa* Vent. — Робінія клейка. — Штучні насадження, зрідка; інтродуцент, формує вегетативні колонії]
557. *Securigera varia* (L.) Lassen. — В'язіль барвистий. — Луки, рудеральні ділянки, звичайно.

558. *Trifolium alpestre* L. — Конюшина альпійська. — Лучні степи, узлісся, часто.
559. *Trifolium arvense* L. — Конюшина польова. — Лучні степи, рідко.
560. *Trifolium campestre* Schreb. — Конюшина рівнинна. — Часто у трав'яних ценозах.
561. *Trifolium dubium* Sibth. — Конюшина сумнівна. — Луки, рідко.
562. *Trifolium fragiferum* L. — Конюшина суницевидна. — Луки, розсіяно.
563. *Trifolium hybridum* L. — Конюшина гібридна. — Вздовж доріг, розсіяно; адвентивний.
564. *Trifolium medium* L. — Конюшина середня. — Луки, вздовж доріг, часто.
565. *Trifolium montanum* L. — Конюшина гірська. — Лучні степи, узлісся, часто.
566. *Trifolium pratense* L. — Конюшина лучна. — Луки, вздовж доріг, звичайно.
567. *Trifolium repens* L. — Конюшина повзуча. — Луки, вологі ділянки, звичайно.
568. *Vicia cracca* L. — Горошок мишачий. — Чагарники, рудеральні ділянки, часто.
569. *Vicia hirsuta* (L.) S.F. Gray. — Горошок шорсткий. — Рудеральні ділянки, на полях як бур'ян, часто; адвентивний.
570. *Vicia pisiformis* L. — Горошок гороховидний. — Узлісся, чагарники, часто.
571. *Vicia sativa* L. subsp. *nigra* (L.) Ehrh. (*Vicia angustifolia* Reichard). — Горошок вузьколистий. — Рудеральні ділянки, часто; адвентивний.
572. *Vicia sepium* L. — Горошок плотовий. — Луки, узлісся, часто.
573. *Vicia tenuifolia* Roth. — Горошок тонколистий. — Чагарники, узлісся, часто.
574. *Vicia tetrasperma* (L.) Schreb. — Горошок чотиринасінний. — Часто у трав'яних ценозах; адвентивний.
575. *Vicia villosa* Roth. — Горошок волохатий. — Рудеральні ділянки, розсіяно; адвентивний.

Родина FAGACEAE

[*Quercus hartwissiana* Steven. — Дуб Гартвіса. — Лісові культури, рідко; інтродуцент, формує розсіянй самосів]

576. *Quercus robur* L. — Дуб звичайний. — Ліси.
577. *Quercus rubra* L. — Дуб північний. — Штучні ліси і насадження, експансує.; адвентивний.

Родина GENTIANACEAE

578. *Centaureum pulchellum* (Sw.) Druce. — Золототисячник гарний. — Луки.
579. *Gentiana cruciata* L. — Тирлич хрещатий. — Рідко, на лучних степах.
580. *Gentiana pneumonanthe* L. — Тирлич блакитний. — Лучні степи, рідко; імовірно, зниклий.

Родина GERANIACEAE	581. <i>Erodium cicutarium</i> (L.) L'Her. — Грабельки звичайні. — Луки, вздовж доріг, звичайно. 582. <i>Geranium divaricatum</i> Ehrh. — Герань розчепірена. — Рудеральні ділянки, зрідка. 583. <i>Geranium pratense</i> L. — Герань лучна. — Луки, звичайно. 584. <i>Geranium pusillum</i> L. — Герань низенька. — Рудеральні ділянки, звичайно; адвентивний. 585. <i>Geranium robertianum</i> L. — Герань Робертова. — Ліси, звичайно. 586. <i>Geranium sanguineum</i> L. — Герань криваво-червона. — Рідко в соснових насадженнях. 587. <i>Geranium sibiricum</i> L. — Герань сибірська. — Вздовж доріг, часто; адвентивний.
Родина GROSSULARIACEAE	588. <i>Ribes nigrum</i> L. — Смородина чорна. — Зрідка, вологі листяні ліси. 589. <i>Ribes uva-crispa</i> L. (<i>Grossularia uva-crispa</i> (L.) Mill.). — Аґрус звичайний. — Ліси, зрідка.
Родина HALORAGACEAE	590. <i>Myriophyllum spicatum</i> L. — Водопериця колоскова. — Мілководдя і затоки Дніпра.
Родина HIPPOCASTANACEAE	591. <i>Aesculus hippocastanum</i> L. — Гіркокаштан звичайний. — Штучні насадження, зрідка розсівається; адвентивний.
Родина HYPERICACEAE	592. <i>Hypericum elegans</i> Stephan ex Willd. — Звіробій стрункий. — Лучні степи, рідко. 593. <i>Hypericum hirsutum</i> L. — Звіробій шорсткий. — Узлісся, світлі ліси, часто. 594. <i>Hypericum perforatum</i> L. — Звіробій пронизанолистий. — Відкриті трав'яні ділянки, часто.
Родина JUGLANDACEAE	595. <i>Juglans regia</i> L. — Горіх грецький. — Рудеральні ділянки, селитебні зони, часто; адвентивний.
Родина LAMIACEAE	596. <i>Ajuga genevensis</i> L. — Горлянка женеvська. — Луки, перелоги, часто. 597. <i>Ballota nigra</i> L. — М'яточник чорний. — Рудеральні ділянки, звичайно; адвентивний. 598. <i>Chaiturus marrubiastrum</i> (L.) Ehrh. ex Rchb. — Котячий хвіст шандровий. — Узлісся, зрідка. 599. <i>Clinopodium acinos</i> (L.) Kuntze (<i>Acinos arvensis</i> (Schur) Dandy). — Щебрушка польова. — Сухі трав'яні ділянки, звичайно. 600. <i>Clinopodium vulgare</i> L. — Пахучка звичайна. — Узлісся. 601. <i>Galeopsis bifida</i> Voenn. — Жабрій двонадрізаний. — Рудеральні ділянки, узлісся, часто.

О.І. ШИНДЕР, О.О. БЕЗСМЕРТНА, О.О. КУЧЕР
Флора Ржищівської МОТГ: структура, регіональні особливості, синантропна та раритетна фракції

602. *Galeopsis ladanum* L. — Жабрій ладанний. — Рудеральні ділянки, розсіяно; адвентивний.
603. *Galeopsis speciosa* Mill. — Жабрій гарний. — Вологі тіністі ділянки, зрідка.
604. *Galeopsis tetrahit* L. — Жабрій звичайний. — Рудеральні ділянки, розсіяно.
605. *Glechoma hederacea* L. — Розхідник плющевидний. — Ліси, вологі ділянки, рудеральні ділянки, звичайно.
606. *Glechoma hirsuta* Waldst. & Kit. — Розхідник шорсткий. — Тіністі ліси, спорадично.
607. *Lamium album* L. — Глуха кропива біла. — Вологі рудеральні ділянки, часто; адвентивний.
608. *Lamium amplexicaule* L. — Глуха кропива стеблообгортна. — Рудеральні ділянки, звичайно; адвентивний.
609. *Lamium galeobdolon* (L.) Crantz. — Зеленчук жовтий. — Ліси, звичайно.
610. *Lamium maculatum* (L.) L. — Глуха кропива крапчаста. — Ліси, рудеральні ділянки, звичайно.
611. *Lamium purpureum* L. — Глуха кропива пурпурова. — Рудеральні ділянки, звичайно; адвентивний.
612. *Leonurus quinquelobatus* Gilib. — Собача кропива п'ятилопатева. — Рудеральні ділянки, звичайно.
613. *Lycopus europaeus* L. — Вовконіг європейський. — Береги, вологі ділянки, звичайно.
614. *Lycopus exaltatus* L. f. — Вовконіг високий. — Береги, вологі ділянки.
615. *Mentha \times piperita* L. — М'ята перцева. — Культивується і дичавіє; адвентивний.
616. *Mentha aquatica* L. — М'ята водяна. — Береги, долини, часто.
617. *Mentha arvensis* L. — М'ята польова. — Зрідка у трав'яних ценозах.
618. *Mentha longifolia* (L.) L. — М'ята довголиста. — Долини, часто.
619. *Nepeta cataria* L. — Котяча м'ята справжня. — Узлісся, зрідка; ароматна форма культивується і зрідка дичавіє; адвентивний.
620. *Nepeta nuda* L. (*Nepeta pannonica* L.). — Котяча м'ята паннонська. — Узлісся, зрідка.
621. *Origanum vulgare* L. — Материнка звичайна. — Луки, узлісся.
622. *Phlomis herba-venti* L. subsp. *pungens* (Willd.) Maire ex DeFilipps. — Залізник колючий. — Лучні степи, розсіяно.
623. *Phlomis tuberosa* L. — Залізник бульбистий. — Лучні степи, часто.
624. *Prunella vulgaris* L. — Суховершки звичайні. — Ліси, звичайно.
625. *Salvia aethiopsis* L. — Шавлія ефіопська. — Перелоги, вздовж доріг, часто; адвентивний.
626. *Salvia dumetorum* Andr. ex Besser. — Шавлія зарослева. — Лучні степи, рідко.
627. *Salvia nemorosa* L. — Шавлія гайова. — Лучні степи, вздовж доріг, звичайно.

628. *Salvia pratensis* L. — Шавлія лучна. — Луки, розсіяно.
 629. *Salvia sclarea* L. — Шавлія мускатна. — Селитебні зони, рідко; адвентивний.
 630. *Salvia verticillata* L. — Шавлія кільчаста. — Луки, рудеральні ділянки, звичайно.
 631. *Scutellaria altissima* L. — Шоломниця висока. — Ліси, розсіяно.
 632. *Scutellaria galericulata* L. — Шоломниця звичайна. — Долини, береги, звичайно.
 633. *Scutellaria hastifolia* L. — Шоломниця списолиста. — Долини, береги, рідко.
 634. *Stachys annua* (L.) L. — Чистець непомітний. — Рудеральні ділянки, часто; адвентивний.
 635. *Stachys germanica* L. — Чистець німецький. — Лучні степи, рідко.
 636. *Stachys officinalis* (L.) Trevis. (*Betonica officinalis* L.). — Буквиця лікарська. — Лучні степи, узлісся, часто.
 637. *Stachys palustris* L. — Чистець болотний. — Береги, луки, вологі перелоги, часто.
 638. *Stachys recta* L. — Чистець прямостоячий. — Лучні степи, розсіяно.
 639. *Stachys sylvatica* L. — Чистець лісовий. — Листяні ліси, розсіяно.
 640. *Teucrium chamaedrys* L. — Самосил гайовий. — Луки, лучні степи, часто.
 [*Thymus pulegioides* L. subsp. *pulegioides*. — Чебрець блошиний. — Круті схили Дніпра, 1980 (каталог КВУ, № 4411). — Прим. Потребує перевірки і підтвердження]
 641. *Teucrium scordium* L. — Самосил часниковий. — Вологі луки, береги, рідко.
 642. *Thymus pulegioides* subsp. *pannonicus* (All.) Kerguélen (*Thymus marschallianus* Willd.). — Чебрець паннонський. — Лучні степи, перелоги, часто.

Родина LINACEAE

643. *Linum flavum* L. — Льон жовтий. — Лучні степи, розсіяно.
 644. *Linum hirsutum* L. — Льон шорсткий. — Лучні степи, рідко.
 645. *Linum perenne* L. — Льон багаторічний. — Лучні степи, сухі луки, зрідка.

Родина LORANTHACEAE

646. *Viscum album* L. — Омела біла. — Ліси, міські та придорожні насадження, звичайно.

Родина LYTHRACEAE

647. *Lythrum salicaria* L. — Плакун верболистий. — Долини, береги, часто.
 648. *Lythrum virgatum* L. — Плакун прутувидний. — Береги, вологі ділянки, звичайно.
 649. *Trapa borysthena* V. N. Vassil. — Водяний горіх плаваючий. — Мілководдя і затоки Дніпра, часто.

- Родина MALVACEAE
650. *Alcea rosea* L. — Рожа рожева, мальва. — Присадибні ділянки, рудеральні ділянки; адвентивний.
651. *Althaea officinalis* L. — Алтея лікарська. — Береги, свіжі та вологі луки, розсіяно; адвентивний.
652. *Malva pusilla* Smith. — Калачики маленькі. — Рудеральні ділянки, звичайно; адвентивний.
653. *Malva sylvestris* L. — Калачики лісові. — Рудеральні ділянки, розсіяно; адвентивний.
654. *Malva thuringiaca* (L.) Vis. (*Lavatera thuringiaca* L.). — Лаватера тюрінгська. — Лучні луки степи, перелоги, звичайно.
655. *Malva verticillata* L. — Калачики кільчасті. — Рудеральні ділянки, ефемерофіт; адвентивний.
-

- Родина MENYANTHACEAE
656. *Menyanthes trifoliata* L. — Бобівник трилопатекий. — Кагарлицький р-н: с. Черняхів, Річицький [Флора..., 1957].
-

- Родина MORACEAE
657. *Morus alba* L. — Шовковиця біла. — Рудеральні ділянки, вздовж доріг, звичайно; адвентивний.
-

- Родина NYMPHAEACEAE
658. *Nuphar lutea* (L.) Sm. — Глечики жовті. — Канівське водосховище, часто по мілководдю.
-

- Родина OLEACEAE
659. *Fraxinus excelsior* L. — Ясен звичайний. — Ліси, часто.
660. *Fraxinus pennsylvanica* Marshall (incl. *Fraxinus lanceolata* Borkh.). — Ясен пенсільванський. — Лісові насадження, вздовж доріг, вздовж берега водосховища, зрідка; адвентивний.
661. *Ligustrum vulgare* L. — Бирючина звичайна. — Ліси, звичайно; адвентивний.
662. *Syringa vulgaris* L. — Бузок звичайний. — Біля житла, вздовж доріг, лісонасадження, подекуди розсівається; адвентивний.
-

- Родина ONAGRACEAE
663. *Epilobium angustifolium* L. (*Chamerion angustifolium* (L.) Holub). — Іван-чай вузьколистий. — Піонерні ценози, вирубки, рідко.
664. *Circaea lutetiana* L. — Цирцея звичайна. — Грабові ліси, часто.
665. *Epilobium hirsutum* L. — Зніт шорсткий. — Часто.
666. *Epilobium montanum* L. — Зніт гірський. — Прибережні ділянки.
667. *Epilobium palustre* L. — Зніт болотний. — Вологі ділянки, розсіяно.
668. *Epilobium parviflorum* Schreb. — Зніт дрібноквітковий. — Прибережні ділянки.
669. *Epilobium roseum* Schreb. — Зніт рожевий. — Долини.
670. *Oenothera biennis* L. — Енотера дворічна. — Рудеральні ділянки, вздовж доріг, звичайно; адвентивний.

671. *Oenothera rubricaulis* Kleb. — Енотера червоностеблова. — Вздовж доріг, зрідка; адвентивний.

Родина OROBANCHACEAE

672. *Euphrasia pectinata* Ten. (incl. *Euphrasia tatarica* Spreng.) — Очанка гребінчаста. — Лучні степи, рідко.
673. *Euphrasia stricta* J. F. Lehm. (incl. *Euphrasia condensata* Jord.) — Очанка стиснута. — Зрідка у трав'яних ценозах.
674. *Lathraea squamaria* L. — Петрів хрест лускатий. — Грабові ліси, розсіяно.
675. *Melampyrum arvense* L. — Перестріч польовий. — Сухі луки, узлісся, розсіяно.
676. *Melampyrum nemorosum* L. — Перестріч дібровний. — Узлісся, часто.
677. *Odontites luteus* (L.) Clairv. (*Orphantha lutea* (L.) Wettst.) — Ортанта жовта. — Лучні степи, рідко.
678. *Odontites vulgaris* Moench. — Кравник звичайний. — Луки.

Родина OXALIDACEAE

679. *Oxalis corniculata* L. — Квасениця рогата. — Урбанозона, розсіяно; адвентивний.
680. *Oxalis dillenii* Jacq. — Квасениця Ділленіуса. — Рудеральні ділянки, розсіяно; адвентивний.
681. *Oxalis stricta* L. — Квасениця пряма. — Рудеральні ділянки, розсіяно; адвентивний.

Родина PAPAVERACEAE

682. *Chelidonium majus* L. — Чистотіл великий. — Ліси, рудеральні ділянки.
683. *Corydalis cava* (L.) Schweigg. & Korte. — Ряст порожнистий. — Грабові ліси, часто.
684. *Corydalis solida* (L.) Clairv. — Ряст щільний. — Ліси, тіністі луки, звичайно.
685. *Fumaria officinalis* L. — Рутка лікарська. — Зрідка; адвентивний.
686. *Fumaria rostellata* Knaf. — Рутка гостроплода. — Рудеральні ділянки, спорадично.
687. *Fumaria schleicheri* Soy.-Willem. — Рутка Шлейхера. — Рудеральні ділянки, звичайно; адвентивний.
688. *Fumaria vaillantii* Loisel. — Рутка Вайланта. — Рудеральні ділянки, часто; адвентивний.
689. *Papaver dubium* L. — Мак сумнівний. — На полях як бур'ян, розсіяно; адвентивний.
690. *Papaver rhoeas* L. — Мак самосійка. — Рудеральні ділянки, на полях як бур'ян, звичайно; адвентивний.
691. *Papaver somniferum* L. — Мак снотворний. — Селитебні зони, часто; адвентивний.

Родина PLANTAGINACEAE

692. *Digitalis grandiflora* Mill. — Наперстянка великоквітова. — Зрідка на узліссях.
693. *Gratiola officinalis* L. — Авран лікарський. — Зрідка на вологих луках.

694. *Hippuris vulgaris* L. — Водяна сосонка звичайна. — Водойми, часто.
695. *Linaria genistifolia* (L.) Mill. — Льонок дроколистий. — Лучні степи, зрідка.
696. *Linaria vulgaris* Mill. — Льонок звичайний. — Луки, рудеральні ділянки, звичайно.
697. *Plantago arenaria* Waldst. & Kit. — Подорожник пісковий. — Супіски, рідко.
698. *Plantago lanceolata* L. — Подорожник ланцетолистий. — Луки, звичайно.
699. *Plantago major* L. — Подорожник великий. — Рудеральні ділянки, звичайно.
700. *Plantago media* subsp. *media* L. — Подорожник середній. — Луки, звичайно.
701. *Plantago media* subsp. *urvilleana* (Rapin) Hultén (*Plantago stepposa* Kuprian.). — Подорожник степовий. — Лучні степи, розсіяно.
702. *Veronica anagallis-aquatica* L. — Вероніка джерельна. — Береги, звичайно.
703. *Veronica arvensis* L. — Вероніка польова. — На полях як бур'ян, вздовж доріг, звичайно; адвентивний.
704. *Veronica austriaca* L. subsp. *jacquinii* (Baumg.) Eb. Fisch. — Вероніка Жакена. — Лучні степи, часто.
705. *Veronica austriaca* subsp. *teucrium* (L.) D. A. Webb. — Вероніка широколиста. — Узлісся, розсіяно.
706. *Veronica barrelieri* Roem. & Schult. — Вероніка Барельє. — Лучні степи, розсіяно.
707. *Veronica beccabunga* L. — Вероніка струмкова. — Рідко на мілководдях.
708. *Veronica chamaedrys* L. — Вероніка дібровна. — Луки, узлісся, звичайно.
709. *Veronica dillenii* Crantz. — Вероніка Діленієва. — Лучні степи, вздовж доріг, звичайно.
710. *Veronica hederifolia* L. — Вероніка плющоліста. — Ліси, тіністі рудеральні ділянки, часто.
711. *Veronica incana* L. — Вероніка сива. — Лучні степи, зрідка.
712. *Veronica longifolia* L. — Вероніка довголиста. — Береги, вологі луки, рідко.
713. *Veronica officinalis* L. — Вероніка лікарська. — Ліси, рідко.
714. *Veronica persica* Poir. — Вероніка персидська. — Рудеральні ділянки, звичайно; адвентивний.
715. *Veronica polita* Fr. — Вероніка витончена. — Рудеральні ділянки, звичайно; адвентивний.
716. *Veronica prostrata* L. — Вероніка лежача. — Лучні степи, звичайно.
717. *Veronica spicata* L. — Вероніка колосиста. — Лучні степи, узлісся, часто.
718. *Veronica spuria* L. — Вероніка несправжня. — Узлісся, рідко.
719. *Veronica verna* L. — Вероніка весняна. — Рудеральні ділянки, вздовж доріг, часто.

Родина POLYGALACEAE

- [*Polygala amarella* Crantz. — Китятки гіркуваті. — / околиці Ржищева (Каталог KWU, N° 5094)/. — Прим. Потребує перевизначення]
720. *Polygala comosa* Schkuhr (incl. *Polygala podolica* DC.). — Китятки чубаті. — Лучні степи, розсіяно.
721. *Polygala vulgaris* L. — Китятки звичайні. — Луки сухі, розсіяно.

Родина POLYGONACEAE

722. *Fagopyrum tataricum* (L.) Gaertn. — Гречка татарська. — Рудеральні ділянки; адвентивний.
723. *Fallopia convolvulus* (L.) Á. Löve. — Витка гречка березковидна. — Чагарники, рудеральні ділянки, звичайно; адвентивний.
724. *Fallopia dumetorum* (L.) Holub. — Витка гречка чагарникова. — Узлісся, зрідка.
725. *Persicaria dubia* (Stein) Fourr. (*Persicaria mitis* (Schrank) Assenov). — Гірчак сумнівний. — Вологі ділянки, рідко.
726. *Persicaria hydropiper* (L.) Delarbre. — Гірчак перцевий. — Вологі ділянки.
727. *Persicaria lapathifolia* (L.) Delarbre subsp. *lapathifolia*. — Гірчак лопатолистий. — Вологі ділянки.
728. *Persicaria lapathifolia* subsp. *pallida* (With.) Á. Löve & D. Löve (*Persicaria scabra* (Moench) Moldenke). — Гірчак шорсткий. — Рудеральні ділянки.
729. *Persicaria maculosa* Gray. — Гірчак справжній. — Рудеральні ділянки.
730. *Persicaria minor* (Huds.) Opiz. — Гірчак малий. — Зрідка на вологих місцях.
731. *Polygonum aviculare* L. subsp. *aviculare*. — Спориш звичайний. — Рудеральні ділянки, звичайно.
732. *Polygonum aviculare* subsp. *neglectum* (Besser) Ar-sang. — Спориш непомітний. — Вздовж доріг, рудеральні ділянки, розсіяно.
733. *Polygonum rurivagum* Voreau. — Спориш сільський. — Ржищів — рудеральні ділянки, рідко; адвентивний.
734. *Reynoutria ×bohemica* Chrtek & Chrtková. — Далекосхідна гречка богемська. — Рудеральні ділянки, вздовж доріг, селитебні зони, експансує; адвентивний.
735. *Rumex acetosella* L. — Щавель горобиний. — Лучні степи на супіску, рідко.
736. *Rumex confertus* Willd. — Щавель кінський. — Луки, рудеральні ділянки.
737. *Rumex crispus* L. — Щавель кучерявий. — Вологі ділянки, вздовж доріг, звичайно.
738. *Rumex hydrolapathum* Huds. — Щавель прибережний. — Береги, часто.
739. *Rumex obtusifolius* L. subsp. *obtusifolius*. — Щавель туполистий. — Вздовж доріг, рідко; адвентивний.
740. *Rumex obtusifolius* subsp. *silvestris* Čelak. — Щавель лісовий. — Ліси, вологі ділянки, часто.
741. *Rumex patientia* L. — Щавель шпинатний. — Рудеральні ділянки, часто; адвентивний.
742. *Rumex thyrsoiflorus* Fingerh. — Щавель пірамідальний. — Луки, лучні степи, розсіяно.

743. *Portulaca oleracea* L. — Портулак городній. — Селитебні території, звичайно; адвентивний.

744. *Anagallis arvensis* L. — Курячі очки польові. — На полях як бур'ян, часто; адвентивний.

745. *Anagallis foemina* Mill. — Курячі очки блакитні. — На полях як бур'ян, розсіяно; адвентивний.

746. *Androsace elongata* L. — Переломник видовжений. — Сухі відкриті ділянки, часто.

747. *Lysimachia nummularia* L. — Вербозілля лучне. — Вологі ділянки, звичайно.

748. *Lysimachia vulgaris* L. — Вербозілля звичайне. — Вологі ділянки, часто.

749. *Primula veris* L. — Первоцвіт весняний. — Луки, узлісся, не часто.

750. *Actaea spicata* L. — Воронець колосистий. — Грабові ліси, розсіяно.

751. *Adonis vernalis* L. — Горицвіт весняний. — Лучні степи, рідко.

752. *Anemone ranunculoides* L. — Анемона жовтецева. — Ліси, звичайно.

753. *Anemone sylvestris* L. — Анемона лісова. — Лучні степи, сухі луки, обочини доріг, часто.

754. *Aquilegia vulgaris* L. — Орлики звичайні. — Здичавіло; адвентивний.

755. *Caltha palustris* L. — Калюжниця болотна. — Зрідка у вологих місцях.

756. *Clematis recta* L. — Ломиніс прямиий. — Узлісся, чагарники, рідко.

757. *Clematis vitalba* L. — Ломиніс лозяний. — Рудеральні ділянки; адвентивний.

758. *Consolida orientalis* (J. Gay) Schrödinger. — Сокирки східні. — Селитені території, зрідка; адвентивний.

759. *Consolida regalis* Gray subsp. *regalis*. — Сокирки польові. — Поля, вздовж доріг, звичайно; адвентивний.

760. *Consolida regalis* subsp. *paniculata* (Host) Soó. — Сокирки волотисті. — Поля, вздовж доріг, рідко; адвентивний.

[*Delphinium* sp. — Дельфіній. — Узлісся біля дачного масиву, імовірно здичавіло, потребує ідентифікації]

761. *Ficaria verna* Huds. — Пшінка весняна. — Звичайно.

762. *Nigella arvensis* L. — Чорнушка польова. — Лучні степи, розсіяно; адвентивний.

763. *Ranunculus acris* L. — Жовтець їдкий. — Луки, часто.

764. *Ranunculus cassubicus* L. — Жовтець кашубський. — Зрідка, листяні ліси.

765. *Ranunculus illyricus* L. — Жовтець іллірійський. — Лучні степи, розсіяно.

766. *Ranunculus polyanthemus* L. — Жовтець багатоквітковий. — Лучні степи, сухі схили, звичайно.

767. *Ranunculus repens* L. — Жовтець повзучий. — Вологі ділянки, звичайно.

768. *Ranunculus sceleratus* L. — Жовтець отруйний. — Вологі ділянки, розсіяно.
769. *Thalictrum lucidum* L. — Рутвиця блискуча. — Луки, рідко.
770. *Thalictrum minus* L. — Рутвиця мала. — Лучні степи, часто.
771. *Thalictrum simplex* L. — Рутвиця проста. — Рідко на лучних степах.

Родина RESEDACEAE

772. *Reseda lutea* L. — Резеда жовта. — Рудеральні ділянки, на полях, звичайно; адвентивний.

Родина RHAMNACEAE

773. *Frangula alnus* Mill. — Крушина ламка. — Заплавні ліси, вологі ділянки, береги, часто.
774. *Rhamnus cathartica* L. — Жостір проносний. — Узлісся, чагарники.

Родина ROSACEAE

775. *Agrimonia eupatoria* L. subsp. *eupatoria*. — Парило звичайне. — Рудеральні ділянки, перелоги, розсіяно.
776. *Agrimonia eupatoria* subsp. *grandis* (Andrz. ex C.A. Mey.) Bornm. — Парило велике. — Луки, узлісся, звичайно.
777. *Argentina anserina* (L.) Rydb. (*Potentilla anserina* L.). — Перстач гусячий. — Вологі ділянки, звичайно.
778. *Crataegus* ×*kyrtostyla* Fingerh. — Глід зігнутоствопчиковий. — Ліси, узлісся, чагарники, звичайно.
779. *Crataegus monogyna* Jacq. (*Crataegus leiomonogyna* Klokov, incl. *C. lipskyi* Klokov). — Глід гладенький. — Ліси, узлісся, чагарники, звичайно.
780. *Crataegus pentagyna* Waldst. & Kit. (incl. *Crataegus klokovii* Ivaschin). — Глід п'ятистовпчиковий. — Чагарники, узлісся, рідко.
781. *Crataegus rhipidophylla* Gand. (*Crataegus curvisepala* Lindm., incl. *C. pseudokyrtostyla* Klokov, incl. *C. subrotunda* Klokov). — Глід звичайний. — Узлісся, часто. [?*Crataegus ucrainica* Rojark. — Глід український. — /с. Кузьминці, sub *C. oxyacantha* non L. (= *C. digyna* Pall.) (Монтрезор, 1888)]. — Прим. Потребує підтвердження]
782. *Filipendula ulmaria* (L.) Maxim. (incl. *Filipendula denudata* (J. Presl & C. Presl) Fritsch). — Гадючник в'язолистий. — Зрідка, на вологих місцях.
783. *Filipendula vulgaris* Moench. — Гадючник звичайний. — Лучні степи, рідко.
784. *Fragaria vesca* L. — Суниця лісові. — Узлісся, звичайно.
785. *Fragaria viridis* Weston. — Суниця зелені. — Лучні степи, часто.
786. *Geum aleppicum* Jacq. — Гравілат алепський. — Вологі ділянки, рідко.
787. *Geum rivale* L. — Гравілат річковий. — Заболочені ліси, рідко.
788. *Geum urbanum* L. — Гравілат міський. — Рудеральні ділянки, звичайно.

789. *Malus domestica* Borkh. — Яблуня домашня. — Чагарники, вздовж доріг, звичайно; адвентивний.
790. *Malus sylvestris* Mill. — Яблуня лісова. — Ліси, часто.
791. *Physocarpus opulifolius* (L.) Maxim. — Пухирноплідник калинолистий. — Лісові культури, формує колонії; адвентивний.
792. *Potentilla argentea* L. — Перстач сріблястий. — Рудеральні ділянки, вздовж доріг, звичайно.
793. *Potentilla incana* P. Gaertn., В. Mey. & Scherb. — Перстач пісковий. — Сухі ділянки на супіску, часто.
794. *Potentilla recta* L. subsp. *recta*. — Перстач прямий. — Узлісся, лучні степи, рідко.
795. *Potentilla recta* subsp. *obscura* (Willd.) Arcang. — Перстач темний. — Лучні степи, часто.
796. *Potentilla reptans* L. — Перстач повзучий. — Луки, вологі ділянки, звичайно.
797. *Potentilla supina* L. — Перстач лежачий. — Вологі ділянки, розсіяно.
798. *Prunus armeniaca* L. — Абрикоса звичайна. — Рудеральні ділянки, лучні степи, вздовж доріг, часто; адвентивний.
799. *Prunus avium* (L.) L. — Черешня. — Листяні ліси, часто.
800. *Prunus cerasifera* Ehrh. — Алича. — Узлісся, рудеральні ділянки; адвентивний.
801. *Prunus cerasus* L. — Вишня звичайна. — Селитебні зони, вздовж доріг, часто; адвентивний.
802. *Prunus domestica* L. — Слива домашня. — Селитебні зони, часто; адвентивний.
803. *Prunus fruticosa* Pall. — Вишня степова. — Узлісся по верхівці корінного берега Дніпра, розсіяно.
804. *Prunus padus* L. — Черемха звичайна. — Рідко, вологі листяні ліси.
805. *Prunus serotina* Ehrh. — Черемха пізня. — Лісові та придорожні насадження, дичавіє; адвентивний.
806. *Prunus spinosa* L. subsp. *dasyphylla* (Schur) Domin (*Prunus stepposa* Kotov). — Терен степовий. — Чагарники, узлісся, звичайно.
807. *Prunus tomentosa* Thunb. — Вишня повстиста. — Вздовж доріг, узлісся, розсіяно; адвентивний.
808. *Pyrus communis* L. subsp. *communis*. — Груша звичайна. — Вздовж доріг, рудеральні ділянки, зрідка; адвентивний.
809. *Pyrus communis* subsp. *pyraster* (L.) Ehrh. — Груша лісова. — Ліси, часто.
810. *Rosa andegavensis* Bastard. — Шипшина андегавська. — Чагарники, розсіяно.
811. *Rosa canina* L. — Шипшина собача. — Чагарники, вздовж доріг, лучні степи, звичайно.
812. *Rosa podolica* Tratt. — Шипшина подільська. — Узлісся, чагарники, зрідка.
813. *Rosa corymbifera* Borkh. — Шипшина щитконосна. — Чагарники, відкриті ділянки, звичайно.
814. *Rosa rubiginosa* L. — Шипшина іржасто-червона. — Лучні степи, сухі схили, часто.
815. *Rosa villosa* L. — Шипшина яблучна. — Чагарники, розсіяно.

816. *Rubus caesius* L. — Ожина сиза. — Узлісся, вологі ділянки, звичайно.
 817. *Rubus idaeus* L. — Малина звичайна. — Ліси, лісосмуги, розсіяно.
 818. *Sorbus aucuparia* L. — Горобина звичайна. — Ліси, розсіяно.

Родина RUBIACEAE

819. *Asperula cynanchica* L. — Маренка рожева. — Лучні степи, часто.
 820. *Galium album* Mill. — Підмаренник білий. — Зрідка на луках.
 821. *Galium aparine* L. — Підмаренник чіпкий. — Рудеральні ділянки, затінені ділянки, ліси, звичайно.
 822. *Galium boreale* L. — Підмаренник північний. — Луки, зрідка.
 823. *Galium mollugo* L. — Підмаренник м'який. — Луки, вздовж доріг, спорадично.
 824. *Galium odoratum* (L.) Scop. — Підмаренник запашний. — Ліси, звичайно.
 825. *Galium palustre* L. — Підмаренник болотний. — Береги, розсіяно.
 826. *Galium rivale* (Sibth. & Sm.) Griseb. — Підмаренник прибережний. — Береги, розсіяно.
 827. *Galium ruthenicum* Willd. — Підмаренник руський. — Сухі луки, лучні степи, розсіяно.
 828. *Galium verum* L. — Підмаренник справжній. — Лучні степи, луки, звичайно.

Родина RUTACEAE

- [*Phellodendron amurense* Rupr. — Бархат амурський. — Лісові культури, рідко, формує розсіяний підріст]
 829. *Ptelea trifoliata* L. — Птелея трилиста. — Лісонасадження, вздовж доріг; адвентивний.

Родина SALICACEAE

830. *Populus alba* L. — Тополя біла. — Заплавні ліси, звичайно.
 831. *Populus ×canadensis* Moench. — Тополя канадська. — Насадження, вздовж доріг, дичавіє, зрідка; адвентивний.
 832. *Populus ×canescens* (Aiton) Sm. — Тополя сіривата. — Заплавні деревостани, придолинні пониження, розсіяно.
 833. *Populus nigra* L. — Тополя чорна. — Вологі ліси, спорадично.
 834. *Populus tremula* L. — Осика. — Ліси, долини, часто.
 835. *Salix ×fragilis* L. — Верба ламка. — Насадження на вологих ділянках, рідко; адвентивний.
 836. *Salix alba* L. — Верба біла. — Долини, звичайно.
 837. *Salix aurita* L. — Верба вушката. — Вологі ділянки, рідко.
 838. *Salix caprea* L. — Верба козяча. — Долини, узлісся, розсіяно.

839. *Salix cinerea* L. — Вербa попеляста. — Долини, часто.
 840. *Salix daphnoides* Vill. subsp. *acutifolia* (Willd.) Ahlf. — Вербa гостролиста. — Зрідка на пісках вздовж берега.
 841. *Salix pentandra* L. — Вербa п'ятитичинкова. — Вологі ділянки, спорадично.
 842. *Salix triandra* L. — Вербa тритичинкова. — Вологі ділянки, звичайно.
 843. *Salix viminalis* L. — Вербa прutowидна. — Долини, рідко.

Родина SAMBUCACEAE

844. *Sambucus ebulus* L. — Бузина трав'яниста. — Узлісся, рудеральні ділянки, часто.
 845. *Sambucus nigra* L. — Бузина чорна. — Звичайно.
 846. *Sambucus racemosa* L. — Бузина червона. — Зрідка у штучних насадженнях, дичавіє; адвентивний.

Родина SANTALACEAE

847. *Thesium linophyllum* L. — Льонолижник льонолистий. — Лучні степи, перелоги.
 848. *Thesium ramosum* Hayne (*Thesium arvense* Horv.) — Льонолижник польовий. — Сухі луки, лучні степи.

Родина SAXIFRAGACEAE

849. *Chrysosplenium alternifolium* L. — Жовтяниця черговолиста. — Вологі листяні ліси, часто.

Родина SCROPHULARIACEAE

850. *Scrophularia nodosa* L. — Ранник вузлуватий. — Вологі ділянки, звичайно.
 851. *Scrophularia umbrosa* Dumort. — Ранник тінювий. — Вологі тінисті ділянки, рідко.
 [*Verbascum chaixii* Vill. subsp. *austriacum* (Roem. & Schult.) Hayek. — Дивина східна. — Степи, потребує підтвердження]
 852. *Verbascum lychnitis* L. — Дивина борошніста. — Рудеральні ділянки, вздовж доріг, перелоги, звичайно.
 853. *Verbascum nigrum* L. — Дивина чорна. — Лучні степи, рідко.
 854. *Verbascum phlomoides* L. — Дивина лікарська. — Рудеральні ділянки, вздовж доріг, перелоги, звичайно.
 855. *Verbascum phoeniceum* L. — Дивина фіолетова. — Лучні степи, розсіяно.
 [*Verbascum phlomoides* × *V. lychnitis*. — Обочини доріг, рідко між батьківських видів]

Родина SIMAROUBACEAE

856. *Ailanthus altissima* (Mill.) Swingle. — Айлант найвищий. — Лісові і вуличні насадження, експансує; адвентивний.

Родина SOLANACEAE	857. <i>Datura stramonium</i> L. — Дурман звичайний. — Рудеральні ділянки, зрідка; адвентивний. 858. <i>Hyoscyamus niger</i> L. — Блекота чорна. — Рудеральні ділянки, зрідка; адвентивний. 859. <i>Lycium barbarum</i> L. — Повій звичайний. — Селитебні території, часто; адвентивний. 860. <i>Lycopersicon esculentum</i> Mill. — Помідор їстівний. — Вздовж доріг, заноситься; адвентивний. 861. <i>Physalis alkekengi</i> L. — Фізаліс звичайний. — Селитебні зони, лісові насадження, рідко; втікач з культури. [<i>Scopolia carniolica</i> Jaccq. — Скополія карніолійська. — Вказано для Ржищівського заказника (Природно-заповідний..., 2009)] 862. <i>Solanum dulcamara</i> L. — Паслін солодко-гіркий. — Долини, вологі ділянки, розсіяно. 863. <i>Solanum nigrum</i> L. — Паслін чорний. — Рудеральні ділянки, звичайно; адвентивний. 864. <i>Solanum nigrum</i> subsp. <i>schultesii</i> (Opiz) Wessely. — Паслін Шультеца. — Рудеральні ділянки, часто; адвентивний.
Родина THYMELAEACEAE	865. <i>Thymelaea passerina</i> (L.) Coss. & Germ. — Тимелея звичайна. — Леси, рідко.
Родина TILIACEAE	866. <i>Tilia cordata</i> Mill. — Липа серцелиста. — Ліси, звичайно. 867. <i>Tilia europaea</i> L. — Липа європейська. — Міські та алейні насадження, розсівається, часто; адвентивний.
Родина ULMACEAE	868. <i>Ulmus glabra</i> Huds. — В'яз голий. — Ліси, часто. 869. <i>Ulmus laevis</i> Pall. — В'яз гладенький. — Ліси, гаї, звичайно. 870. <i>Ulmus minor</i> Mill. — Берест. — Узлісся, чагарники, часто. 871. <i>Ulmus pumila</i> L. — В'яз низький. — Вздовж доріг, рудеральні ділянки, експансує; адвентивний.
Родина URTICACEAE	872. <i>Parietaria officinalis</i> L. — Настінниця лікарська. — Рудеральні ділянки, рідко; адвентивний. 873. <i>Urtica dioica</i> L. subsp. <i>dioica</i>. — Кропива дводомна. — Рудеральні вологі ділянки, ліси. 874. <i>Urtica dioica</i> subsp. <i>pubescens</i> (Ledeb.) Domin (<i>Urtica galeopsifolia</i> Wierzb. ex Opiz). — Кропива жабрієлиста. — Вологі ділянки, рідко. 875. <i>Urtica urens</i> L. — Кропива жалка. — Тіністі обочини доріг, на подвір'ях, рідко; адвентивний.
Родина VALERIANACEAE	876. <i>Valeriana officinalis</i> L. — Валеріана лікарська. — Вологі ділянки, рідко. 877. <i>Valeriana pratensis</i> Dierb. (<i>Valeriana collina</i> Wallr.). — Валеріана пагорбкова. — Сухі луки, узлісся, часто.

- Родина VERBENACEAE 878. *Verbena officinalis* L. — Вербена лікарська. — Луки, рідко; адвентивний.
-
- Родина VIBURNACEAE 879. *Adoxa moschatellina* L. — Адокса мускусна. — Грабові ліси, часто.
880. *Viburnum lantana* L. — Гордовина. — Грабові ліси, часто.
881. *Viburnum opulus* L. — Калина звичайна. — Ліси, вологі ділянки, часто.
-
- Родина VIOLACEAE 882. *Viola arvensis* Murray. — Фіалка польова. — На полях як бур'ян, вздовж доріг, звичайно; адвентивний.
883. *Viola canina* L. — Фіалка собача. — Ліси, розсіяно.
884. *Viola collina* Besser. — Фіалка пагорбкова. — Лучні степи, звичайно.
885. *Viola hirta* L. — Фіалка шорстка. — Узлісся, луки, лучні степи, звичайно.
886. *Viola mirabilis* L. — Фіалка дивна. — Ліси, розсіяно.
887. *Viola odorata* L. — Фіалка запашна. — Ліси, узлісся, часто.
888. *Viola riviniana* Rchb. — Фіалка Рівінуса. — Ліси, часто.
889. *Viola rupestris* F.W. Schmidt. — Фіалка кам'яна. — Сухі трав'яні місця на супіску, розсіяно.
890. *Viola sororia* Willd. — Фіалка сестринська. — Селитебні зони, рідко; адвентивний.
891. *Viola suavis* M. Bieb. — Фіалка приємна. — Ліси, узлісся, звичайно.
892. *Viola tricolor* L. subsp. *matutina* (Klokov) Valentine. — Фіалка ранкова. — Луки, рудеральні ділянки, узлісся, звичайно.
[*Viola arvensis* × *V. tricolor* subsp. *matutina*. — Обочини доріг, зрідка; спонтанний гібрид]
-
- Родина VITACEAE 893. *Parthenocissus inserta* (A. Kern.) Fritsch (*Parthenocissus quinquefolia* auct. non (L.) Planch.). — Дівочий виноград прикріплений. — Рудеральні ділянки, узлісся, селитебні зони, часто; адвентивний.
894. *Vitis vulpina* L. — Виноград лисячий. — Селитебні зони, зрідка; адвентивний.

СИСТЕМАТИЧНА ТА ГЕОГРАФІЧНА СТРУКТУРА ФЛОРИ

Вивченість флори Ржищівської МОТГ на сьогоднішній час варто розглядати як достатньо повну. Але в ході майбутніх досліджень на цій території можуть бути виявлені до сотні нових видів рослин, які зростають на сусідніх територіях. Лише в останній рік відомості про флору поповнилися знахідками таких рідкісних видів рослин, як *Polystichum aculeatum* і *Thymelaea passerina*, постійно зростає кількість зафіксованих адвентивних видів.

Номенклатура таксонів у конспекті і їх приналежність до родин вивірена за базою даних «The Euro+Med PlantBase». Розташування вищих таксонів наведено у традиційному філогенетичному порядку; родини в межах відділів і двох класів Покритонасінних, а таксони в межах родин розташовані в алфавітному порядку. До конспекту внесено (без нумерації) і деякі сумнівні та непідтверджені таксони, які також потребують інвентаризації, зокрема для уникнення в майбутньому помилок при цитуванні відповідних вказівок та звернення уваги на деякі більш проблемні і складні систематичні групи рослин. Сюди включено і кілька натуралізованих інтродуцентів, котрі зустрічаються у лісових, лісомеліоративних та придорожних насадженнях і формують підріст у місцях зростання. Такі види фактично не є адвентивними, тому до нумерованого складу флори їх також не включено. Кількість культурних та інтродукованих видів рослин з високим ступенем натуралізації вимірюється багатьма десятками і в майбутньому їм буде приділено більше уваги під час проведення польових досліджень.

Флора Ржищівської МОТГ за площею і презентативністю флорокомплексів є конкретною флорою Середнього Придніпров'я, що складається з кількох локальних флор і у свою чергу є складовою частиною регіональних флор Правобережного Лісостепу, Середнього Придніпров'я, а також флори Київського плато.

За результатами інвентаризації флори встановлено, що за весь час досліджень території Ржищівської МОТГ тут було достовірно зафіксовано 894 таксон із 425 родів 101 родини. Загальна пропорція флори — 1:4,2:8,9. Прикметно, що загальна систематична структура дослідженої флори порівняно з іншими флорами Лісостепу неповна — до неї не ввійшли Плауноподібні і примітивні Папороте-подібні, а група Голонасінних представлена лише одним видом. Це пояснюється порівняно невеликим розміром території дослідження і тим, що до її сучасного вигляду не входить ряд флорокомплексів, характерних для інших регіонів Лісостепу, зокрема боровий, торфово-болотний та деякі інші. У минулому фрагменти зазначених флорокомплексів були представлені на затопленій нині заплавної терасі Дніпра, де цілком могли бути сприятливі умови для зростання представників ряду відсутніх у нинішній флорі вищих таксонів.

Порівняно із флорою Середнього Придніпров'я, яка (в межах Київської і Черкаської областей) (за: Чопик та ін., 1998) включає 2009 видів зі 129 родин, флора МОТГ репрезентує лише 44,3 % видової різноманітності цієї збірної регіональної

флори, до якої входять території 4-х фізико-географічних регіонів. З іншого боку, флора МОТГ репрезентує 72,9 % видового багатства флори Київського плато, у складі якої відмічено 1222 види із 120 родин (Фіцайло, 2000).

Видове багатство дослідженої флори доцільно порівняти зі співмірними за площею з іншими вивченими флорами Придніпровського Лісостепу (табл. 1), серед яких є еталони лісостепової природи, зокрема Канівський природний заповідник і НПП «Пирятинський».

Як видно, за рівнем флористичної різноманітності флора МОТГ дещо поступається найбільш багатим флорам Придніпров'я, але достатньо співмірна із деякими з них. За (Морозова, 2008) видове багатство локальних флор у Лісостепу Східної Європи коливається в рамках 803—1061 видів. Тож не виключено, що майбутні дослідження дозволять внести певні зміни у порядок вказаних вище чисел.

Наведені показники систематичного багатства стосуються всієї флори, яка складається із двох основних фракцій — аборигенної та адвентивної і які не відображають важливих внутрішніх пропорцій, характерних для цих відмінних за походженням фракцій. Варто зазначити, що систематична (та всі інші) структура кожної фракції формувалася незалежно і тому їх необхідно розглядати окремо. Саме індивідуальний аналіз кожної фракції дозволяє виявити внутрішні стабільні характеристики аборигенної флори, сформованої в останній геологічний період під впливом місцевих абіотичних факторів зовнішнього середовища, і динамічні характеристики адвентивної фракції, котра формується внаслідок накладання антропогенного фактора на місцеві природні умови.

Таблиця 1. Порівняння видового багатства флори Ржищівської МОТГ із іншими флорами Придніпровського Лісостепу

Локальна флора	Площа, га	Загальна кількість видів	Джерело
НПП «Пирятинський»	12028,4	1174	(Коваленко, 2016)
Канівський ПЗ	2027,0	995	(Фіторізноманіття..., 2012)
Черкасько-Чигиринський геоботанічний район	192000	1084	(Гайова, 2008)
НПП «Голосіївський»	10986,9*	752	(Онищенко та ін., 2016)
РЛП «Трахтемирів»	10711,2**	більше 800	(Гелюта та ін., 2001)
Присамар'я	75000	1082	(Морозова, 2008)
Ржищівська МОТГ	43010***	894	

Примітки: * збірна територія; ** частково перекривається із Ржищівською МОТГ; *** за даними сайта: <https://decentralization.gov.ua/newgromada/4079#> (Accessed: [November 22, 2020])

Кількісні характеристики вищих таксонів флори Ржищівської МОТГ наведені у таблиці 1. Аборигенна фракція включає 653 таксони індигенних рослин, а адвентивна — 241 таксон. За походженням адвентивні види поділяються на занесені випадково (ксенофіти) — їх у складі флори 133, — і втікачів із культури (ергазіофіти або здичавілі інтродуценти) — 108. Частка адвентивних видів у флорі МОТГ становить 27,0 %, що є порівняно невисоким показником для сучасних флор і свідчить про ще значне переважання аборигенного флорорізноманіття над адвентивним. Важливим показником є частка здичавілих інтродуцентів у адвентивній фракції — вона становить 44,8 %. У сучасних антропоічно-трансформованих флорах частка втікачів з культури переважає над ксенофітами, зокрема, в урбанофлорі м. Києва цей показник становить 63,4 % (Шиндер, 2019). Отже, за структурою адвентивної фракції флора МОТГ має досить помірний рівень антропоічної трансформованості. Передумовами для цього є переважаюча аграрна спрямованість місцевої економіки, відсутність залізничного сполучення і великих автомагістралей, невисока щільність населення і переважання його традиційного укладу.

У систематичній структурі флори можна виділити багато співвідношень між різними таксономічними категоріями і групами таксонів, які у свою чергу залежать від зовнішніх факторів і надають флорі унікальних рис або ж підтверджують її положення в системі флористичного районування. Так, співвідношення класів *Liliopsida* і *Rosopsida* в аборигенній фракції становить 1:3,6 — це дещо вище, ніж у середньоєвропейських флорах, але типово для флор континентальних євразійських регіонів (табл. 2).

Головні пропорції обох фракцій флори загалом є типовими: в аборигенній флорі переважають роди із 2 і кількома видами та досить наповнені родини, а в адвентивній фракції переважають моновидові роди і велика частка моновидових родин. Завдяки адвентизації у дослідженій флорі з'явилися представники 112 нових родів і 14 нових родин (табл. 3).

Показовими є спектри провідних родин дослідженої флори (табл. 4). Перша п'ятірка родин аборигенної фракції флори відповідає Східноєвропейським показникам, хоча в типовому випадку родина *Fabaceae* перебуває на 3 позиції (Хохряков, 2000). Високі позиції родин *Caryophyllaceae*, *Lamiaceae* і *Rosaceae* підкреслюють лісостепову природу флори. Характерно, що в трійках провідних родин *Rosaceae* трапляється у центральноєвропейських флорах, *Lamiaceae* — у степових і середньоазійських флорах, а *Fabaceae* — у Східній Європі. А от порівняно невисокий ранг переважно бореальної родини *Superaceae* у дослідженій флорі навіть нижчий, ніж у деяких інших лісостепових флор. Це ж стосується і деяких великих родів, співвідношення яких більше пов'язує флору Ржищівської МОТГ із степовою і середземноморською, а також середньоєвропейською областями (*Centaurea*, *Potentilla*, *Rosa*, *Veronica*, *Viola* та ін.), ніж із бореальною (*Carex*).

Таблиця 2. Вищі таксони флори Ржищівської МОТГ

Вищий таксон	Аборигенна фракція		Адвентивна фракція	
	кількість видів	%	кількість видів	%
<i>Equisetophyta</i>	6	0,9	-	-
<i>Polypodiophyta</i>	11	1,7	1	0,4
<i>Pinophyta</i>	1	0,2	-	-
<i>Magnoliophyta</i>	635	97,2	240	99,6
в т.ч.: <i>Liliopsida</i>	143	21,9	31	12,7
<i>Rosopsida</i>	492	75,3	209	86,7
Всього	653	100,0	241	100,0

Таблиця 3. Головні пропорції флори Ржищівської МОТГ

	Аборигенна фракція	Адвентивна фракція
Загальна кількість родин	87	55
Загальна кількість родів	313	169
Пропорція флори	1 : 2,1 : 7,4	1 : 1,4 : 4,4

Таблиця 4. Родинні спектри флори Ржищівської МОТГ

Аборигенна фракція			Адвентивна фракція		
№	Родина	Кількість видів	№	Родина	Кількість видів
1	<i>Asteraceae</i>	89	1	<i>Asteraceae</i>	38
2	<i>Poaceae</i>	53	2	<i>Poaceae</i>	25
3	<i>Lamiaceae</i>	36	3	<i>Brassicaceae</i>	21
4	<i>Rosaceae</i>	35	4	<i>Fabaceae</i>	13
5	<i>Fabaceae</i>	34	5	<i>Chenopodiaceae</i>	11
6	<i>Caryophyllaceae</i>	29	6	<i>Lamiaceae</i>	10

У розподілі провідних родин адвентивної фракції проявляються тенденції, типові для адвентивної флори всієї України (Протопопова, 1991). Високі позиції родин *Asteraceae* і *Rosaceae* спричинені важливою господарською роллю цих родин і наявністю багатьох натуралізованих інтродуцентів у їх складі — переважно північноамериканського і європейського походження відповідно. А от високий ранг родин *Brassicaceae*, *Fabaceae* і *Poaceae* зумовлений наявністю у їх складі великої кількості заносних малорічних видів субсередземноморського та ірано-туранського походження.

Історія та етапи формування обох фракцій флори відображаються в їх сучасній географічній структурі (табл. 5, 6). Для аналізу аборигенної фракції використано ботаніко-географічний підхід, методологічні основи якого висвітлені у праці (Клеопов, 1990), а пізніше доповнювалися і розвивалися у багатьох інших східноєвропейських джерелах. Географічний спектр адвентивної фракції флори доцільно представити за географічним походженням цих видів (табл. 6).

Таблиця 5. Географічна структура аборигенної фракції флори Ржищівської МОТГ

Геоелемент	Кількість видів	%
Плюрирегіональний	21	3,3
Голарктичний	57	8,7
Палеоарктичний	219	33,5
Бореальний	20	3,1
Євразійський лісостеповий	24	3,7
Євразійський степовий	72	11,0
Європейський	74	11,5
Європейсько-субсередземноморський	60	9,2
Субсередземноморський	42	6,5
Неморальний	59	8,8
Вузькоареальний (субендеми)	5	0,8
Всього	653	100

Таблиця 6. Географічна структура адвентивної фракції флори Ржищівської МОТГ

Регіон походження	Кількість видів	%
Америка	58	24,0
Азія	48	19,9
Субсередземномор'я	103	42,7
Європа (західна, південна і середня)	17	7,1
Антропічне (культурне)	9	3,7
Невияснене	4	1,6
Всього	241	100

За спрощеною схемою геоелементів географічний розподіл місцевих видів досить строкатий. Частка широкоареальних видів, які мають регіональний, голарктичний і палеоарктичний типи ареалів, становить 45,5 %, що є досить великим показником і вказує на недостатньо виражені регіональні особливості флори. Бореальний елемент флори представлений невеликою кількістю видів і є порівняно невеликим навіть серед інших лісостепових флор. Розподіл видів із

західним (неморальний, європейський типи ареалів), південним (субсередземноморський тип ареалу) і південно-східними (євразійські лісостеповий і степовий типи ареалів) характеристиками досить рівномірний, що відповідає лісостеповим особливостям дослідженої флори. Вузькі ендеми у складі флори відсутні, а видовий склад субендемів наведено нижче.

Серед адвентивних видів найбільше мають субсередземноморське походження (42,7 %), що характерно для адвентивної флори України в цілому (Протопопова, 1990). Але у групі втікачів з культури переважають види американського походження, які і формують високий ранг цього континенту у загальній географічній структурі адвентивної фракції флори. Присутні у флорі кілька видів, походження яких остаточно не з'ясоване, наприклад, археофіт *Apera spica-venti* із усталеним нині західноєвразійським ареалом. Окремі види мають антропічне походження і сформувалися в умовах культури, переважно як гібриди: *Mentha x piperita*, *Prunus domestica*, *Pyrus communis* тощо. Деякі адвентивні види виникли в умовах інтродукції близьких таксонів різного географічного походження: *Reynoutria x bohémica*, *Symphotrichum x salignum*, *Symphotrichum x versicolor*.

БИОМОРФОЛОГІЧНА ТА ЕКОЛОГО-ЦЕНОТИЧНА СТРУКТУРА ФЛОРИ

Морфологічна будова рослин, що склалася у процесі еволюції, відображає у зовнішньому вигляді пристосування видів до умов життя. Саме тому одним із важливих аспектів комплексного аналізу флори є дослідження біоморфологічного спектра представлених видів. Флористичне різноманіття Ржищівської МОТГ проаналізовано за розподілом життєвих форм відповідно до класифікації І.Г. Серебрякова (1952), усі види флори Ржищівської МОТГ поділяємо на 4 відділи і 9 основних біоморфологічних груп (рис. 1).

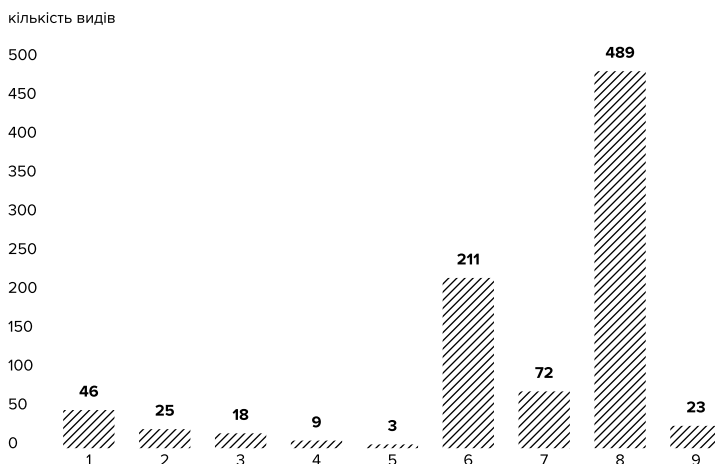

Рис. 1. Спектр життєвих форм видів флори Ржищівської МОТГ (за класифікацією І.Г. Серебрякова): 1 — дерева, 2 — кущі, 3 — кущики, 4 — півкущі, 5 — півкущики, 6 — однорічні трави, 7 — дворічні трави, 8 — багаторічні трави, 9 — водні трави

Відділ «А» (Деревні рослини) об'єднує декілька типів. А саме, тип «дерева» включає 46 видів (13 %). Представлений видами із відділів *Pinophyta* (лише один вид *Pinus sylvestris*) та *Magnoliophyta*. До цього ж відділу належать типи «кущі» і «кущики», які представлені 25 і 18 видами відповідно, що в сумі становить близько 4,8 % від флористичного різноманіття. Відділ «Б» (Напівдеревні рослини) представлений найменшою кількістю видів. Тип «півкущі і півкущики» включає 9 і 3 види відповідно, що в сумі дає лише 1,3 % від загальної кількості видів.

Наступний відділ «В» (Наземні трави) представлений двома типами — «монокарпичні трави» та «полікарпичні трави». У свою чергу монокарпичні діляться на дві групи — однорічні та дворічні рослини. Загалом тип «монокарпичні трави» включає 283 види, що в сумі дає 31,6 %. Щодо полікарпиків (у нашому випадку — це група багаторічних трав), то він є найрепрезентативнішим і становить 489 видів (54,7 %). У цілому тип «В» (Наземні трави) складає 772 види і майже 86,4 % від загальної кількості видів. Останній тип «Г» (Водні трави) на раховує 21 вид (близько 2 %).

Важливим для розуміння впливу адвентивізації флори на її структуру є пофракційний аналіз. Як видно з таблиці 7, розподіл серед життєвих форм для аборигенної фракції дещо змінився, і ще більшу (порівняно із загальним аналізом обох фракцій) частку на себе забирають багаторічні трави (майже 67 %). Щодо адвентивної фракції, то тут основну роль відіграють однорічні трави (майже 53 %), а також порівняно досить значна частка деревних рослин (майже 10 %).

У підсумку можна зазначити, що вказаний розподіл життєвих форм є типовим для помірної зони Європи і загалом відображає біоморфологічну структуру флори, сформованої в еколого-кліматичних умовах Лісостепової зони.

Таблиця 7. Біоморфологічна структура флори Ржищівської МОТГ (за класифікацією І.Г. Сєребрякова)

Біоморфа	Аборигенна фракція		Адвентивна фракція	
	кількість видів	%	кількість видів	%
Дерева	23	3,5	23	9,5
Кущі	12	1,8	13	5,4
Кущики	13	2,0	5	2,1
Півкущі	9	1,4	—	—
Півкущики	3	0,5	—	—
Однорічні трави	85	13,0	126	52,3
Дворічні трави	52	8,0	20	8,3
Багаторічні трави	438	67,1	51	21,2
Водні трави	18	2,8	3	1,2
Всього	653	100	241	100

Важливою складовою частиною флористичного аналізу є виділення цено-елементів, розподіл яких відображає еколого-ценотичні особливості формування дослідженої флори. Існує кілька відповідних класифікацій, у межах яких виділяються: елементи флорокомплексів, ценоморфи, фітоценотипи тощо. Однією із найбільш поширених і методологічно підкріплених є класифікація ценоморф О.Л. Бельгарда (1950, 1971), в якій види розподіляються за головною приуроченістю до певного фітоценотипу (біотопу, типу рослинності). Зауважимо, що приналежність до певної ценоморфи ми визначали за пріоритетними екологічними особливостями виду, оскільки, звичайно, не виключена ситуація наявності одних і тих же видів у складі декількох фітоценотипів.

Встановлено, що види дослідженої флори поділяються на 11 ценоморф (рис. 2): акванти (водні рослини), лесанти (рослини лесових відслонень), сільванти (лісові), маргіанти (рослини узлісь, чагарників), палюданти (болотні), пратанти (лучні), псамофанти (рослини піщаних субстратів), петрофанти (наскельні рослини), галофанти (рослини засоленних субстратів), степанти (степові рослини) і, окремо, виділяється збірна група синантропантів (рудеральні рослини).

Групи лесантів, петрофантів та галофантів представлені лише декількома видами (3, 8 та 1 вид відповідно), що обумовлено особливостями природних умов території. Досить значною кількістю видів (35 %) представлені група аквантів, що знову ж відображається у природних умовах — оскільки територія МОТГ розташовується на схилах Дніпра. Завдяки високій залісненості цієї території велику частку у флорі має група сільвантів — 168 видів або ж 18,8 %. Наступні 5 ценоелементів, а саме: маргіанти, палюданти, пратанти, степанти та псамофанти — мають частку від 7 до 12 %. При цьому частка степантів і маргіантів — видів, які у дослідженій флорі представляють елемент лучних степів і близьких до них чагарникових заростей та остепнених узлісь, разом становить більше 22 %, що підкреслює значний вплив степових та остепнених оселищ на формування флористичного різноманіття.

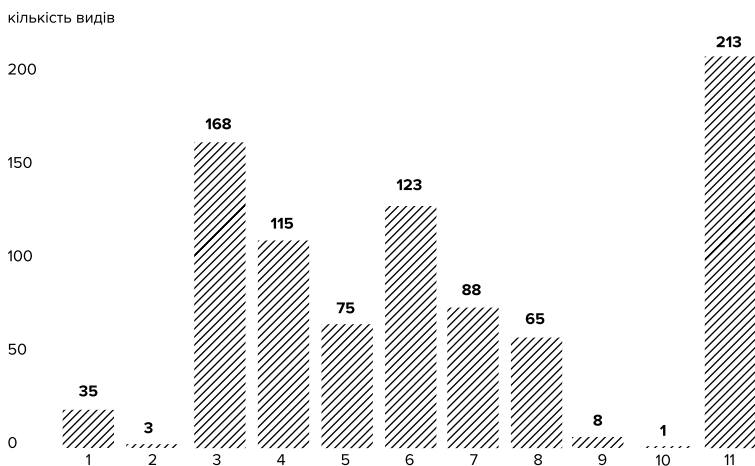

Рис. 2. Спектр ценоморф флори Ржищівської МОТГ (за класифікацією О.Л. Бельгарда): 1 — акванти, 2 — лесанти, 3 — сільванти, 4 — маргіанти, 5 — палюданти, 6 — пратанти, 7 — степанти, 8 — псамофанти, 9 — петрофанти, 10 — галофанти, 11 — синантропанти

Досить велику частку — 213 видів (23,8 %) становлять синантропанти, що ілюструє досить високий рівень порушеності території. Щодо останньої групи, то нижче поданий окремий детальний її аналіз.

У таблиці 8 наведено еколого-ценотичну структуру аборигенної та адвентивної фракцій флори Ржищівської МОТГ окремо. Як видно із таблиці, серед аборигенної фракції повністю відсутня група галофантів і значно зменшилася, порівняно із загальним аналізом флори, частка синантропних рослин — із 24 % до всього лиш 5 %. Розподіл між іншими групами змінився незначно, окрім групи сільвантів — їхня частка серед адвентивної фракції зросла на майже 5 %. Щодо адвентивної фракції, то необхідно зазначити, що досить велика частка видів є із групи сільвантів, а саме: деревних рослин, що ілюструється також і при аналізі життєвих форм. І, звичайно, левову частку із адвентивної фракції становлять синантропні рослини — майже 75 %.

Таблиця 8. Еколого-ценотична структура флори Ржищівської МОТГ (за класифікацією О.Л. Бельгарда)

Ценоморфа	Аборигенна фракція		Адвентивна фракція	
	кількість видів	%	кількість видів	%
Акванти	32	4,9	3	1,2
Лесанти	3	0,5	—	—
Сільванти	149	22,8	19	7,9
Маргіанти	107	16,4	8	3,3
Палюданти	69	10,6	6	2,5
Пратанти	116	17,8	7	2,9
Степанти	80	12,3	8	3,3
Псамофанти	57	8,7	8	3,3
Петрофанти	6	0,9	2	0,8
Галофанти	—	—	1	0,4
Синантропанти	34	5,2	179	74,3
Всього	653	100	241	100

ФЛОРИСТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ РЖИЩІВСЬКОЇ МОТГ

Історія сучасної флори території Ржищівської МОТГ починається із Рісс-Вюрмського міжльодовикового періоду. В часи найбільшого — Дніпровського — зледеніння досліджена територія була накрита льодовиком, що унеможливило збереження тут аборигенних оселищ додніпровського часу. Після відступу льодовика формування рослинного покриву на східному краю Київського плато пройшло кілька етапів, які змінювалися залежно від існуючих кліматичних умов. Упродовж останнього міжльодовиків'я в сучасному лісостепу панували пере-

важно ліси, серед яких первинні широколистяні були заміщені мішаними, а на їх заміну перед останнім льодовиковим періодом розвинулися березово-соснові угруповання.

Під час останнього — Вюрмського зледеніння катастрофічних перерв у загальному флорогенезі не було, але індигенна флора попередньої епохи до нашого часу збереглася у зміненому вигляді, а її сучасний склад і структура остаточно сформувалися в епоху Голоцену, під час якого відбулося кілька хвиль потепління і похолодання, котрі супроводжувалися міграціями різних флорокомплексів із їх подальшою деградацією. Так, під час холодних бореального і суббореального періодів далеко на південь просунулися порівняно із сучасними ареалами бореальні види рослин, а в найтепліший і найвологіший період Голоцену — атлантичний — свої східної межі поширення досягли багато середньоєвропейських неморальних видів. Упродовж останніх періодів Голоцену структура флори Ржищівської МОТГ набула своїх остаточноїс рис. У її формуванні провідну роль відіграли лісовий неморальний флорокомплекс грабових лісів і лучно-степовий флорокомплекс.

Питання про реліктовість окремих видів і їх груп залишається дискусійним у вітчизняній ботаніко-географічній літературі, в якій за останнє століття простежується тенденція до поступового зменшення як кількості видів, які варто розглядати як реліктові, так і їх гіпотетичного віку на певній території. Імовірний реліктовий комплекс рісс-вюрмського часу представлений у Середньому Придніпров'ї переважно термофільними диз'юнктивно-ареальними лісовими видами, до яких Ю.Д. Клеопов зараховував переважно субсередземноморський кверцетальний елемент. Оселища таких видів змогли пережити останнє зледеніння у долинах крупних річок і найбільш пересічених місцевостях. У флорі Ржищівської МОТГ до таких видів належать: *Equisetum telmateia* (рис. 3), *Polystichum aculeatum*, *Polystichum braunii* (Клеопов, 1990). До реліктів цього ж часу чимало дослідників зараховують цілий ряд водних рослин, в т.ч. *Trapa natans* L. s.l., але зростаючий у Середньому Придніпров'ї *T. borysthenica* відноситься до більш молодих таксонів, і *Salvinia natans*, який є хронореліктом третинного часу. В дослідженій флорі оселища обох видів нині виключно вторинні і ці види тут не є реліктами. Серед степових видів, характерних для колишніх перигляціальних степів, на Київському плато спорадично поширена *Carex humilis* Leys., яка, однак, до цього часу не виявлена в межах МОТГ, хоча зустрічається на степових ділянках сусідніх районів.

Серед видів більш пізнього часу у флорі Середнього Придніпров'я виділяються острівні місцезнаходження бореальних видів — супутників колишніх соснових лісів і березових лісів. Серед них у флорі Ржищівської МОТГ зафіксовані: *Cypripedium calceolus* (рис. 4), *Menyanthes trifoliata*, *Polypodium vulgare*, *Pyrola rotundifolia* та, можливо, деякі інші. Ще одна група післяльодовикової міграційної хвилі — атлантичні релікти, які в найтепліший період Голоцену мігрували у східному напрямі, а пізніше ареал їх скоротився: *Allium ursinum*, *Cephalanthera damasonium*, *Lonicera xylosteum*. Отже, участь видів, завдяки яким простежується

ся зв'язок із минулими епохами, у складі флори МОТГ порівняно незначна, а сама флора переважно молода і має міграційний характер. Втім, це лише підвищує значення існуючих місцезростань зазначених реліктових видів і зумовлює потребу в їх обов'язковому збереженні.

В історичну епоху впродовж останніх кількох тисяч років на аборигенний рослинний покрив поступово зростає негативний вплив людської діяльності, що проявляється у зведенні лісів, розорюванні і випасанні незаліснених ділянок тощо. Найбільш активно зведення природного рослинного покриву припало, імовірно, на XVII—XIX ст. Півного скорочення склад місцевої флори зазнав під час затоплення долини Дніпра водами новоствореного Канівського водосховища у 1974—1976 рр. Під водою зник досить великий о. Преображенський біля Ржищева, ряд малих островів і нижня смуга корінного берега Дніпра, а з ними, імовірно, чимало оселищ рослин, які більше ніде не були присутні на цій території. У останнє століття до антропоічних змін флори додалося неконтрольоване розповсюдження адвентивних інвазійних видів рослин. Ще один двоспрямований напрямок господарської діяльності — заліснення схилів балок і ярів. З одного боку, це значно стримує процеси деградації ґрунтів на схилах і розростання системи ярів, але такі лісомеліоративні роботи охопили чимало фрагментів лучних степів, а також сприяли розселенню інвазійних інтродуцентів: *Acer negundo*, *Fraxinus pennsylvanica*, *Pinus sylvestris*, *Robinia pseudoacacia* та інших швидкорослих порід. Так, у праці (Чопик и др., 1984) відмічено знищення під сосновими культурами останцю цілинного ковилового степу в околицях с. Ходорів. Утім, незважаючи на негативний антропоічний вплив, завдяки важкодоступності багатьох ділянок природна флора Ржищівської МОТГ до цього часу залишилася однією із найбільш збережених на Київському плато.

Ще один особливий елемент флори — група ендемічних видів. Вузкий ендемізм як такий переважно не властивий рівнинним територіям і Серед-

Рис. 3. Фрагмент популяції *Equisetum telmateia* в околицях с. Стайки

Рис. 4. Популяція *Cypripedium calceolus* в околицях с. Балико-Щучинка

не Придніпров'я не є винятком. Вузькоареальні види у цій частині Лісостепу пов'язані переважно із боровою терасою Дніпра, до них належать: *Jacobaea borysthenica* і *Tragopogon ucrainicus*. Нині сприятливі місцезростання для цих псамофільних видів наявні лише на локальному залишку піщаної тераси Дніпра у м. Ржищеві. З північнопонтичних субендемів на дослідженій території поширені *Dianthus membranaceus* і *Jurinea salicifolia*. Також варто згадати про подоло-придніпровський субендем *Salvia dumetorum*. Таким чином, різноманіття одних із найбільш цінних груп рослин — реліктів та ендемів — у флорі Ржищівської МОТГ порівняно невелике, але їх склад має унікальний характер і надає дослідженій флорі неповторних рис.

Важливу роль у складі і генезисі флори відіграють гранично-ареальні види, які формують її регіональні риси і мають важливе значення для районування території. Власне сама територія Ржищівської МОТГ географічно має граничний характер, оскільки розташована по східному краю Київського плато на високому корінному березі Дніпра. Наддніпрянські кручі на правому березі Дніпра і піщана тераса — на лівому — впродовж тривалого часу виступали природними бар'єрами, внаслідок яких міграції багатьох видів і груп змушені були зупинитися або змінити напрям. Чи не найбільше вираження цей вплив спостерігається для неморального елемента флори і, частково, середземноморського лісового. Грабові ліси на корінному березі Дніпра від Канева до Києва окреслюють східну межу суцільного ареалу *Carpinus betulus*, а на Лівобережжі ця порода зустрічається виключно у острівних локалітетах, до того ж без великої кількості своїх супутників. За результатами досліджень грабових лісів придніпровських схилів В.М. Любченко (1986) прийшов до висновку, що сьогодні придніпровські широколистяні ліси являють собою переважно похідні дигресивні варіанти корінних грабово-дубових лісів. Але нині породний склад і структура цих лісів на корінному березі Дніпра в межах Ржищівської МОТГ вказують на те, що на багатьох ділянках вони залишилися корінними або малозміненими. На східній межі ареалу тут у грабових лісах перебувають: *Cephalanthera damasonium*, *Cerasus avium* (зустрічаються великі, імовірно вікові екземпляри), *Lonicera xylosteum*, *Viburnum lantana* та ін. Цілий ряд таксонів, переважно пов'язаних зі степовими і маргіатними місцезростаннями, перебувають на даній території на північних межах поширення, зокрема: *Crataegus pentagyna*, *Euphorbia esula* subsp. *esula*, *Dianthus capitatus* subsp. *andrzejowskianus*, *Thymelaea passerina* та ін.

Окремі види, особливо пов'язані із псамофільним флорокомплексом долини Дніпра, мають прохідний характер поширення, як згадані вище *Jacobaea borysthenica* і *Tragopogon ucrainicus*. Це ж стосується і окремих водних видів рослин, а також деяких реліктів, які мігрували в районі дослідженої флори у меридіональному напрямі виключно по корінному берегу Дніпра: *Cypripedium calceolus*, *Equisetum telmateia*, види роду *Polystichum*. Варто відзначити, що вплив долини Дніпра як природного бар'єру простежується і з протилежного лівого берега, який відноситься до Лівобережного Лісостепу. Так, чимало видів рослин, які

поширені на відкритих пісках, солонцюватих луках і прибережних мілководдях вздовж лівого берега Канівського водосховища, на території Ржищівської МОТГ не виявлені, оскільки тут відсутні або недостатньо виражені відповідні еконіші. Гранично-ареальні види подекуди є рідкісними і часто потребують охорони, а їх місцезростання мають ізольований характер.

Отже, флора Ржищівської МОТГ відноситься до конкретних флор і є складовою частиною флори Київського плато. Систематична структура дослідженої флори підкреслює її лісостеповий характер і порівняно невисокі (на даний час) показники адвентизації та атропічної трансформованості. Але деякі показники вказують, що у флорі МОТГ відсутні або недостатньо представлені окремі систематичні групи рослин і флорокомплекси, що спричинене неповнотою ландшафтної різноманітності дослідженої території на сьогоднішній час. Загалом досліджена флора порівняно багата і репрезентує близько $\frac{3}{4}$ видового різноманіття рослинного покриву Київського плато, але є передумови до її подальшого вичення і доповнення відомого складу.

РАРИТЕТНА ФРАКЦІЯ ФЛОРИ

Основу списку раритетних видів вищих судинних рослин флори Ржищівської МОТГ склали види, що охороняються на різних рівнях. Так, при аналізі раритетної фракції флори враховувалась охорона видів на регіональному рівні (занесені до переліку рідкісних і таких, що перебувають під загрозою зникнення, видів рослин на території Київської області) (Офіційні ..., 2012), на державному — наявність видів у Червоній книзі України (2009) та міжнародному рівні: враховувалися види, які занесені до додатків «Конвенції про збереження дикої фауни і флори та природних середовищ у Європі» (Конвенція ..., 1998), а саме представлені у Резолюції 6, «Конвенції про міжнародну торгівлю видами дикої фауни і флори, які перебувають під загрозою зникнення» (CITES) (Конвенція ..., 1999), списку Міжнародного союзу охорони природи (IUCN), Європейського червоного списку (ERL) (Bilz et al., 2011).

Таким чином, за результатами обстеження території Ржищівської МОТГ виявлена значна кількість рідкісних рослин (загалом 46), а саме: 2 — із Додатка I Бернської конвенції (БК); 11 — що охороняються положеннями Конвенції про міжнародну торгівлю видами дикої фауни і флори, які перебувають під загрозою зникнення (CITES); 20 — із Червоної книги України (ЧКУ 2009); 25 — із обласних переліків регіонально рідкісних видів (РРВ) (Офіційні ..., 2012). Видів із Списку Міжнародного союзу охорони природи (IUCN) та видів із Європейського червоного списку (ERL), яким були б присвоєні власне охоронювані категорії (EN, VU CR), на даний час у флорі МОТГ не виявлено. Наявні лише види під категоріями, які на сьогодні не належать до охоронюваних (LC та NT). Тому ми не наводили окремої характеристики для усіх досліджених видів флори і лише для видів, які охороняються на державному та регіональному рівнях у соціологічній характеристиці зазначаємо їхню категорію для IUCN та ERL (за наявності).

У таблиці 9 наводимо созологічну характеристику для раритетної фракції флори Ржищівської МОТГ (види подані в алфавітному порядку). Тут також вказані попередні відомості щодо поширення видів на досліджуваній території, які трапляються дуже рідко. Загалом одним із перших пріоритетів подальших наукових досліджень флори МОТГ має бути деталізація відомостей щодо поширення, структури популяцій та біотопів раритетної складової флори.

Таблиця 9. Раритетна фракція флори Ржищівської МОТГ

№	Види	ЧКУ	БК	CITES	IUCN	ERL	PPB
1	<i>Adonis vernalis</i>	+ Неоцінений		+		LC	
2	<i>Allium ursinum</i>	+ Неоцінений				LC	
3	<i>Anemone sylvestris</i>						+
4	<i>Aquilegia vulgaris*</i>						+
5	<i>Asplenium trichomanes</i>					LC	+
6	<i>Cephalanthera damasonium</i>	+ Рідкісний		+		LC	
7	<i>Cerasus fruticosa</i>						+
8	[<i>Crambe tataria</i>]	+ Вразливий				LC	
9	[<i>Crataegus lipskyi**</i>]						+
10	<i>Crataegus pentagyna</i>				LC	DD	+
11	<i>Cypripedium calceolus</i>	+ Вразливий	+	+	LC	NT	
12	<i>Dactylorhiza incarnata</i>	+ Вразливий		+		LC	
13	<i>Dactylorhiza majalis</i>	+ Рідкісний				LC	
14	<i>Digitalis grandiflora</i>					LC	+
15	<i>Epipactis helleborine</i>	+ Неоцінений		+		LC	
16	<i>Epipactis palustris</i>	+ Вразливий		+	LC	LC	
17	<i>Equisetum telmateia</i>						+
18	<i>Gagea transversalis***</i>						+
19	<i>Gagea pusilla</i>						+
20	<i>Galanthus nivalis</i>	+ Неоцінений		+	NT	NT	
21	<i>Galatella villosa***</i>						+
22	<i>Gentiana cruciata</i>					LC	+
23	<i>Gentiana pneumonanthe</i>					LC	+
24	<i>Hyacinthella leucophaea</i>						+
25	<i>Iris aphylla</i>		+			NT	
26	<i>Juncus tenageia</i>				LC		+
27	<i>Lilium martagon</i>	+ Неоцінений				LC	
28	<i>Linum flavum</i>						+
29	<i>Linum hirsutum</i>						+
30	<i>Listera ovata</i>	+ Неоцінений		+			

№	Види	ЧКУ	БК	CITES	IUCN	ERL	PPB
31	<i>Muscari neglectum</i>						+
32	<i>Neottia nidus-avis</i>	+ Неоцінений		+			
33	<i>Platanthera bifolia</i>	+ Неоцінений		+		LC	
34	<i>Platanthera chlorantha</i>	+ Неоцінений		+		LC	
35	<i>Podospermum purpureum</i> ***						+
36	<i>Polypodium vulgare</i>					LC	+
37	<i>Polystichum aculeatum</i>					LC	+
38	<i>Polystichum braunii</i>					LC	+
39	<i>Primula veris</i>					LC	+
40	<i>Salvinia natans</i>	+ Неоцінений			LC	NT	
41	<i>Scilla bifolia</i>					LC	+
42	[<i>Scopolia carniolica</i>]	+ Неоцінений				LC	
43	<i>Stipa capillata</i>	+ Неоцінений					
44	<i>Stipa pennata</i>	+ Вразливий					
45	<i>Trapa borysthena</i>	+ Неоцінений			LC	NT	
46	<i>Wolffia arrhiza</i>				LC	LC	+
Всього		20	2	11			25

Примітка: ЧКУ — Червона книга України (2009), БК — Бернська конвенція (1978); CITES — Конвенція про міжнародну торгівлю видами дикої фауни і флори, які перебувають під загрозою зникнення; IUCN — Список Міжнародного союзу охорони природи; ERL — Європейський червоний список; PPB — Регіонально рідкісні види, що занесені до переліків рідкісних видів на території Волинської та Рівненської областей; * — у флорі Ржищівської МОТГ — втікач з культури; ** — *Crataegus lipskyi* — мікровид, імовірно, пухнастоплідна форма *C. monogyna*; *** — в список регіонально рідкісних видів *G. transversalis* занесено як *Gagea paczoskii*, *G. villosa* — як *Crinitaria villosa*, *P. purpureum* — як *Scorzonera purpurea*.

МІСЦЕЗНАХОДЖЕННЯ РІДКІСНИХ ВИДІВ НА ТЕРИТОРІЇ РЖИЩІВСЬКОЇ МОТГ

За попереднім адміністративним районуванням (дійсним до 31.10.2020 р.) територія Ржищівської МОТГ була розподілена між Ржищівською міською радою і Кагарлицьким та Миронівським районами Київської області. Оскільки топоніми і назви населених пунктів у межах Ржищівської МОТГ не повторюються, вказівки старих районів у переліку опущено (за винятком окремих випадків). Прийняті скорочення: «уроч.» — урочище, «особ.» — особина, «окол.» — околиці, «пол. зап.» — польовий запис (включно зі зразками, визначеними камерально). Місцезнаходження видів із Червоної книги України (2009) наведено на карто-схемах (рис. 6—10).

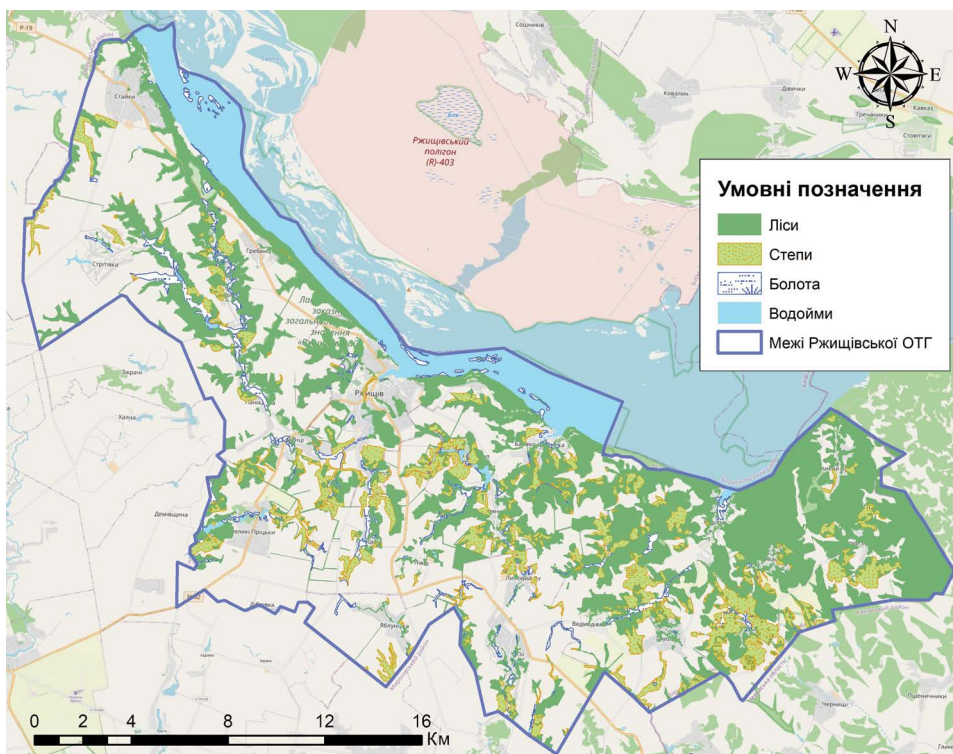

Рис. 5. Картоschema біотопів Ржищівської МОТГ

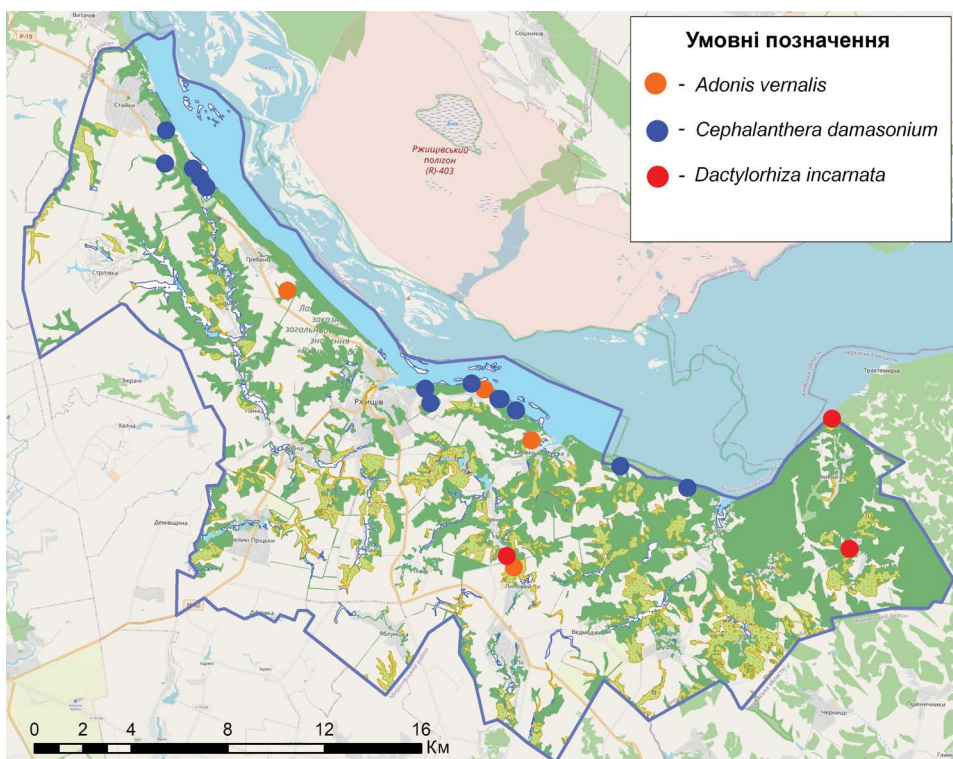

Рис. 6. Картоschema поширення на території Ржищівської МОТГ рідкісних видів рослин (*Adonis vernalis*, *Cephalanthera damasonium*, *Dactylorhiza incarnata*)

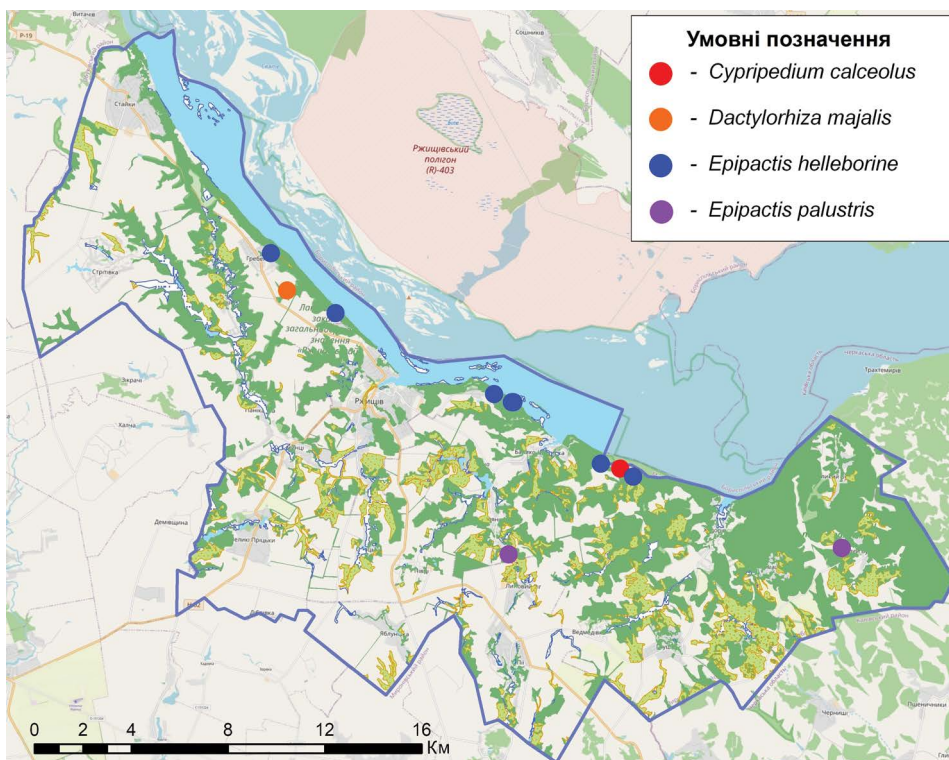

Рис. 7. Картошхема поширення на території Ржищівської МОТГ рідкісних видів рослин (*Cypripedium calceolus*, *Dactylorhiza majalis*, *Epipactis helleborine*, *E. palustris*)

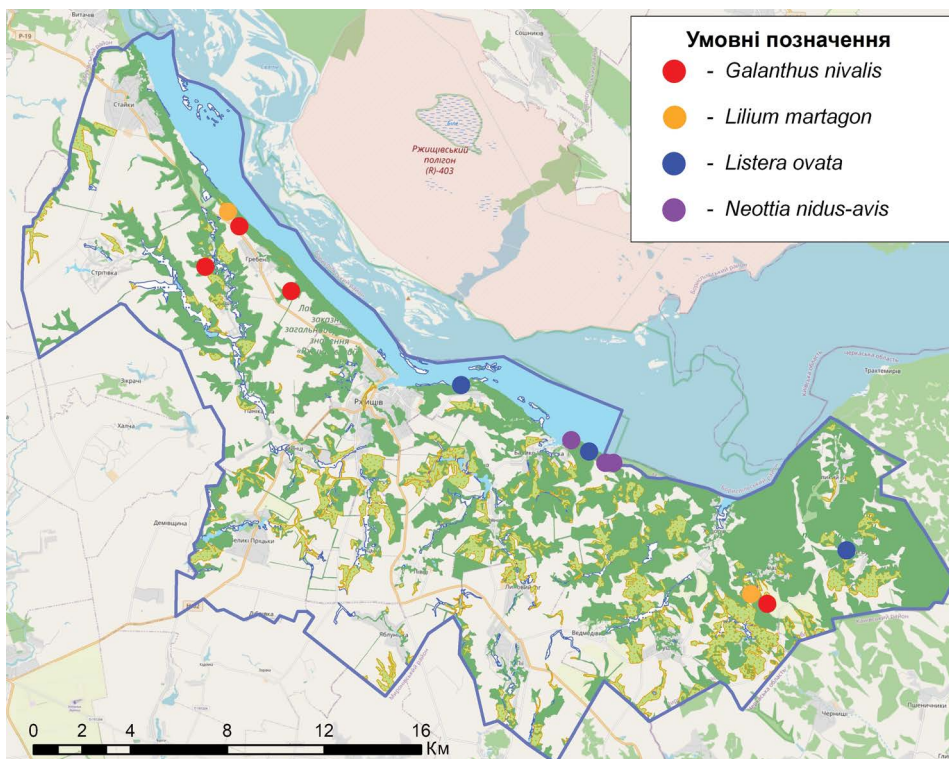

Рис. 8. Картошхема поширення на території Ржищівської МОТГ рідкісних видів рослин (*Galanthus nivalis*, *Lilium martagon*, *Listera ovata*, *Neottia nidus-avis*)

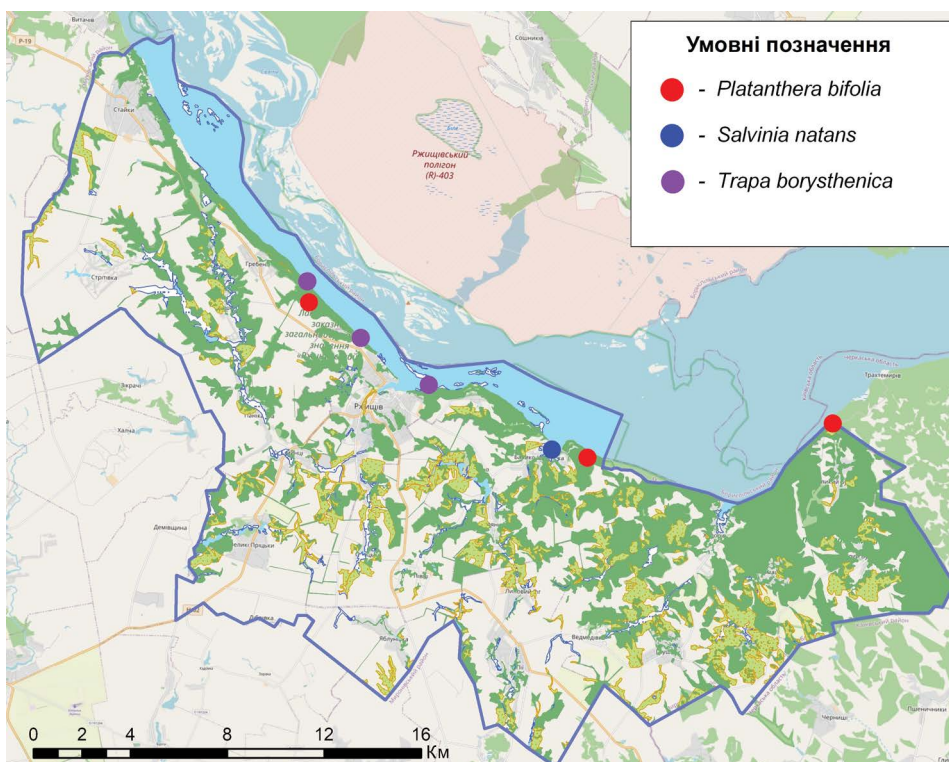

Рис. 9. Картохема поширення на території Ржищівської МОТГ рідкісних видів рослин (*Platanthera bifolia*, *Salvinia natans*, *Trapa borysthena*)

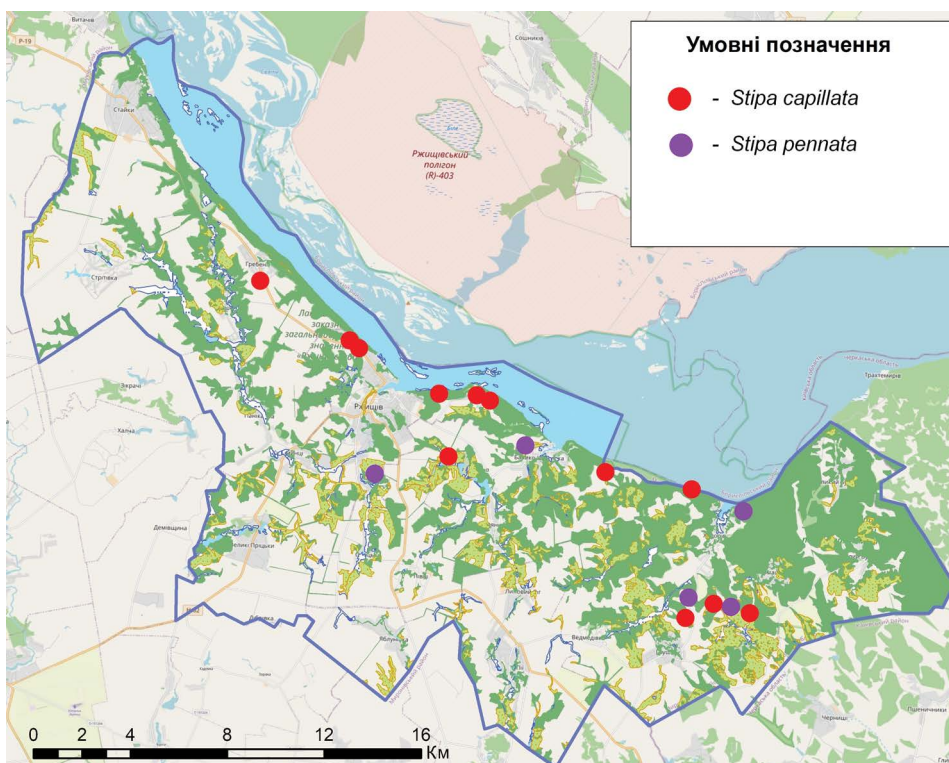

Рис. 10. Картохема поширення на території Ржищівської МОТГ рідкісних видів рослин (*Stipa capillata*, *S. pennata*)

Adonis vernalis

між Ржищів і с. Гребені, ліс «Янча» узлісся дібровного лісу, 1956, Черненко (Каталог KWU, № 26379);

Ржищів: пд. околу, велика балка, місц. жит., усна вказ. (7.11.2018);

Ржищів: околу, уроч. Гримчилів острів, 1956, Протопопова KWU, цит. за (Мельник, Парубок, 2004);

Ржищів: околу, уроч. Балаківське, 1956, Майданик, KWU, цит. за (Мельник, Парубок, 2004);

с. Балико-Щучинка на старому кладовищі, досить багато, 28.05.1978, М.М. Бортняк (Каталог KWU, № 26409);

с. Уляники — околу, біля 350 ос. (Parnikoza et al., 2009);

с. Уляники — пд-сх. околу, в балці, 49.909459, 31.129699, 21.04.2008, О. Василюк (iNaturalist. 2020: www.inaturalist.org/observations/58904574).

Allium ursinum

Ржищівський заказник (Природно-заповідний..., 2009);

Ржищів: околу. (Клеопов, 1990).

Anemone sylvestris

Ржищів: пд. околу, на обочині дороги, 12.05.2019, О.І. Шиндер, пол. запис;

Ржищів: пн. околу, степова ділянка на краю плато, біля обриву корінного берега Дніпра, 12.05.2019, О.І. Шиндер, пол. зап.;

с. Балико-Щучинка — на вершині наддніпрянської кручі (Parnikoza et al., 2009);

с. Балико-Щучинка — сх. околу, березняк на схилі до Дніпра, 49.9476, 31.1797, 18.10.2018, О.Шиндер, пол. зап.;

с. Балико-Щучинка — сх. околу, біля дач, край плато над обривом, остепнені ділянки, 49.9475, 31.1838, 12.05.2019, О.Шиндер, пол. зап.;

с. Балико-Щучинка — зх. околу, на узбіччі дороги, спорадично, 49.947722, 31.109008, 12.05.2019, О.І. Шиндер, пол. зап.;

с. Гребені — пд-сх. окрай, вершина високого берега Дніпра, малочисельно, 50.014813, 30.993288, 25.04.2014, О.Шиндер, пол. зап.;

с. Стайки — на вершині наддніпровської кручі, М.Шевченко (Parnikoza et al., 2009);

с. Яблунівка — пд-зх. околу, на схилах (Parnikoza et al., 2009);

уроч. Тричелів о-в, 25.05.1956, (Каталог KWU, № 27155);

уроч. Янча, 05.06.1956, В.В. Протопопова (Каталог KWU, № 27154);

уроч. Балаківські схили, 26.05.1956, Бубновська (Каталог KWU, № 27147).

Aquilegia vulgaris

Кагарлицький р-н: до Дніпра серед трав і бур'янів, 23.05.1983, М.М. Бортняк (Каталог KWU № 24018). — Прим. Імовірно, здичавіла рослина.

Asplenium trichomanes

Кагарлицький р-н: «сев. стор., граб. лес», 12.08.1979, В.М. Любченко (Каталог KWU № 6491);

між Ржищів і с. Гребені, уроч.Янча, 05.07.1956, В.В. Протопопова (Каталог KWU, № 6508);

Ржищів (Рогович, 1855, 1869);

с. Ходорів — зх. окол., корінний берег Дніпра, біля оповзня, 49.94907, 31.18745, 12.05.2019, О.Шиндер, пол. зап.;

с. Ходорів — пн-зх. окол., соснове насадження на вершині високого берега Дніпра, 49.9359, 31.2383, 12.10.2018, О.Шиндер, пол. зап.

Cephalanthera damasonium

Ржищів: окол. Ржищівського буд. технікуму, ліс на схилі до Дніпра, 20 особ., 49.973823, 31.106561, 25.05.2020, Строкина О.Ю., Попов Б.І., пол. зап.

Ржищів: сх. окол., березово-грабовий ліс на схилі корінного берега Дніпра, 49.9664, 31.1282, 19.05.2019, О.Шиндер, пол. зап.;

Ржищів: сх. окол., заліснений схил до Дніпра, 49.973196, 31.110801, 23.06.2020, О. Прилуцький, О. Безсмертна, пол. зап.;

Ржищів: сх. окол., грабове насадження, розсіяно, досить часто, 49.970384, 31.079185, 7.11.2018, О. Шиндер (КВНА);

Ржищів: сх. окрай, грабово-тополевий ліс на крутосхилі до Дніпра, 49.9744, 31.0800, 07.11.2018, О. Шиндер, пол. зап.;

Ржищів: біля с-г технікума, осичник на схилі до Дніпра, 24.05.1983, М.М. Бортняк (Каталог KWU, № 8732);

Ржищів: окол., острівний локалітет (Клеопов, 1990);

Ржищів: сх. окол., в березняку на корінному березі Дніпра, часто, 49.974, 31.111, 18.09.2019, О. Шиндер (КВНА);

Ржищів: окол., тераса високого корінного берега Дніпра, 2 малочисельні локуси (Синько, Раков, 2003);

Ржищів: 49.974738, 31.105292, 21.06.2020, О. Прилуцький (iNaturalist. 2020: [inaturalist.org/observations/50566140](https://www.inaturalist.org/observations/50566140) Accessed: [October 19, 2020]);

на північ від Ржищева, грабовий ліс, 13.06.1979, В.М. Любченко (Каталог KWU, № 8733);

на північ від Ржищева, грабовий ліс на схилі до Дніпра, 23.05.1983, М.М. Бортняк (Каталог KWU, № 8731);

с. Балико-Щучинка — сх. окол., на дніпровській кручі, вологі ділянки у грабовому лісі, 26.05.1978 (Любченко, 1980);

с. Балико-Щучинка грабовий ліс, 13.06.1979, В.М. Любченко (Каталог KWU, № 8730);

	с. Гребені — пн.-зх. окол., високий берег Дніпра, в лісі, 50.0471230, 30.9450082, 16.06.2019, Solomakha I.V. (Solomakha et al., 2020); с. Ходорів — зх. окол., в грабняку на зсуві корінного берег Дніпра, 49.9487, 31.1915, 18.10.2018, О. Шиндер, пол. зап.; с. Ходорів — зх. окол., грабове насадження, розсіяно, 49.9384, 31.2261, 18.10.2018, О. Шиндер, пол. зап.; с. Стайки — пд.-сх. окол., в грабовому лісі по схилі яру біля дороги Ржищів—Стайки, 50.052680, 30.924254, 15.06.2019, Solomakha I.V. (Solomakha et al., 2020); с. Стайки — пд.-сх. окол., високий берег Дніпра, лісова тераса, 50.052462, 30.938208, 09.06.2019, Solomakha I.V. (Solomakha et al., 2020); с. Стайки — пд.-сх. окол., високий берег Дніпра, в лісі, 50.0520141, 30.9376938, 16.06.2019, Solomakha I.V. (Solomakha et al., 2020); с. Стайки — пд.-сх. окол., високий берег Дніпра (крутизна 45°), в грабовому лісі, 50.0520768, 30.9410030, 16.06.2019, Solomakha I.V. (Solomakha et al., 2020); с. Стайки — пд.-сх. окол., високий берег Дніпра, в грабовому лісі, 50.0512383, 30.9418157, 16.06.2019, Solomakha I.V. (Solomakha et al., 2020); с. Стайки — пд.-сх. окол., високий берег Дніпра, в грабовому лісі, 50.052077, 30.940730, 26.07.2019, Shevchuk V.L., Solomakha I.V. (Solomakha et al., 2020); с. Стайки — пд.-сх. окол., високий берег Дніпра (крутизна 45°), в грабовому лісі, 50.065457, 30.921393, 23.06.2019, Solomakha I.V. (Solomakha et al., 2020); пд.-сх. окол. с. Стайки, 50.049901, 30.942944, 13.06.2020, В. Лоя (iNaturalist. 2020: inaturalist.org/observations/53350954 Accessed: [October 19, 2020]).
<i>Cerasus fruticosa</i>	Ржищів: пн. окол., по краю плато над обривом до Дніпра, розсіяно, 02.08.2018, О.Шиндер (КВНА); Ржищів: пд.-сх. окол., яр, 49.949637 31.087529, 07.11.2018, О. Шиндер, пол. зап.; с. Ходорів — окол., на верхівці наддніпрянської кручі (Чопик и др., 1984).
<i>Crambe tataria</i>	У РЛП «Трахтемирів» штучно створено інтродукційну популяцію, місц. жит., усна вказ.
<i>Crataegus lipskyi</i>	Ржищів: пд.-сх. окол., яр, 49.949637 31.087529, 07.11.2018, О. Шиндер, пол. зап.; с. Гребені — пд.-сх. окол., над кручею, 2.08.2018, О. Шиндер, пол. зап.

Crataegus pentagyna

Ржищів: на схилі кручі над Дніпром, 24.05.1983, М. Бортняк (KW);

Ржищів: по схилах балок і наддніпрянських кручах, поодинокі і в куртинах (Бортняк, Любченко, 1987);

Кагарлицький р-н: деревце біля садиби, 25.05.1984 М.М. Бортняк (Каталог KWU, № 37648, 37650);

між Ржищів і с. Гребені, уроч. Янча, 12.06.1956, Майданюк (Каталог KWU, № 37653);

між Ржищів і с. Гребені, уроч. Янча, 12.07.1956, В.В. Протопопова (Каталог KWU, № 37651);

між с. Стайки та с. Гребені — в районі дачного масиву «Дніпровські кручі», в п'яти місцях на верхній зсувній терасі корінного берега Дніпра і біля її півніжжя, 3 дорослі дерева і 2 кущі (Соломаха, 2019).

Cypripedium calceolus

Ржищів: окол., 1896, Синьогуб (Вініченко, 2007);

Ржищів: окол., корінний схил Дніпра, у кленово-грабовому лісі, біля 50 м, в, г ос. (Синько, Раков, 2003);

с. Балико-Щучинка — пд-сх. окол., 1978, В.М. Любченко (KW), цит. за (Мельник та ін., 2018);

с. Балико-Щучинка — сх. окол., на підвищеній частині тераси під горою неподалік лісового болітця із заростями *Equisetum telmateia*, 20 особ., 26.05.1978 (Любченко, 1980).

с. Балико-Щучинка — сх. окол., корінний берег Дніпра, березове рідколісся на уступі, 49.9483, 31.1844, 27 генеративних особ., 12.05.2019, О. Shynder, S. Startoshchuk (KWHA).

Dactylorhiza incarnata

с. Великий Букрин — пн. окол., між уроч. Ліс Кривий, Канівським вдсх. і с. Трахтемирів, багаточисельно (Гелюта та ін., 2001);

с. Малий Букрин — пн-зх. окол., біля дороги на с. Вел. Букрин, на луці, багаточисельно (Гелюта та ін., 2001);

с. Уляники — сх. окол., уроч. Уляниківські джерела, у нижній частині схилу з лучно-болотному ценозі, 5 генеративних пагонів, 49.9126, 31.125018 (Шевчик та ін., 2019).

Dactylorhiza majalis

Ржищів: уроч. Янча, берег струмка, 12.07.1956, В.В. Протопопова. — Det. 09.02.1993, М.М. Бортняк (Каталог KWU, № 8757).

Digitalis grandiflora

окол. с. Ведмедівка, 49.879336, 31.182617, 3.07.2014, churilovam (iNaturalist. 2020: [inaturalist.org/observations/39285704](https://www.inaturalist.org/observations/39285704) Accessed: [October 19, 2020])

Epipactis helleborine

Ржищів: сх. окол., по залісненому наддніпрянському схилу, розсіяно, 49.96996, 31.12113, 22.09.2018, О.Шиндер, пол. зап.;

Ржищів: сх. окол., заліснений схил до Дніпра, 49.970280, 31.114977, 23.06.2020, О. Прилуцький, О. Безсмертна, пол. зап.;

Ржищів: окол., корінний схил Дніпра (Синько, Раков, 2003);

Ржищів: 49.97509, 31.109951, 21.06.2020, А. Куземко (iNaturalist. 2020: inaturalist.org/observations/51017005 Accessed: [October 19, 2020]);

с. Балико-Щучинка — сх. окол., ліс на верхівці дніпровської кручі, 49.94801, 31.17818, 12.10.2018, О. Шиндер, пол. зап.;

с. Балико-Щучинка — сх. окол., березняк на високому березі Дніпра, 49.9476, 31.1797, 18.10.2018, О. Шиндер, пол. зап.;

с. Гребені — пд. окол., ліс на високому березі Дніпра, 2.08.2018, О. Шиндер, пол. зап.

Eriopactis palustris

с. Малий Букрин - пн-зх. окол., біля дороги на с. В. Букрин, по краю молодого заболоченого вільшняка, небагато (Гелюта та ін., 2001);

с. Уляники - сх. окол., уроч. Уляниківські джерела, у нижній частині схилу з лучно-болотному ценозі, понад 300 генеративних пагонів, 49.9126, 31.125018 (Шевчик та ін., 2019).

Equisetum telmateia

Ржищів: окол., 1937, Ю.Д. Клеопов, Є.Т. Полонська (Зеров, 1963);

Ржищів: окол., на придніпровському відкритому крутосхилі, біля джерел, 11.06.1921, Д.К.Зеров, П.Ф. Оксіюк (Зеров, Оксіюк, 1924; Флора..., 1938);

Ржищів: пн. окол., наддніпрянський схил, на терасі давнього зсуву, 1937, Ф.О. Гринь (Гринь, 1971);

Ржищів: пн. окол., низ корінного берега Дніпра, глинистий вологий зсув біля води, 49.996489, 31.030581, 02.08.2018, О. Шиндер (КВНА);

с. Балико-Щучинка — сх. окол., дніпровська круча, на заболоченій терасі, 26.05.1978 (Любченко, 1980);

с. Балико-Щучинка — сх. окол., заліснений наддніпрянський схил, біля озерця, 1 особ., 49.95344, 31.16648, 12.05.2019, О. Шиндер, пол. зап.;

с. Стайки — пн-сх. окол., правий берег Дніпра, 22.10.2018, 50.08729, 30.9092, О. Шиндер, пол. зап.;

с. Стайки — пн. окол., у підніжжі крутосхилу, досить багато, 50.09233 30.9032, 22.10.2018, О. Шиндер (КВНА);

с. Стайки — пн. окол., лесові пагорби біля озера, у березняку, 50.09895, 30.89899, 22.10.2018, О. Шиндер, пол. зап.;

	с. Стайки — пд.-сх. окол., високий берег Дніпра, у грабовому лісі, 50.052077, 30.940730, 26.07.2019, Shevchuk V.L., Solomakha I.V. (Solomakha et al., 2020); с. Стайки — у нижній частині придніпровських крутосхилів і ярів, на вологих ділянках, багаточисельно, 18.06.1977, Бортняк (Бортняк, 1978); це ж (Собко, Мордатенко, 2004).
<i>Gagea pusilla</i>	с. Гребені — пд.-сх. окрай, вершина високого берега Дніпра, рясно, 50.01481, 30.99328, 25.04.2014, О. Шиндер, пол. зап. Ржищів: пн. окол., степова ділянка на краю плато, 25.04.2014, О. Шиндер, пол. зап.
<i>Galanthus nivalis</i>	між с. Гребені і Ржищевим, уроч. Янчі, 1987, акція «Підсніжник» (KW), цит за (Мельник, Діденко, 2013); с. Ромашки — пд. окол. (північніше уроч. Липки), багаточисельно (Гелюта та ін., 2001); с. Юшки («Підсніжник», 1987, акція «Підсніжник» (KW), цит за (Мельник, Діденко, 2013); с. Гребені — пн. окол., ліс Гребені, вологий грабняк на терасі корінного берега Дніпра, мало, 50.0318, 30.9688, 25.04.2014, О.Шиндер, пол. зап.
<i>Galatella villosa</i>	Ржищів: уроч. Іван-гора (Бортняк, 1978); Ржищів: по схилах (Бортняк, Любченко, 1987); с. Стайки — окол. (Бортняк, 1978).
<i>Gentiana cruciata</i>	між с. Грушів і с. Потапці, 10.2018, В. Шевчик, пол. зап.
<i>Gentiana pneumonanthe</i>	с. Дударі — окол. (Рогович, 1869).
<i>Hyacinthella leucophaea</i>	Ржищів: пн. край, верхівка корінного берега Дніпра, 49.986138, 31.046244, 21.03.2020, К. Предаченко (UkrBIN. 2020: ukrbin.com/show_image.php?imageid=146647 Accessed: [October 13, 2020]).
<i>Iris aphylla</i>	Ржищів: сх. окол., корінний берег Дніпра, обабіч ґрунтової дороги на узліссі, 49.9695, 31.1153, 19.05.2019, О.Шиндер, пол. зап.; с. Балико-Шучинка — на верхівці наддніпрянської кручі (Parnikoza et al., 2009).
<i>Juncus tenageia</i>	Ржищів: Шмальгаузен (Шмальгаузен, 1886, 1897; Флора..., 1950).

<i>Lilium martagon</i>	с. Гребені — пд. окол., ліс Гребені, свіжий грабняк на терасі корінного берега Дніпра, розсіяно, 25.04.2014, О.Шиндер, пол. зап.; с. Ромашки — пд. окол. (північніше уроч. Липки), грабняк, два малочисельні локуси (Гелюта та ін., 2001).
<i>Linum flavum</i>	Ржищів: пн. окол., залишок плакорного степу на краю плато, малочисельно, 49.991670 31.034005, 02.08.2018, О.Шиндер (КВНА); Ржищів: сх окол., по краю плато над корінним берегом Дніпра, мало, 49.9718, 31.0833, 7.06.2019, О.І. Шиндер (КВНА); Ржищів: уроч. Тричелів острів, 10.07.1956, В.В. Протопопова (Каталог KWU, № 22853).
<i>Linum hirsutum</i>	Ржищів: окол., на крутому схилі над Дніпром, 20.07.1974 (Бортняк, 1978); це ж, Бортняк, 1974, KW, цит за (Гриценко, 2007); Ржищів: окол., уроч.Тричелів острів, 05.07.1956, В.В. Протопопова (Каталог KWU, № 22869).
<i>Listera ovata</i>	Ржищів: поблизу с/г технікуму, зарослі осики на схилах до Дніпра, 24.05.1983, М.М. Бортняк (Каталог KWU, № 8790); Ржищів: окол., корінний схил Дніпра (Синько, Раков, 2003); с. Балико-Щучинка — сх. окол., на дніпровській кручі, вологі ділянки під грабом, 26.05.1978 (Любченко, 1980); с. Балико-Щучинка — окол., грабовий ліс, 26.05.1978, В.М. Любченко (Каталог KWU, № 8778); с. Малий Букрин — пн-зх. окол., біля дороги на с. В. Букрин, малочисельно (Гелюта та ін., 2001).
<i>Muscari neglectum</i>	Ржищів: окол., 1957, (KWU), цит. за (Криворучко, 2008).
<i>Neottia nidus-avis</i>	Ржищів: окол., корінний схил Дніпра, рідко (Синько, Раков, 2003); Ржищів: сх. окол., 49.9717, 31.1122, 22.09.2018, О. Шиндер, пол. зап.; с. Балико-Щучинка — сх. окол., березняк на верхівці схилу, 49.9476, 31.1797, 12.10.2018, О. Шиндер, пол. зап.; с. Балико-Щучинка — сх. окол., березняк на мікротерасі схилу до Дніпра, 49.94839, 31.18442, 12.05.2019, О. Шиндер, пол. зап.; с. Балико-Щучинка — сх. окол., на дніпровській кручі, вологі ділянки під грабом, 26.05.1978 (Любченко, 1980).

<i>Platanthera bifolia</i>	Ржищів: окол., корінний схил Дніпра, рідко (Синько, Раков, 2003); с. Балико-Щучинка — сх. окол., на дніпровській кручі, вологі ділянки під грабом, 26.05.1978 (Любченко, 1980); с. Гребені — пд. окол., корінний берег Дніпра, висяче болотце у грабняку, кілька десятків, 25.04.2014, О. Шиндер, пол. зап.
<i>Platanthera chlorantha</i>	Ржищів: окол., грабовий ліс на дніпровській кручі, спорадично (Синько, Раков, 2003).
<i>Podospermum purpureum</i>	с. Стайки — окол. (Коротченко, Фіцайло, 2003).
<i>Polypodium vulgare</i>	Ржищів: окол., уроч. Янча, 10.07.1956, В.В. Протопопова (Каталог KWU, N° 6363); с. Гребені — пд-сх. окол., грабовий ліс на високому березі Дніпра, схил лісової балки, малочисельно, 50.01148, 31.00245, 2.08.2018, О. Шиндер (КВНА); с. Гребені — пд. окол., свіжий грабовий ліс по наддніпрянських кручах, розсіяно, невеликими групами, 50.0119, 31.0041, 25.04.2014, О. Шиндер, пол. зап.; с. Гребені — пн. окол., уроч. Дніпрове Провалля, грабняк на схилі, малочисельно, 25.04.2014, О.І. Шиндер, пол. зап.; с. Ходорів — зх. окол., корінний берег Дніпра, вологі ділянки стінка пн. експ. над обривом, 49.94907, 31.18745, 12.05.2019, пол. зап.
<i>Polystichum aculeatum</i>	Ржищів: надніярвурочищі Зубриха, 49.983128, 31.034523, 12.04.2020, К. Предаченко (UkrBIN. 2020: ukrbin.com/show_image.php?imageid=147834 Accessed: [October 13, 2020]); Ржищів: на дні яру в урочищі Зубриха, 49.984804, 31.036255, 21.03.2020, К. Предаченко (UkrBIN. 2020: ukrbin.com/show_image.php?imageid=146672 Accessed: [October 13, 2020]); Ржищів: пн-зх. окол., уроч. Довжик, 49.972220, 31.027312, 6.05.2020, К. Предаченко (UkrBIN. 2020: ukrbin.com/show_image.php?imageid=150342 Accessed: [October 13, 2020]); Ржищів: пн-зх. окол., заліснений яр, 49.982927, 31.013860, 19.04.2020, К. Предаченко (UkrBIN. 2020: ukrbin.com/show_image.php?imageid=148695 Accessed: [October 13, 2020]).
<i>Polystichum braunii</i>	Ржищів: надніярвурочищі Зубриха, 49.983128, 31.034523, 12.04.2020, К. Предаченко (UkrBIN. 2020: ukrbin.com/show_image.php?imageid=147829 Accessed: [October 13, 2020]);

<i>Primula veris</i>	Ржищів: пн-зх. окол., заліснений яр, 49.982927,31.013860, 19.04.2020, К. Предаченко (UkrBIN. 2020: ukrbin.com/show_image.php?imageid=148695 Accessed: [October 13, 2020]); Ржищів: уроч. Янча, 49.994081,31.024994, 15.05.2020, К. Предаченко (UkrBIN. 2020: ukrbin.com/show_image.php?imageid=151516 Accessed: [October 13, 2020]).
<i>Salvinia natans</i>	Ржищів: уроч.Тричелів острів, 27.05.1956, В.В. Протопопова (Каталог KWU, № 22989); с. Ходорів — пн-зх. окол., заліснені верхівки дніпрових круч, спорадично, 12.10.2018, О. Шиндер, пол. зап.
<i>Scilla bifolia</i>	с. Балико-Щучинка — на прибережному мілководді водосховища, 12.10.2018, О. Шиндер, пол. зап.
<i>Scopolia carniolica</i>	Ржищів: 06.04.1975, М.М. Бортняк (Каталог KWU, № 389); с. Гребені — пд. окол., уроч. Дніпрове Провалля, грабовий ліс, часто, 25.04.2014, О. Шиндер, пол. зап. Ржищівський заказник (Природно-заповідний..., 2009). — Прим. Вказівка не підтверджена; Ржищів: пн. окол., Ржищівське лісництво, кв. 17, уроч. Хата Лісника, грабняк на верхівці корінного берега Дніпра, було інтродуковано <i>in situ</i> у двох місцях у 2015 р. (Неграш, 2017).
<i>Stipa capillata</i>	Ржищів (Рогович, 1855, 1869; Флора..., 1940); Ржищів: по схилах (Бортняк, Любченко, 1987); Ржищів: пд-сх. окол., яр, 49.949637 31.087529, 07.11.2018, О. Шиндер, пол. зап.; Ржищів: пн. окол., степ на краю плато, 2.08.2018, О. Шиндер, пол. зап.; Ржищів: сх. окрай, оглядовий майданчик, верхівка корінного берегу Дніпра, 49.9735, 31.0804, 07.11.2018, О. Шиндер, пол. зап.; с. Балико-Щучинка — сх. окол, обочина дороги, лесовий карниз на верхівці обриву, 49.94801, 31.17818, 12.10.2018, О. Шиндер, пол. зап.; с. Балико-Щучинка - зх. окол., гребені високого берега Дніпра, 12.05.2019, О. Шиндер, пол. зап.; с. Гребінки — на виїзді на Ржищів: на кургані (Борейко та ін., 1998); с. Грушів - пн-сх. окол., праворуч від дороги на Ходорів (Гелюта та ін., 2001); с. Ромашки - зх. окол., між урочищами Попів ліс і Липки (Гелюта та ін., 2001);

с. Ходорів — пн-зх. окол., заліснені верхівки дніпрових круч, 49.9390, 31.2323, 12.10.2018, О. Шиндер, пол. зап.;

с. Ходорів — пд-сх. окол., по балці, 49.896, 31.252, 19.05.2019, О. Шиндер, пол. зап.

Stipa pennata

Ржищів: окол. (Рогович, 1855, 1869);

Ржищів: окол., на дніпровському крутосхилі (Бортняк, 1978);

Ржищів: околиці, степовий схил кручі до Дніпра, 06.06.1974 М.М. Бортняк (Каталог KWU, N° 8364);

Ржищів: уроч. Березівка, степовий схил, місцеві жителі, усна вказівка (07.11.2018);

Ржищів: 49.967125, 31.100508, 24.06.2020, А. Куземко (iNaturalist. 2020: [inaturalist.org/observations/50811281](https://www.inaturalist.org/observations/50811281) Accessed: [October 19, 2020]);

Ржищів: 49.96619, 31.103319, 21.06.2020, А. Куземко (iNaturalist. 2020: [inaturalist.org/observations/50517344](https://www.inaturalist.org/observations/50517344) Accessed: [October 19, 2020]);

Ржищів: пд. окол., 49.937815, 31.049012, 22.06.2020, igor117 (iNaturalist. 2020: [inaturalist.org/observations/50542546](https://www.inaturalist.org/observations/50542546) Accessed: [October 19, 2020]);

с. Балико-Щучинка — пн. окол., схил до села, на площі 3 га, розсіяно, до 250 генерат. особ., 49.9549, 31.1337, 19.05.2019, О. Shynder (KWNA);

с. Ходорів — пд-сх. окол., балка, кілька невеликих груп, 49.8969, 31.2529, 19.05.2019, О. Shynder (KWNA);

с. Ходорів — окол., на верхівці наддніпрянської кручі (Чопик и др., 1984);

с. Ходорів — пд. окол., обочина вздовж доріг, до 15 молодих генеративних особ., 49.89821, 31.22838, 19.05.2019, О. Shynder (KWNA).

Trapa borysthena

Ржищів: по Дніпру, нижче за течією (Ісайкіна, 2003);

Ржищів: пн-зх. окол., мілководдя Дніпра, 49.9933, 31.0360, 7.06.2019, О.І. Shynder (KWNA);

с. Гребені — пд. окол., мілководдя Дніпра, 2018.08.02, О. Шиндер, пол. зап.;

м. Ржищів: 49.97752, 31.105621, 24.06.2020, А. Куземко (iNaturalist. 2020: [inaturalist.org/observations/50810935](https://www.inaturalist.org/observations/50810935) Accessed: [October 19, 2020]);

окол. с. Стайки, 50.081407, 30.913065, 25.09.2020, О. Томченко (iNaturalist. 2020: [inaturalist.org/observations/60862377](https://www.inaturalist.org/observations/60862377) Accessed: [October 19, 2020])

Wolffia arrhiza

Ржищів: околиці, мілководдя, 49.977553, 31.105509, 24.06.2020, О. Чусова, О. Безсмертна, пол. зап.

ХАРАКТЕРИСТИКА СИНАНТРОПНОЇ ФРАКЦІЇ ФЛОРИ РЖИЩІВСЬКОЇ МОТГ

За результатами польових досліджень та критичного опрацювання літературних джерел нами встановлено, що флора Ржищівської МОТГ включає 894 види судинних рослин. Синантропна фракція становить 439 видів. Переважна більшість з них є представниками *Magnoliophyta* (99,1 %), за винятком *Azolla filiculoides*, *Equisetum arvense*, *Pinus sylvestris* і *Picea abies*. У складі синантропної фракції провідними родинами є *Asteraceae* — 71, *Poaceae* — 35, *Brassicaceae* — 31, такий розподіл характерний для синантропної флори України загалом. Наступні позиції займають *Fabaceae* — 30, *Lamiaceae* — 23, *Rosaceae* — 19, *Apiaceae* — 18, *Caryophyllaceae* — 17, *Chenopodiaceae* — 16, *Boraginaceae* — 15. Загалом до десяти провідних родин входить понад 62 % видів синантропної флори (275 видів).

Провідними родами є *Vicia* — 7, *Prunus* — 7, *Atriplex* — 6, *Veronica* — 6, *Trifolium* — 5, *Bromus* — 5, *Persicaria* — 5. Ще 12 родів мають у своєму складі по 4 види. Проте переважна більшість родів синантропної флори Ржищівської МОТГ є монотипічними (158 родів), тобто до їх складу входить лише по одному виду.

У синантропній флорі виділяють апофітну (198 видів — місцеві види, що постійно зустрічаються у фітоценозах або в агроценозах) та адвентивну (241 — чужорідні види, які цілеспрямовано або випадково занесені на певну територію) фракції. За часом занесення в адвентивній фракції флори Ржищівської МОТГ, як і в адвентивній фракції флори України загалом, переважають кенофіти (153 види). Більшість з них потрапили на територію регіону у ХХ ст. Це свідчить про те, що процес антропогенної трансформації флори не тільки не зупиняється, а з кожним роком посилюється. Археофітів — видів рослин, що потрапили на територію регіону раніше XVI ст. є вдвічі менше, ніж кенофітів. Таким чином, далеко не всі види, що подолали географічний бар'єр, здатні подолати репродуктивний та ценотичний бар'єри.

При визначенні ступеня антропогенної трансформованості флори Ржищівської МОТГ використали такі показники:

IS — індекс синантропізації (частка апофітів + антропофітів за відношенням до загальної кількості видів), який характеризує загальний ступінь антропогенної трансформації флори.

Цей показник становить 49, що свідчить про значний антропогенний тиск на фітотіоту. Проте він значно менший, ніж в урбанофлорах більшості міст України.

IAn — індекс повної апофітизації (частка апофітів від загальної кількості видів) відображає участь аборигенних видів у формуванні рослинного покриву антропогенно трансформованих територій. Для флори Ржищівської МОТГ він становить 22.

IAr — індекс антропофітизації (частка археофітів + кенофітів за відношенням до загальної кількості видів) становить 27, що є досить високим показником.

Процес адвентизації переважає у флорі Ржищівської МОТГ над процесами апофітизації, що свідчить про активне проникнення та поширення адвентивних видів рослин на її території. Таким чином, на процес синантропізації дослідженої флори більше впливають антропофіти, ніж апофіти.

ISp — індекс спонтанеофітів показує частку апофітів у автохтонній частині флори. Для флори Ржищівської МОТГ цей показник становить 30. Тобто майже третина природної фракції флори пристосувалася до постійного антропогенного пресу.

IN — показник натуралізації — відношення аборигенних видів до загальної кількості видів. У флорі Ржищівської МОТГ цей показник становить 72,9, що говорить про досить високий відсоток аборигенних видів у досліджуваній флорі.

IAr — індекс археофітизації (частка археофітів за відношенням до загальної кількості видів) складає 10 і свідчить про незначний відсоток даної групи видів рослин та їх вплив на структуру флори.

IK — індекс кенофітизації (частка кенофітів за відношенням до загальної кількості видів) для дослідженої флори становить 17, що відображає участь кенофітів, у тому числі й інвазійних видів, у формуванні антропогенно трансформованих територій. До найбільш небезпечних інвазійних видів належать: *Asclepias syriaca*, *Acer negundo*, *Amorpha fruticosa*, *Elaeagnus angustifolia*, *Robinia pseudoacacia*, *Parthenocissus inserta*, *Impatiens parviflora*.

Видом, що викликає найбільше занепокоєння на території Ржищівської МОТГ, є *A. syriaca* — кенофіт північноамериканського походження, в первинному ареалі поширений у преріях і на алювіальних відкладах, луках, полях, узбіччях доріг та на залізничних шляхах (Woodson, 1954). На даний час широко розповсюджений у країнах Європи (Baillon, 1890; Протопопова, 1991; An annotated..., 2005; Verloove, 2006; Bagi, 2008; Wallnöfer, 2008; Виноградова, Куклина, 2012; Paukova et al., 2014; Protoropova et al., 2014), де є інвазійним. Вперше ваточник сирійський потрапив у Європу в XVII ст. як технічна культура і швидко поширився у Франції, Німеччині та інших європейських країнах.

Спочатку зі стебел *A. syriaca* робили волокна для грубих тканин, мотузок, матеріал для набивання меблів і м'яких іграшок. Ворсинки чубків насіння додавали при виготовленні шовкової, бавовняної, вовняної та інших прях. З цих сумішей виготовляли красиві блискучі, проте недовговічні тканини. З рослини намагалися отримувати каучук, оскільки у складі його соку були виявлені компоненти каучуку і смоли. З цією метою його культивували в ботанічних садах Києва та у Білій Церкві. Але виробництво каучуку виявилось важким і дорогим, до того ж каучук виходив низької якості. Вирощувався ваточник і як декоративна рослина. Після неодноразових спроб промислового вирощування даний вид став поширюватися в природні рослинні угруповання.

Перша згадка про культивування *A. syriaca* на території України з'являється в 1855 р. Ф. Базінер наводить результати спостережень за відростанням після

косіння (Базинер, 1855). У 1863 р. вид вирощувався в Ботанічному саду Імператорського Київського університету. Здичавілим в Україні вперше зафіксовано у Білій Церкві в Олександрійському саду графів Браницьких у кінці ХІХ ст.: «целяя площадь одичалого ваточника» (Финк, 1890), а у 1914 р. Ю.Н. Семенкевич знайшов його біля Києва: «окр. Києва, в овраге у с. Новосёлки, 5. VI. 1914» (КВ). Рослина дуже швидко поширюється територією України. Наразі вид відмічений майже на всій території, але найбільші осередки розташовані в центральних областях в антропогенних (рудеральних та сегетальних) та напівприродних (узлісся та луки) ектопах, нерідко розташовані поблизу місць культивування. В регіоні дослідження *A. syriaca* — ергазіофіт, колонофіт (Двирна, 2014).

Коренева система — стрижнева з потовщеними горизонтальними кореневищами, які далеко відходять у сторони, та розміщуються 2—3 горизонтальними шарами. Вона дуже потужна, здатна проникати на 4—5 м у ґрунт для пошуку води і поживних речовин. Одна рослина здатна рости на одному місці до 30 років. Завдяки цьому, *A. syriaca* добре адаптується до всіх типів ґрунтів, навіть до дуже бідних піщаних.

Рослина утворює потужну розетку, яка має досить високу енергію росту, тому вже у червні—липні може значно перевищувати такі сільськогосподарські культури, як соняшник, цукровий буряк, кукурудза, пшениця, соя, ріпак.

Розмножується ваточник і кореневищем, і насінням. При потраплянні насіння у ґрунт вони швидко проростають і протягом вегетаційного сезону утворюють колонію рослин, яка швидко розростається.

Вітер розносить насіння на далекі відстані, але вони визрівають тільки в ті роки, коли буває суха тривала тепла осінь. Цвіте рослина на другий-третій рік вегетації у другій половині літа, цвітіння триває 3—4 тижні.

Одним з найважливіших показників є життєздатність, схожість і здатність формувати повноцінні сходи. За даними Т. Двірної, насіння цього виду має 100% життєздатність, що є передумовою отримання високого врожаю.

На початку своєї експансії вид займав тільки порушені місцезростання — узбіччя доріг та лісосмуг, закинуті поля, пустирі. Згодом *A. syriaca* сформував у цих ектопах моногруповання з проєктивним покриттям 70—85 %. Його розповсюдження призводить до витіснення природних видів, що ростуть у таких типах угруповань. На території Ржищівської МОТГ *A. syriaca* входить до складу угруповань класів *Epilobietea angustifolii* Tx. et Preising ex von Rochow 1951, *Artemisietea vulgaris* Lohmeyer et al. ex von Rochow 1951, а також проникає у природні та напівприродні угруповання класів *Festuco-Brometea* Br.-Bl. et Tx. ex Soó 1947, *Molinio-Arrhenatheretea* Tx. 1937, *Trifolio-Geranietea sanguinei* T. Müller 1962, *Koelerio-Corynephoretea canescentis* Klika in Klika et Novák 1941.

Ваточник входить до складу рудеральних угруповань асоціації *Rudbeckio laciniatae-Solidaginetum canadensis* Tüxen et Raabe ex Anioł-Kwiatkowska 1974 (союз *Senecionion fluviatilis* Tüxen ex Moor 1958 порядок *Convolvuletalia sepium*

Тх. ex Mucina 1993 клас *Epilobietea angustifolii* Тх. et Preising ex von Rochow 1951), які формуються на порушених відкритих ділянках.

Попередні етапи натуралізації сформували базу для входження у природні угруповання. Нині вид повністю натуралізований у лучних біотопах. Проективне покриття виду в них досягає 10—15 %. Це значно впливає на видовий склад фітоценозів та призводить до його збіднення й неможливості використання як пасовища. Якщо не боротися з поширенням ваточника, допускати утворення нового насіння та проникнення в нові угруповання, то він досить швидко займає домінуючі позиції у лучних та степових угрупованнях.

Високі зарості *A. syriaca*, (до 2 м) сильно пригнічують культурні рослини і ускладнюють збір врожаю. Наявність в посівах *A. syriaca* навіть у незначних кількостях призводить до втрати врожаю всіх культур, наприклад, у сорго — 720 кг/га, або 2—10 %; у вівсі — 26 %, в сої — 12—19 %. Всього щорічні втрати у США від ваточника сирійського складають близько 3,2 млн доларів.

A. syriaca схильний захоплювати максимально великі площі. Згодом, де він з'являється, зникають всі інші бур'яни. За шкідливістю для сільськогосподарських угідь на державному рівні бур'яни поділяють на карантинні та злісні. *A. syriaca* в Україні віднесений до злісних бур'янів. Агрономи стурбовані поширенням цієї рослини, оскільки вона важко піддається хімічному та механічному знищенню, швидко розмножується і перетворюється, як кажуть фахівці, в серйозну загрозу для українських полів.

На сьогодні в Україні не використовуються методи контролю та боротьби з *A. syriaca*. Враховуючи масову небезпеку поширення ваточника сирійського, важливо своєчасно знищувати його, не допускаючи утворення насіння та створення нових вогнищ.

Вирубка або зрізання (механічне видалення) рослин тільки стимулює подальший розвиток кореневої системи, що, у свою чергу, призводить до збільшення колонії. Якщо не проводити ніяких заходів для знищення цієї рослини, то протягом 3-5 років поле перетвориться на суцільну колонію.

Культивація може спричинювати утворення великої колонії внаслідок того, що підземні корені діляться на менші фрагменти і кожна з частин дає життя новій рослині. За скошування бур'яну вже через п'ять-шість днів спостерігається вторинне відростання, кількість пагонів на одній рослині збільшується до шести. Водночас проведення кількарізкових поверхневих обробіток ґрунту у поєднанні із глибокою осінньою оранкою є ефективним заходом контролю цього виду.

Контролювати ваточник сирійський надзвичайно важко, проблема ця вивчена недостатньо. Фахівцями державної інспекції захисту отримані позитивні результати, де на посівах кукурудзи сходи ваточника сирійського обробляли сумішшю препаратів: Тітус (діюча речовина — римсульфурон) — 50 г / га + Мушкет (д. В. Йодсульфурон-метил натрію) — 60 г / га + Прилипач ТРЕНД — 90 г / га.

Позитивного результату можна досягти підсіванням високотравних лучних рослин до *A. syriaca*, при цьому з кожним роком кількість особин ваточника зменшується. Проте використання всіх цих методів вимагає додаткового дослідження та комплексного системного використання.

Крім *A. syriaca*, до інвазійних видів на території Ржищівської МОТГ варто віднести *Parthenocissus inserta*, що поширений нині, головним чином, у лісосмугах та рудеральних місцях, але має тенденцію до поширення у природні ліси, заплави тощо. Занепокоєння викликають і інші деревні ліани: *Clematis vitalba* і *Vitis vulpina*, які перебувають на початковій стадії експансії. *Ambrosia artemisiifolia* є сильним алергеном та належить до карантинних бур'янів. Дуже поширеними є *Solidago canadensis* та *Conyza canadensis*, які наразі трапляються лише в рудеральних біотопах, але враховуючи їх статус у сусідніх регіонах, можна очікувати подальшої експансії.

З деревних видів найбільш небезпечними є *Elaeagnus angustifolia*, *Robinia pseudoacacia*, *Acer negundo*, які поширені в заплавах, у штучних насадженнях та природних лісах, лучних та чагарникових угрупованнях.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

- Базинер Ф. 1855. Превосходное медоносное многолетнее растение. *Земледельчая Газета*. № 23. С. 90—91.
- Бельгард А.Л. 1950. Лесная растительность юго-востока УССР. Киев: КГУ. 227 с.
- Бельгард А.Л. 1971. Степное лесоразведение. Москва: Лесная промышленность. 336 с.
- Борейко В.Е., Листопад О.Г., Руденко В.Ф., Подобайло А.В. 1998. Охрана местных природно-исторических святынь. Серия: «Охрана дикой природы». Вып. 7. Киев. 144 с.
- Бортняк М.М. 1978. Нові знахідки флори Київщини. *Український ботанічний журнал*. **35**(4). С. 356—360.
- Бортняк М.М., Любченко В.М. 1987. Зростання рідкісних для флори УРСР видів *Crataegus ucrainica* Pojark. і *C. klovovii* Ivaschin (*Rosaceae*) на Київщині. *Український ботанічний журнал*. **43**(1). С. 94—96.
- Василіук О., Костюшин В., Норенко К., Плига А., Прекрасна Є., Коломицев Г., Фатікова М. 2012. Природно-заповідний фонд Київської області. Київ: НЕЦУ. 338 с.
- Виноградова Ю.К., Куклина А.Г. 2012. Ресурсный потенциал инвазионных видов растений. Возможности использования чужеродных видов. Москва: ГЕОС. 186 с.
- Вініченко Т.С. 2007. Рослини Бернської конвенції в Україні (поширення, екологія, ценологія та охорона): дис. к.б.н. 03.00.05 — ботаніка. Київ. 499 с.
- Гайова Ю.Ю. 2008. Диференціація рослинного покриву Черкасько-Чигиринського геоботанічного району: дис. ... к.б.н. 03.00.05 — ботаніка. Київ. 359 с.
- Гелюта В.П., Вакаренко Л.П., Тимченко І.А., Драпайло Н.М. 2001. Рідкісні рослини регіонального ландшафтного парку «Трахтемирів». *Український ботанічний журнал*. **58**(5). С. 604—609.
- Гойко В.А. 1927. Про засмічення зерна озимих і ярих пшениць України врожаю 1925 року. *Вісти Одеського с.-г. інституту*. Вип. 3. С. 125—196.
- Гринь Ф.О. 1971. Дубові та широколистяно-дубові ліси. Серія: Рослинність УРСР. Ліси УРСР / за ред. Є.М. Брадїс. Київ. Наукова думка. С. 194—328.
- Гриценко В.В. 2007. Лучні степи Київського плато: флора, рослинність, популяції рідкісних видів та охорона: дис. ... к.б.н. 03.00.05 — ботаніка. Київ. 358 с.
- Двирна Т.С. 2014. *Asclepias syriaca* L. — история культивирования и современное распространение на территории Роменско-Полтавского геоботанического округа (Украина). Инвазионная биология: современное состояние и перспективы: Материалы рабочего совещания (10—13.10.2014). Москва: МАКС Пресс. С. 82—88.
- Дубина Д.В. 2006. Вища водна рослинність. *Lemnetea, Potametea, Ruppiaetea, Zosteretea, Isoeto-Littorelletea, Phragmito-Magnocariceiea*. Серія: «Рослинність України». Київ: Фітосоціоцентр. 412 с.
- Зеров Д., Оксіук П. 1924. Нові знахідки *Equisetum maximum* Lam. на Україні. *Український ботанічний журнал*. **2**. С. 42—43.
- Зеров Д.К. 1963. Хвощ великий (*Equisetum majus* Gars.) і хвощ строкатий (*Equisetum variegatum* Schleich.) в околицях Києва. *Український ботанічний журнал*. **20**(6). С. 74—80.
- Ісайкіна О.П. 2003. Водні макрофіти у Канівському водосховищі. *Інтродукція рослин*. № 1—2. С. 15—19.
- Ісайкіна О.П. 2002. Нові місцезнаходження *Vallisneria spiralis* L. (*Hydrocharitaceae*) в Україні. *Український ботанічний журнал*. **59**(2). С. 163—165.

- Клеопов Ю.Д. 1990. Анализ флоры широколиственных лесов европейской части СССР / Отв. ред. Доброчаева Д.Н. Киев: Наукова думка. — 352 с.
- Клоков М.В. 1959. О бересклете европейском флоры СССР. Ботанические материалы Гербария БИН СССР. Т. 19. С. 274—314.
- Коваленко О.А. 2016. Флора, рослинність та фітосозологічні аспекти НПП «Пирятинський»: дис. ... к.б.н. 03.00.05 — ботаніка. Київ. 196 с.
- Конвенція про міжнародну торгівлю видами дикої фауни та флори, що перебувають під загрозою зникнення (Вашингтон, 1973). 1999. Київ. 84 с.
- Конвенція про охорону дикої флори і фауни та природних середовищ існування в Європі (Берн, 1979). 1998 Київ. 76 с.
- Коротченко І.А., Фіцайло Т.В. 2003. Степова рослинність Київського плато. Наукові записки НаУКМА. Сер. Біологія та екологія. Т. 21. С. 20—36.
- Криворучко Т.В. 2008. Рідкісні степові ефемероїди Лівобережного Придніпров'я (стан популяцій та наукові основи охорони): дис. ... к.б.н. 03.00.05 — ботаніка. Полтава. 268 с.
- Любченко В.М. 1980. Нові місцезростання рідкісних орхідних (*Orchidaceae*) в Середньому Придніпров'ї. *Український ботанічний журнал*. **37**(1). С. 95—96.
- Любченко В.М. 1986. Широколистяні ліси придніпровських схилів Наддніпровської височини. *Український ботанічний журнал*. **43**(2). С. 33—37.
- Мельник В.І., Діденко С.Я. 2013. Види роду *Galanthus* L. (*Amaryllidaceae*) в Україні. Київ: ПАТ «ВІПОЛ». 153 с.
- Мельник В.І., Парубок М.І. 2004. Горицвіт весняний (*Adonis vernalis* L.) в Україні. Київ: Фітосоціоцентр. 163 с.
- Мельник В.І., Шиндер О.І., Несин Ю.Д. 2018. Поширення *Cypripedium calceolus* (*Orchidaceae*) в Україні. *Український ботанічний журнал*. **75**(1). С. 20—32. <https://doi.org/10.15407/ukrbotj75.01.20>
- Монтрезор В. 1886—1891. Обзорение растений, входящих в состав флоры губерний Киевского учебного округа, Киевской, Волынской, Подольской, Черниговской и Полтавской. *Записки Киевского общества естествоиспытателей*. 1886. **8**(1). С. 1—144; 1887. **8**(2). С. 185—288; 1888. **9**(1—2). С. 119—198; 1890. **10**(3). С. 457—546; 1891. **10**(4). С. 1—90.
- Морозова О.В. 2008. Таксономическое богатство флоры Восточной Европы: факторы пространственной дифференциации. Москва: Наука. 328 с.
- Неграш Ю.М. 2017. *Scopolia carniolica* Jacq. в рівнинній частині України: дис. ... к.б.н. 03.00.05 — ботаніка. Київ. 276 с.
- Норенко К.М. 2016. Межі ареалу *Elaeagnus angustifolia* L. на Правобережжі України. Наукові записки НаУКМА. Серія: Біологія та екологія. Т. 184. С. 57—60.
- Оляницкая Л.Г. 1967. Семейство Мальвовых (*Malvaceae* Juss.) в природе и в культуре на Украине: дисс. ... к.б.н. Киев. 356 с.
- Омельчук Т.Я. 1962. Род Лук (*Allium* L.) во флоре Украины: дисс. ... к.б.н. Киев. 270 с.
- Онищенко В.А., Прядко О.І., Вірченко В.М., Арап Р.Я., Орлов О.О., Дацюк В.В. 2016. Судинні рослини і мохоподібні національного природного парку «Голосіївський». Київ: Альтерпрес. 94 с.
- Офіційні переліки регіонально рідкісних рослин адміністративних територій України (довідкове видання) / Укладачі: Т.Л. Андрієнко і М.М. Перегрим. 2012. Київ: Альтерпрес. 148 с.

- Природно-заповідний фонд України: території та об'єкти загальнодержавного значення / за ред. К.М. Ситника. 2009. Київ: Центр екологічної освіти та інформації. 332 с.
- Прокопук М.С. 2019. Інвазії макрофітів у Середньому Придніпров'ї: дис. ... к.б.н. 03.00.16 — екологія. Київ. 191 с.
- Протопопова В.В. 1991. Синанопная флора Украины и пути ее развития. Київ: Наукова думка. 204 с.
- Протопопова В.В., Шевера М.В., Федорончук М.М., Шевчик В.Л. 2014. Види-трансформери у флорі Середнього Придніпров'я. *Український ботанічний журнал*. **71**(5). С. 563—572.
- Рогович А. 1869. Обзорение семенных и высших споровых растений, входящих в состав флоры губерний Киевского учебного округа: Волынской, Подольской, Киевской, Черниговской и Полтавской. Киев: Университ. тип. 308 с.
- Рогович А. 1855. Обзорение сосудистых и полусосудистых растений, входящих в состав флоры губерний Киевской, Черниговской и Полтавской. Киев: Университ. тип. 147 с.
- Серебряков И.Г. 1952. Морфология вегетативных органов высших растений. Москва: Советская наука. 391 с.
- Синько Б., Раков В. 2003. Дослідження популяцій *Cypripedium calceolus* у Київській області поблизу м. Ржищева. Охрана и культивирование орхидей: материалы конференции (06—08.10.2003). Харьков. С. 45—47.
- Собко В.Г., Мордатенко Л.П. 2004. Визначник рослин Київської області. Київ: Фітосоціоцентр. 374 с.
- Соломаха І.В. 2019. Нові місцезнаходження двох рідкісних видів флори України у Правобережному Лісостепу. Відновлення, охорона й збереження рослинного світу лісів України в умовах техногенного навантаження та змін клімату: матеріали конференції (15—16.10.2019). Київ. С. 82—83.
- Финк В. 1890. Список некоторых растений, пригодных для культуры на неудобной земле. *Записки Императорского общества сельского хозяйства Южной России*. Одесса. № 12. С. 1—17.
- Фіторізноманіття заповідників і національних природних парків України. Ч.1. Біосферні заповідники. Природні заповідники / Під ред. В.А. Онищенко і Т.Л. Андрієнко. 2012. Київ: Фітосоціоцентр. 406 с.
- Фіцайло Т.В. 2000. Структурно-порівняльна оцінка диференціації ценофлор Київського плато: автореферат дис. ... к.б.н. 03.00.05 — ботаніка. Київ. 18 с.
- Флора УРСР: у 12 т. / За ред. О. В. Фоміна, С.І. Бордзіловського, С. М. Лавренка, М.І. Котова та ін. 1936—1965. Київ: Видавництво АН УРСР.
- Хохряков А.П. 2000. Таксономические спектры и их роль в сравнительной флористике. *Ботанический журнал*. **85**(5). С. 1—11.
- Хржановский В.Г. 1958. Розы. Филогения и систематика. Спонтанные виды Европейской части СССР, Крыма и Кавказа. Опыт и перспективы использования. Москва: Советская наука. 498 с.
- Червона книга України. Рослинний світ / За ред. Я.П. Дідуха. 2009. Київ: Глобалконсалтинг. 912 с.
- Чопик В.И., Погребенник В.П., Нечитайло В.А., Яценко Н.П., Бортняк Н.Н. 1984. К охране генофонда степных видов флоры Среднего Приднепровья Украинской ССР. Проблемы охраны генофонда и управления экосистемами в заповедниках степной и пустынных зон: тезисы докладов всесоюзного совещания (21—25.05.1984., Аскания-Нова). Москва. С. 62—65.

Чопик В.І., Бортняк М.М., Войтюк Ю.О., Погребенник В.П., Кучерява Л.Ф., Нечитайло В.А., Любченко В.М., Шевчик В.Л. 1998. Конспект флори Середнього Придніпров'я. Судинні рослини. Київ: Фітосоціоцентр. 140 с.

Шевчик В.Л., Соломаха І.В., Соломаха В.А. 2019. Еколого-ценотичні особливості проектованого ландшафтного заказника «Уляниківські джерела». *Агроекологічний журнал*. № 3. С. 27—34. <https://doi.org/10.33730/2077-4893.3.2019.183466>

Шиндер О.І. 2019. Спонтанна флора Національного ботанічного саду імені М.М. Гришка НАН України (м. Київ). Повідомлення 4. Адвентивні види: Ксенофіти. *Інтродукція рослин*. № 4. — С. 18—33. <https://doi.org/10.5281/zenodo.3566608>

Шмальгаузен И. Флора Средней и Южной России, Крыма и Северного Кавказа: в 2 т. Киев: Изд. Киевского университета. 1895. Т. 1. XXX+468 с.; 1897. Т. 2. XVI+752 с.

Шмальгаузен И. 1886. Флора Юго-Западной России. Киев: Тип. С.В. Кульженко. XLVIII+783 с.

An annotated checklist of the Italian Vascular flora / Ed. Conti F., Abbate G., Alessandrin A., Blasi C. 2005. Italy. 420 p.

Bagi I. 2008. Common milkweed (*Asclepias syriaca* L.). The most important invasive plants in Hungary / Ād. Botta- Dukát Z., Balogh L. Vácrátót: Institute of Ecology and Botany Hungarian Academy of Sciences. P. 151-159.

Baillon H. 1890. Monographie des *Asclepiadaceae*, *Convolvulaceae*, *Polemoniaceae* et *Boraginaceae*. Histoire des Plantes. P. 221-304.

Bilz M., Kell S.P., Maxted N., Lansdown R.V. 2011. European Red List of Vascular Plants. Luxembourg: Publications Office of the European Union. X+132 p.

iNaturalist. 2020. Available from: <https://www.inaturalist.org/observations/58904574> (Accessed: Date [October 15, 2020]).

Parnikoza I.Yu., Vasyliuk O.V., Inozemtseva D.M., Kostyushin V.A. 2009. Current state of some populations of rare steppe plants (Kyiv oblast, Ukraine). Екологія та освіта: актуальні проблеми збереження та використання, природних ресурсів: матеріали 6-ї конференції (15—16.10.2009, Черкаси). Черкаси. С. 261—264.

Paukova Ž., Knápeková M., Hauptvogel M. 2014. Mapovanie výskytu populácií cudzích druhov *Asclepias syriaca* a *Fallopia japonica* v pol'nohospodárskej krajine. *Journal of Central European Agriculture*. **15**(2). P. 12-22.

Resolution No. 6 (1998) listing the species requiring specific habitat conservation measures. Available from: <https://rm.coe.int/1680746afc>

Shynder O.I., Negrash Y.M. 2020. *Sedum pallidum* (Crassulaceae) — alien species of the flora of plain part of Ukraine. *Plant Introduction*. No 85/86. P. 75-84. <https://doi.org/10.46341/PI2020009>

Solomakha I.V., Shevchuk V.L., Tymchenko I.A., Solomakha V.A., Dvirna T.S. 2020. Populations of *Cephalanthera damasonium* (Mill.) Druce on the hills of the right bank of the River Dnieper (in Forest Steepe vegetation of Ukraine). *Environmental & Socio-economic Studies*. **8**(2). P. 12-20. <https://doi.org/10.2478/environ-2020-0008>.

The Euro+Med PlantBase. 2020. The Euro+Med PlantBase. — the information resource for Euro-Mediterranean plant diversity. Available from: <http://www2.bgbm.org/EuroPlusMed/query.asp> (Accessed: Date [October 31, 2020]).

Trautvetter E.R. 1852. Ueber die *Cyperaceae* des Kiewschen Gouvernementse. Bulletin de la Classe Physico-Mathématique de l'Académie Impériale des sciences de St.-Pétersbourg. Vol. 10. P. 362-368.

Trautvetter E.R. 1853. Ueber die *Polygonaceae* des Kiewschen Gouvernements. Bulletin de la Classe Physico-Mathématique de l'Académie Impériale des sciences de St.-Pétersbourg. Vol. 11. P. 378-384.

Trautvetter E.R. 1854. Ueber die Seneciones des Kiewschen Gouvernements. Bulletin de la Classe Physico-Mathématique de l'Académie Impériale des sciences de St.-Pétersbourg. Vol. 12. P. 350-352.

UkrBIN. 2020. UkrBIN: Ukrainian Biodiversity Information Network [public project & web application]. UkrBIN, Database on Biodiversity Information. Available from: <http://www.ukrbin.com> (Accessed: Date [October 13, 2020]).

Verloove F. 2006. Catalogue of neophytes in Belgium (1800-2005). Scripta Botanica Belgica. Vol. 39. P. 1-89.

Wallnöfer B. 2008. An annotated checklist of the vascular plants of the Cres-Losinj (Cherso-Lussino) archipelago (NEAdriatic Sea, Croatia). Annalen des Naturhistorischen Museums in Wien. Vol. 109B. P. 207-318.

Woodson R.E.Jr. 1954. The North American species of *Asclepias* L. Annals of the Missouri Botanical Garden. Vol. 41. P. 1-211.

REFERENCES

Baziner F. 1855. Excellent honey-bearing perennial plant. *Agricultural Gazette*. No 23. P. 90-91. [In Russian]

Belgard A.L. 1950. Forest vegetation of the south-east of the USSR. Kiev. 227 p. [In Russian]

Belgard A.L. 1971. Steppe afforestation. Moscow: Forest Industry. 336 p. [In Russian]

Boreyko V.E., Listopad O.G., Rudenko V.F., Podobaylo A.V. 1998. Protection of local natural and historical shrines. Series: «Wildlife Conservation». Iss. 7. Kiev. 144 p. [In Russian]

Bortnyak M.M. 1978. New findings of flora in the Kiev territory. *Ukrainian Botanical Journal*. **35**(4). P. 356-360. [In Ukrainian]

Bortnyak M.M., Lyubchenko V.M. 1987. Growth of *Crataegus ucrainica* Pojark. species rare for the flora of the USSR. and *C. klokovii* Ivaschin (*Rosaceae*) in Kyiv region. *Ukrainian Botanical Journal*. **43**(1) P. 94-96. [In Ukrainian]

Vasylyuk O., Kostyushyn V., Norenko K., Plyha A., Prekrasna Ye., Kolomytsev H., Fatikova M. 2012. Nature Reserve Fund of Kyiv Region. Kyiv. 338 p. [In Ukrainian]

Vinogradova Y.K., Kuklina A.G. 2012. Resource potential of invasive plant species. Possibilities of using alien species. Moscow: GEOS. 186 p. [In Russian]

Vinichenko T.S. 2007. Plants of the Bern Convention in Ukraine (distribution, ecology, coenology and protection): diss. ... PhD (Biology). Kyiv. 499 p. [In Ukrainian]

Hayova Yu.Yu. 2008. Differentiation of vegetation cover of Cherkasy-Chyhyryn geobotanical district: diss. ... PhD (Biology). Kyiv. 359 p. [In Ukrainian]

Heluta V.P., Vakarenko L.P., Tymchenko I.A., Drapailo N.M. 2001. Rare plants of the Trakhtemir Regional Landscape Park. *Ukrainian Botanical Journal*. **58**(5). P. 604-609. [In Ukrainian]

Hoyko V.A. 1927. On littering the grain of winter and spring wheat of Ukraine of the 1925 harvest. News of the Odessa agricultural institute. Iss. 3, P. 125-196. [In Ukrainian]

Hryn F.O. 1971. Oak and deciduous-oak forests. In: Bradis Ye.M. [Ed. by]. Series: Vegetation of the USSR. Forests of the USSR. Kyiv. Naukova dumka. P. 194-328. [In Ukrainian]

Hrytsenko V.V. 2007. Meadow steppes of the Kyiv plateau: flora, vegetation, populations of rare species and protection: diss. ... PhD (Biology). Kyiv. P. 1-358. [In Ukrainian]

- Dvirna T.S. 2014. *Asclepias syriaca* L. — history of cultivation and modern distribution in the territory of Romny-Poltava geobotanical district (Ukraine). In: Invasive biology: modern state and prospects. Proceedings of the workshop, Moscow (September 10-13, 2014). Moscow: MAKS Press. P. 82-88. [In Russian]
- Dubyna D.V. 2006. Higher aquatic vegetation. *Lemnetea, Potametea, Ruppiaetea, Zosteretea, Isoeto-Littorelletea, Phragmito-Magnocariceiea*. Series: Vegetation of Ukraine. Kyiv: Phytosociocentr. P 1-412. [In Ukrainian]
- Zerov D., Oksiyuk P. 1924. New findings of *Equisetum maximum* Lam. in Ukraine. *Ukrainian Botanical Journal*. **2**. P. 42-43. [In Ukrainian]
- Zerov D.K. 1963. *Equisetum majus* Gars. and *Equisetum variegatum* Schleich. in the environs of Kiev. *Ukrainian Botanical Journal*. **20**(6). P. 74-80. [In Ukrainian]
- Isaikina A.P. 2003. The macrophytes of Kaniv reservoir. Plant introduction. No 1-2. P. 15-19. [In Ukrainian]
- Isaikina O.P. 2002. The new sites of *Vallisneria spiralis* L. (*Hydrocharitaceae*) in Ukraine. *Ukrainian Botanical Journal*. **59**(2) P. 163-165. [In Ukrainian]
- Kleopov Yu.D. 1990. Analysis of the flora of deciduous forests of the European part of the USSR. Ed. by Dobrochaeva D.N. Kiev: Naukova dumka. 352 p. [In Russian]
- Klokov M.V. 1959. On the european spindle of the flora of the USSR. Bot. materials of the Herb. Bot. Inst. of the USSR. Vol. 19. P. 274—314. [In Russian]
- Kovalenko O.A. 2016. Flora, vegetation and fitosozological aspects of National nature park «Pyryatynsky»: diss. ... PhD (Biology). Kyiv. 196 p. [In Ukrainian]
- Convention on International Trade in Endangered Species of Wild Fauna and Flora (Washington, 1973). 1999. Kyiv. 84 p. [In Ukrainian]
- Convention on the Conservation of European Wildlife and Natural Habitats (Bern, 1979). 1998. Kyiv. 76 p. [In Ukrainian]
- Korotchenko I.A., Fitsaylo T.V. 2003. Steppe vegetation of the Kiev plateau. Scientific Notes of the National University «Kyiv-Mohyla Academy». Series: Biology and ecology. Vol. 21, P. 20-36. [In Ukrainian]
- Kryvoruchko T.V. 2008. Rare steppe ephemerooids of the Left Bank of the Dnieper region (state of populations and scientific bases of protection): diss. ... PhD (Biology). Poltava, 268 p. [In Ukrainian]
- Lyubchenko V.M. 1980. New habitats of rare Orchids (*Orchidaceae*) in the Middle Dnieper area. *Ukrainian Botanical Journal*. **37**(1). P. 95-96. [In Ukrainian]
- Lyubchenko V.M. 1986. Deciduous forests of the Dnieper slopes of the Dnieper Upland. *Ukrainian Botanical Journal*. **43**(2). P. 33-37. [In Ukrainian]
- Melnyk V.I., Didenko S.Ya. 2013. Species of the genus *Galanthus* L. (*Amaryllidaceae*) in Ukraine. Kyiv: VIPOL. 153 p. [In Ukrainian]
- Melnyk V.I., Parubok M.I. 2004. *Adonis vernalis* L. in Ukraine. Kyiv, Phytosociocentr. 163 p. [In Ukrainian]
- Melnyk V.I., Shynder O.I., Nesyn Yu.D. 2018. Distribution of *Cypripedium calceolus* (*Orchidaceae*) in Ukraine. *Ukrainian Botanical Journal*. **75**(1). P. 20—32. <https://doi.org/10.15407/ukrbotj75.01.20> (In Ukrainian)
- Montrezor V. 1886-1891. Review of plants that make up the flora of the provinces of the Kiev educational district: Kiev, Volyn, Podolian, Chernigov and Poltava. Notes of the Kiev Society of Naturalists. 1886. **8**(1) P. 1-144; 1887. **8**(2). P. 185-288; 1888. **9**(1-2). P. 119-198; 1890. **10**(3). P. 457-546; 1891. **10**(4). P. 1-90. [In Russian]

- Morozova O.V. 2008. Taxonomic richness of the flora of Eastern Europe: factors of spatial differentiation. Moscow: Science. 328 p. [In Russian]
- Nehrash Yu.M. 2017. *Scopolia carniolica* Jacq. in the plain part of Ukraine: diss. ... PhD (Biology). Kyiv. 276 p. [In Ukrainian]
- Norenko K.M. 2016. Boundaries of the *Elaeagnus angustifolia* L. area on the Right-Bank Ukraine. Scientific Notes of the National University «Kyiv-Mohyla Academy». Series: Biology and ecology. Vol. 184. P. 57-60. [In Ukrainian]
- Olyanitskaya L.G. 1967. Mallows family (*Malvaceae* Juss.) in nature and culture in Ukraine: diss. ... PhD (Biology). Kiev. 356 p. [In Russian]
- Omelchuk T.Ya. 1962. Genus Onion (*Allium* L.) in the flora of Ukraine: diss. ... PhD (Biology). Kiev. 270 p. [In Russian]
- Onyshchenko V.A., Pryadko O.I., Virchenko V.M., Arap R.Ya., Orlov O.O., Datsyuk V.V. 2016. Vascular plants and mosses of the Holosiivskiy National Nature Park. Kyiv: Alterpress. 94 p. [In Ukrainian]
- Official lists of regionally rare plants of administrative territories of Ukraine (reference edition). 2012. Compilers by T.L. Andrienko and M.M. Peregrym. Kyiv: Alterpress. 148 p. [In Ukrainian]
- Sytnyk K.M. 2009. Nature Reserve Fund of Ukraine: territories and objects of national importance. Kyiv: Center for Environmental Education and Information. 332 p. [In Ukrainian]
- Prokopuk M.S. 2019. Invasions of macrophytes in the Middle Dnipro Region: diss. ... PhD (Ecology). Kyiv. 191 p. [In Ukrainian]
- Protopopova V.V. 1991. Synantropic flora of Ukraine and ways of its development. Kyiv: Naukova dumka. 204 p. [In Russian]
- Protopopova V.V., Shevera M.V., Fedoronchuk M.M., Shevchyk V.L. 2014. Transformer species in the flora of the Middle Dnipro Region. *Ukrainian Botanical Journal*. **71**(5). P. 563-572. [In Ukrainian]
- Rogovich A. 1869. Review of seed and higher spore plants that make up the flora of the provinces of the Kiev educational district: Volyn, Podolian, Kiev, Chernigov and Poltava. Kiev University. 308 p. [In Russian]
- Rogovich A. 1855. Review of vascular and semi-vascular plants that make up the flora of the provinces of Kiev, Chernigov and Poltava. Kiev University. 147 p. [In Russian]
- Serebryakov I.G. 1952. The morphology of vegetative organs of higher plants. Moscow: Soviet science. 391 p. [In Russian]
- Synko B., Rakov V. 2003. Study of *Cypripedium calceolus* populations in Kyiv region near Rzhyshev. In: Protection and cultivation of Orchids: Mat. Conf. (October 06-08, 2003). Kharkiv. P. 45-47. [In Ukrainian]
- Sobko V.H., Mordatenko L.P. 2004. Field Guide to plants of Kyiv region. Kyiv: Phytosociocentr. 374 p. [In Ukrainian]
- Solomakha I.V. 2019. New locations of two rare species of flora of Ukraine in the Right-Bank Forest-Steppe. In: Restoration, protection and preservation of flora of forests of Ukraine in the conditions of technogenic loading and climate change: abstracts of conference reports (October 15-16, 2019). Kyiv. P. 82-83. [In Ukrainian]
- Fink V. 1890. List of some plants suitable for cultivation on uncomfortable land. Notes of Imp. Agricultural Society of Southern Russia. Odessa. No 12. P. 1-17. [In Russian]
- Onyshchenko V.A., Andriyenko T.L. 2012. Phytodiversity of reserves and national natural parks

- of Ukraine. Part 1. Biosphere reserves. Nature reserves. Kyiv: Phytosociocentr. 406 p. [In Ukrainian]
- Fitsaylo T.V. 2000. Structural and comparative assessment of cenoflora differentiation of the Kyiv plateau: abstract of diss. ... PhD (Biology). Kyiv. 18 p. [In Ukrainian]
- Flora of the USSR 1936-1965. Ed. by O.V. Fomin, S.I. Bordzilovskiy, S.M. Lavrenko, M.I. Kotov et al. Kyiv: Academy of Sciences of USSR. Vol. 1-12. [In Ukrainian]
- Khokhryakov A.P. 2000. Taxonomic spectra and their role in comparative floristics. *Botanical Journal*. **85**(5). P. 1-11. [In Russian]
- Khrzhanovskiy V.G. 1958. Roses. Phylogeny and taxonomy. Spontaneous views of the European part of the USSR, Crimea and the Caucasus. Experience and prospects of use. Moscow: Soviet Science. 498 p. [In Russian]
- Didukh J.P. 2009. Red Data Book of Ukraine. Flora. Kyiv: Globalconsulting. 900 p. [In Ukrainian]
- Chopik V.I., Pogrebennik V.P., Nechitaylo V.A., Yatsenko N.P., Bortnyak N.N. 1984. On the protection of the gene pool of steppe species of the flora of the Middle Dnieper region of the Ukrainian SSR. In: Problems of the protection of the gene pool and management of ecosystems in the reserves of the steppe and desert zones: Abstracts of the All-Union Meeting (May 21-25, 1984, in Askania-Nova). Moscow. P. 62-65. [In Russian]
- Chopyk V.I., Bortnyak M.M., Voytyuk Yu.O., Pohrebennik V.P., Kucheryava L.F., Nechytaylo V.A., Lyubchenko V.M., Shevchuk V.L. 1998. Conspectus florae of the Middle Dnieper. Vascular plants. Kyiv: Phytosociocentr. 140 p. [In Ukrainian]
- Shevchuk V.L., Solomakha I.V., Solomakha V.A. 2019. Ecological and coenotic features of the designed landscape reserve «Ulyanykivski dzherela». *Agroecological Journal*. No 3. P. 27-34. <https://doi.org/10.33730/2077-4893.3.2019.183466> [In Ukrainian]
- Shynder O.I. 2019. Spontaneous flora of M.M. Gryshko National Botanical Garden of the NAS of Ukraine (Kyiv). 4. Aliens plants: xenophytes. *Plant Introduction*. No 4, P. 18-33. <https://doi.org/10.5281/zenodo.3566608> [In Ukrainian]
- Shmalhauzen Y. 1895, 1897. Flora of Central and Southern Russia, Crimea and North Caucasus. Kiev University. 1895. Vol. 1. XXX+468 p.; 1897. Vol. 2. XVI+752 p. [In Russian]
- Shmalhauzen Y. 1886. Flora of Southwestern Russia. Kiev: Print. S.V. Kulzhenko, XLVIII+783 p. [In Russian]
- An annotated checklist of the Italian Vascular flora. Ed. Conti F., Abbate G., Alessandrin A., Blasi C. 2005. Italy. 420 p.
- Bagi I. 2008. Common milkweed (*Asclepias syriaca* L.). The most important invasive plants in Hungary / Ád. Botta- Dukát Z., Balogh L. Vácrátót: Institute of Ecology and Botany Hungarian Academy of Sciences. P. 151-159.
- Baillon H. 1890. Monographie des *Asclepiadaceae*, *Convolvulaceae*, *Polemoniaceae* et *Boraginaceae*. Histoire des Plantes. P. 221-304.
- Bilz M., Kell S.P., Maxted N., Lansdown R.V. 2011. European Red List of Vascular Plants. Luxembourg: Publications Office of the European Union. X+132 p.
- iNaturalist. 2020. Available from: <https://www.inaturalist.org/observations/58904574> (Accessed: Date [October 15, 2020]).
- Parnikoza I.Yu., Vasyliuk O.V., Inozemtseva D.M., Kostyushin V.A. 2009. Current state of some populations of rare steppe plants (Kyiv oblast, Ukraine). In: Ecology and education: current issues of conservation and use of natural resources: materials of the 6th conference (October 15-16, 2009). Cherkasy. P. 261-264.

Paukova Ž., Knápeková M., Hauptvogel M. 2014. Mapovanie výskytu populácií cudzích druhov *Asclepias syriaca* a *Fallopia japonica* v poľnohospodárskej krajine. *Journal of Central European Agriculture*. **15**(2). P. 12-22.

Resolution No. 6 (1998) listing the species requiring specific habitat conservation measures. Available from: <https://rm.coe.int/1680746afc>

Shnyder O.I., Negrash Y.M. 2020. *Sedum pallidum* (Crassulaceae) — alien species of the flora of plain part of Ukraine. *Plant Introduction*. No 85/86. P. 75-84. <https://doi.org/10.46341/PI2020009>

Solomakha I.V., Shevchyk V.L., Tymchenko I.A., Solomakha V.A., Dvirna T.S. 2020. Populations of *Cephalanthera damasonium* (Mill.) Druce on the hills of the right bank of the River Dnieper (in Forest Steepe vegetation of Ukraine). *Environmental & Socio-economic Studies*. **8**(2). P. 12-20. <https://doi.org/10.2478/environ-2020-0008>.

The Euro+Med PlantBase. 2020. The Euro+Med PlantBase. — the information resource for Euro-Mediterranean plant diversity. Available from: <http://ww2.bgbm.org/EuroPlusMed/query.asp> (Accessed: Date [October 31, 2020]).

Trautvetter E.R. 1852. Ueber die *Cyperaceae* des Kiewschen Gouvernementse. *Bulletin de la Classe Physico-Mathématique de l'Académie Impériale des sciences de St.-Pétersbourg*. Vol. 10. P. 362-368.

Trautvetter E.R. 1853. Ueber die *Polygonaceae* des Kiewschen Gouvernements. *Bulletin de la Classe Physico-Mathématique de l'Académie Impériale des sciences de St.-Pétersbourg*. Vol. 11. P. 378-384.

Trautvetter E.R. 1854. Ueber die *Seneciones* des Kiewschen Gouvernements. *Bulletin de la Classe Physico-Mathématique de l'Académie Impériale des sciences de St.-Pétersbourg*. Vol. 12. P. 350-352.

UkrBIN. 2020. UkrBIN: Ukrainian Biodiversity Information Network [public project & web application]. UkrBIN, Database on Biodiversity Information. Available from: <http://www.ukrbin.com> (Accessed: Date [October 13, 2020]).

Verloove F. 2006. Catalogue of neophytes in Belgium (1800-2005). *Scripta Botanica Belgica*. Vol. 39. P. 1-89.

Wallnöfer B. 2008. An annotated checklist of the vascular plants of the Cres-Losinj (Cherso-Lussino) archipelago (NEAdriatic Sea, Croatia). *Annalen des Naturhistorischen Museums in Wien*. Vol. 109B. P. 207-318.

Woodson R.E.Jr. 1954. The North American species of *Asclepias* L. *Annals of the Missouri Botanical Garden*. Vol. 41. P. 1-211.